

TRIBUNA

Director fondator:

Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA

CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Consiliul consultativ al revistei

de cultură Tribuna:

Nicolae Breban

Andrei Marga

D. R. Popescu

Alexandru Surdu

Grigore Zanc

Redacția:

Mircea Arman

(manager / redactor-șef)

Ovidiu Petca

(secretar de redacție)

Ioan-Pavel Azap

Ani Bradea

Claudiu Groza

Ștefan Manasia

Oana Pughineanu

Aurica Tothăzan

Maria Georgeta Marc

Tehnoredactare:

Mihai-Vlad Guță

Redacția și administrația:

400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59. 14. 98

Fax (0264) 59. 14. 97

E-mail: redactia@revistatribuna.ro

Pagina web: www.revistatribuna.ro

ISSN 1223-8546

Responsabilitatea asupra conținutului textelor

revine în întregime autorilor

Pe copertă:
Claudiu Țugui
Volkfest, detaliu

www.clujtourism.ro

bloc-notes

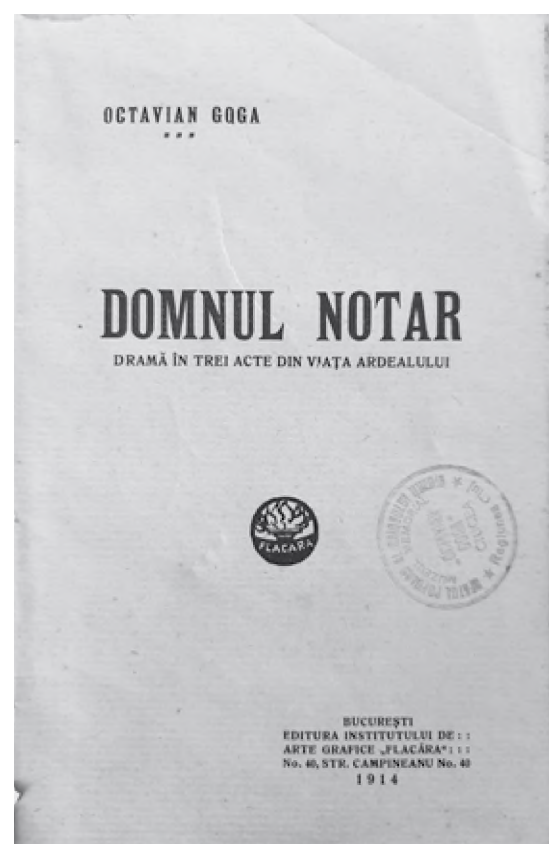
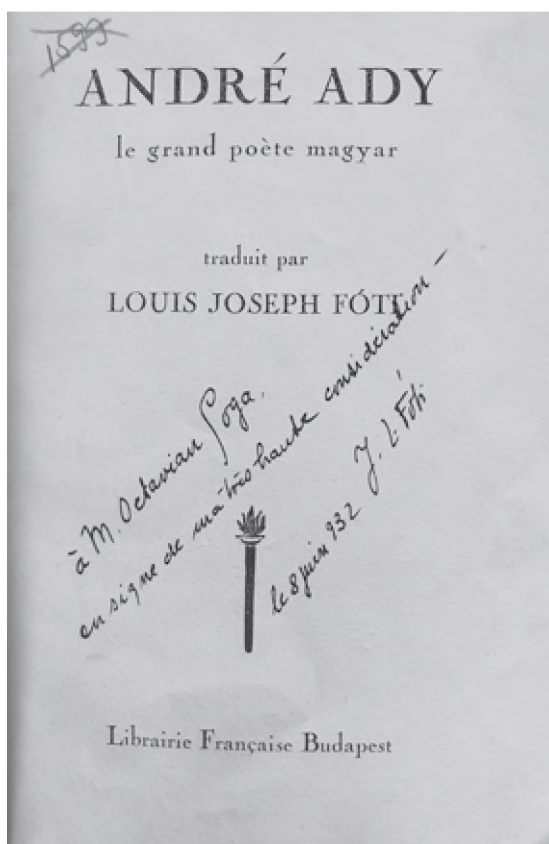
Expoziții online la Muzeul Memorial „Octavian Goga”

Eduard Boboc

Chiar dacă, în contextul instituirii stării de urgență pe întreg teritoriul României, accesul vizitatorilor la Muzeu a fost sistat, am decis a ne continua și în situația creată misiunea de colecționare, cercetare, conservare, restaurare, comunicare și expunere a măturii materiale și spirituale despre viața și activitatea poetului și politicianului Octavian Goga, în scopul cunoașterii, educării și recreerii publicului vizitator.

Astfel, la împlinirea a 139 de ani de la nașterea lui Octavian Goga (1 aprilie 1881 - 7 mai 1938), am organizat expoziția online intitulată „Eu sunt o lacrimă târzie...”, care poate fi accesată pe pagina de Facebook a Instituției: <https://www.facebook.com/muzeul.octaviangoga.7>

De asemenea vă propunem spre vizionare expoziția online intitulată „Cărți cu autografe și dedicații în biblioteca Muzeului”. În imagini sunt prezentate câteva dintre cărțile aflate în patrimoniul muzeal purtând „amprente” mai multor personalități ale vieții politice, culturale și academice din întreaga lume, precum și ediții princeps din creația lui Octavian Goga.

Expunerea prealabilă a noțiunii de adevăr și autenticitate raportată la structura apriorică a imaginativului (XIII)

Mircea Arman

Vom lua acum în discuție o altă definiție a filosofiei grecești, ultima și cea care interesează cel mai mult cercetarea de față. În *Metafizica*, Aristotel formulează astfel această definiție: „De aceea nu fără motiv filosofia se numește știința adevărului”.¹

Ștefan Bezdechi, traducătorul român al *Metafizicii*, traduce expresia *theoria thes aletheias*, prin știință a adevărului, alții au tradus-o prin cunoașterea adevărului. Nici una dintre aceste traduceri nu surprinde esența termenului *theoria*, care, așa cum am demonstrat, este o cunoaștere de tip special în care intelectul activ privește obiectul cunoscut contopindu-se cu el. Acest lucru se realizează în starea de contemplație. Dar dacă obiectul ultim al filosofiei este *ti to on* - existența ca existență, atunci, urmează că termenii de realitate și adevăr sunt identici. Dar să vedem ce spune Aristotel referitor la acest fapt: „Existență și neexistență se spune mai întâi despre diferitele forme ale categoriilor; apoi despre puțința și actul acestor categorii sau despre contrariile lor; și în fine, în sensul lor cel mai propriu de adevărat și fals”.² Stagiritul reiterează această afirmație și în alte părți ale acestei lucrări.³ Pe de altă parte, Platon în *Scifistul* spune: „Adevărul exprimă cele ce sînt, falsul exprimă cele ce sînt ca fiind altceva decît cele ce sînt”.⁴ Aceste pasaje ne indică faptul, afirmat deja de către noi, că neantul nu putea face obiectul cercetărilor filosofice antice și că adevărul este identic cu ființa.

Thoma de Aquino, în *De veritate*, conchidea: „Adevărul și existența sînt absolut identice - *Verum et ens sunt omnia idem*”.⁵

Referitor la această idee, după care *existența este adevărul*, Parmenide spunea: „Ei bine, îți voi spune[...]cele două drumuri ale cercetării care sunt singurele posibile [...] Primul arată că existența este și că este imposibil ca ea să nu fie. Aceasta este cărarea convingerii, căci *este însoțită de adevăr*. Al doilea, însă, susține că existența nu există și că nonexistența în mod necesar trebuie să existe, acest drum, îți spun, nu poate învăța nimic. Căci tu nu poți cunoaște ce nu există - aceasta-i imposibil - nici să-l exprimi”.⁶ Ideea identității dintre adevăr și existență o găsim și la Platon. „*Nous-ul este sau identic sau cel mai asemănător cu adevărul*”⁷

Ceea ce nu ia în discuție Parmenide, și apoi întreaga filosofie greacă, este problema izvorului existenței în sensul în care aceasta, vorba lui Heidegger, nu este „ființarea ici -colo disponibilă”, iar sensul și unitatea ei nu poate fi față decît de ființă care este unitatea imaginativului. Ceea ce părea elinului drept o imposibilitate, anume că nu poți cunoaște ceva ce nu există, imaginativul științific a venit să contrazică, toate descoperirile științifice majore au scos din neant existența, au făcut ca lucruri care pînă la un moment dat nu existau să existe, să capete sens și să poată fi transpuse în realitate, să fie înglobate în ea și să dobîndească existență.

Continuînd însă șirul cercetării noastre, vom sesiza, împreună cu Heidegger, că existența este

stratificată într-o serie de *existențiali*, pe care gîndirea le determină prin identificare sau pe care le dă (*Es Gibt*) prin capacitatea imaginativă. Putem conchide de aici că dacă existența este adevărul, atunci și acesta este stratificat într-o serie de determinări, determinări date, cum am arătat, de anumite percepții și raportări față de lume specifice unor popoare, în special de capacitatea acestora de a-și construi imaginativul temporal. Aristotel o spune însă, pentru vremea lui, cu o și mai mare claritate: „Așa că fiecare lucru participă la adevăr în măsura în care participă la existență”,⁸ adică la acea capacitate imaginativă posibilă proprie omului care face ca fiindele să fie și prin aceasta face posibilă existența ca existență, am spune noi.

Am ajuns, acum, la ideea că noțiunea de *aletheia*, concentrează în sine întreaga filosofie grecească. Existența este adevărul iar neantul este falsul. Referitor la adevăr, Stagiritul spune: „Acesta depinde, cît privește lucrurile, de însușirea lor de a se prezenta ca unite și despărțite și, prin urmare, calea adevărului aparține celui care socoate drept despărțit ceea ce este în realitate despărțit și ca unit ceea ce este unit, precum este în eroare acela care gîndește contrar de cum sunt lucrurile în realitate”.⁹ Dar aici Aristotel se referea la lucrurile compuse, deoarece numai despre ele se poate afirma sau nega, numai ele implică intelectul patetic, *dianoia*, unirea și separația. Numai aici poate apărea eroarea, numai pe calea lui *a spune* este ea posibilă. În ce privește *a fi* lucrurile stau cu totul diferit. De aceea, Stagiritul spune: „Dar cînd este vorba de lucruri necompuse, ce înseamnă existență și neexistență, ce înseamnă adevăr și neadevăr? Căci un astfel de lucru nu este ceva compus, astfel că existența lui să depindă de părțile care-l alcătuiesc, iar despărțirea acestora să atragă după sine dispariția lui... Cînd este vorba de lucrurile compuse problema adevărului sau neadevărului nu se pune la fel ca în domeniul lucrurilor necompuse. Și precum în domeniul acestora adevărul nu poate fi considerat din același punct de vedere, tot astfel nici problema existenței. Atunci ce este adevărul și neadevărul”.¹⁰ Răspunsul la această întrebare îl găsim în același loc: „Pentru astfel de lucruri [necompuse], *adevărul constă numai în a le concepe cu mintea fiind realități prime* (subl. Ns. M.A.); cu privire la ele nu există nici neadevăr, nici înșelare, ci doar ignoranță”.¹¹

Vom desprinde de aici două concluzii: prima se referă la adevărul condiționat ontologic și ține de intelectul pasiv - *nous pathetikos*, privind lucrurile compuse, a doua ține de adevărul în stare ontologică, în act, de intelectul activ - *nous apathetikos*, cel ce cunoaște lucrurile simple, indivizibile, cel ce sesizează ființa ca ființă și creează lumea ca lume, de imaginativ ca izvor al ideilor dar și ca făuritor al lucrurilor și catalizator al existenței care ea însăși este doar o posibilitate.

Demonstrația anterioară, prin care am arătat identitatea dintre adevăr și ființă, existență, pune, în mod automat, o altă problemă. Ea se referă la cercetarea noțiunii de adevăr. Acesta este și scopul excursului care urmează.

Mircea Arman

Am văzut ce spune Aristotel, în *Peri hermeneia*, despre adevăr și fals: „Adevărul ca și eroarea implică unire și separație - *syntesis kai diairesis*”¹². Mai departe, filosoful grec afirmă: „Nu orice *logos* este un *enunț*, ci numai acela care este adevărat sau fals”¹³. Pentru a exprima vocabula *enunț*, Stagiritul folosește expresia *logos apophantikos*. Bailly ne arată că adverbul *apophantikos* înseamnă *explicativ, declarativ, enunțiativ*, și că se trage de la verbul *apophaino*, care, la rîndul lui, provine din *apo* ce are ca prim sens noțiunea de *depărta-re, departe*, și verbul *phaino* care înseamnă *a face să strălucească, a lumina*. Așadar, *logos apophantikos* înseamnă „vorbitură care face să strălucească pînă departe ceva (Anton Dumitriu)” Ce poate să fie însă acest ceva despre care tocmai vorbim? Adevărul. Astfel, lumina pe care o are acest *logos apophantikos* este *lumina adevărului*, însă, așa cum aminteam, există două tipuri de adevăr - *aletheia*: adevărul celor compuse și adevărul celor necompuse, simple. În mod firesc, urmează că, adevărul celor compuse este o *adequatio rei ad intellectus*, este un adevăr sintetic, cîtă vreme adevărul revelat de acest *logos apophantikos* este unul asintetic, simplu, neamestecat. Primul, cel sintetic, ține de intelectul pasiv - *nous pathetikos*, în vreme ce al doilea de cel activ - *nous apathetikos*, deci, este un adevăr asintetic. Acești termeni, sintetic și asintetic, sunt preluați de către noi de la Aristotel și vor să spună tot atît cît adevărul elementelor care se unesc și se despart - adevăr sintetic - care este livrat apoi gîndirii și expresiei ei - celui *logos apophantikos*, care la rîndul lui este *lumina* care îl face inteligibil.

Aristotel, în *De anima*¹⁴, spunea: „Sufletul este într-un anume fel, toate cele ce există - *he psyche ta onta pos esti panta*. Adevărul devine, de data aceasta, o identitate a intelectului cu obiectul cunoscut.

Paul Wilpert, într-un studiu intitulat *Zum aristotelischen Wahrheitsbegriff*, în vol. *Logik und Erkenntnislehre des Aristoteles*, p. 112, spunea că adevărul asintetic nu are nimic de a face cu *synthesis și diairesis*. Gîndirea, spune el, funcționează ca un act al vederii intelectuale, prin contempla-re, într-un mod și formă simple. Există un punct comun între cele două adevăruri: amîndouă sunt

luminate. Dar, câtă vreme cunoașterea celor *syntheta* nu cere decât o iluminare a intelectului pasiv, cunoașterea celor *asyntheta* cere *theoria*, adică funcția intelectului activ, contemplarea. Astfel, cunoașterea adevărului devine *theoria thes aletheias*.

Filosofia europeană, așa cum am arătat de la începutul acestei lucrări, s-a axat pe primul tip de adevăr, acel al lui *adequatio rei ad intellectus* și a omis din vedere acest al doilea tip de adevăr - *asyneton* - pe care grecii îl admiseseră.

În *Ființă și timp*, Heidegger spune: „Ca vorbire *logos* înseamnă tot atât cât *deloun*, a face vizibil pe acela despre care este rostit în rostire. Aristotel a explicat această funcție a vorbirii mai pătrunzător prin *apophainestai*. *Logos* lasă ceva să se vadă, anume ceva despre care e vorba pentru vorbitor, respectiv pentru covorbitor. Vorbirea lasă să se vadă apo... chiar pe acela despre care este vorba în rostire, în măsura în care ea este autentică, acela care este rostit trebuie să fie creat din acela despre care se rostește, astfel încât, comunicarea prin rostire să facă vizibil, în ceea ce este transmis prin vorbire, acel ceva despre care se rostește, și astfel să-l facă accesibil celorlalți. Aceasta este structura *lógos-ului* ca *apophansis*. Nu orice rostire aparține acestui fel de a face evident, în sensul de a-lăsa-să-se-vadă. Actul de a cere, de exemplu, face și el vizibil, dar într-un alt chip.

În realizarea ei concretă, rostirea are caracterul limbajului, al exprimării vocale prin cuvânt. *Logos*-ul este *phone* și anume *phone meta phanthisias* - exprimare vocală prin care ceva este înfățișat.

Și doar fiindcă funcția *logos-ului* ca *apophansis* constă în a-face-vizibil-ceva, *logos*-ul poate avea funcția structurală de *synthesis*. Aici *synthesis* nu înseamnă asociere și înlănțuire de reprezentări, manipulări de evenimente psihice referitor la care se ridică apoi problema de a ști cum corespund sentimentele interioare cu evenimentele fizice exterioare. Particula *syn* are aici o semnificație pur apofantică și exprimă: ceva în reunirea sa cu ceva, să lase să apară ceva drept cutare sau cutare lucru.

Și invers, tocmai pentru că *logos*-ul este un a-lăsa-să-se-vadă, de aceea, poate el să fie adevărat sau fals. *Totul depinde și de faptul de a ne abține să definim adevărul drept o adecvare*. Această idee nu este nicidecum primordială în conceptul de *aletheia*... Faptul de a-fi-adevărat a lui *logos* ca *alethein* înseamnă: ființarea despre care este vorba, scoasă în *legeo* ca *apophainestai* din ascunderea sa și lăsată să se vadă ca neascuns, deci a *dezvălui*. La fel, faptul de-a-fi-fals, *pseudesthai*, înseamnă a înșela, în sensul de a *acoperi*: a așeza ceva înaintea altui ceva și de a-l da astfel drept ceva ce el nu este.

Deoarece însă adevărul are acest sens, iar *logos* - ul este un anumit mod de a face vizibil, *logos*-ul tocmai că nu poate fi considerat drept locul primar al adevărului. Dacă așa cum a devenit astăzi, în general, obișnuit, se determină adevărul drept ceea ce i se cuvine propriu-zis judecării, iar prin această teză se face, pe deasupra, referință la Aristotel, atunci această referire este atât neîndreptățită cât este, mai ales, neînțeleasă noțiunea greacă de adevăr. A fi adevărat, în sensul grecesc, și anume mai originar decât denumitul *logos* este *aisthesis*, fireasca, senzoriala percepere a ceva. Numai dacă *aisthesis* se referă la *idia* sa, care este ființarea accesibilă genuin doar prin ea și pentru ea, de exemplu văzutul de culori, numai atunci perceperea este mereu adevărată. Aceasta înseamnă: văzul descoperă mereu culori, auzul descoperă mereu sunete. A fi adevărat este în sensul cel mai pur și originar, purul *noein* care,

Claudiu Țugui

Moulin Rouge

incapabil de a învălui, nu poate decât să descopere; el este receptarea firească a celor mai simple determinări ale ființei ființării ca atare. Acest *noein* nu poate niciodată să reacopere, sau să fie fals, el poate eventual rămâne o ne-receptare, *agnoein* fiind astfel insuficient pentru a furniza un acces direct și convenabil la ființare.

Sinteza care nu are forma de realizare a faptului pur de a-lăsa-să-se-vadă, ci în indicare face recurs la o altă ființare și astfel lasă să apară ceva drept ceva, acest fapt preia, cu această structură a *synthesei*, posibilitatea ocultării. Adevărul judecării este însă doar cazul opus al acestei ocultări - cu alte cuvinte el este un fenomen de adevăr multiplu fondat¹⁵.

Distincția evidentă între cele două tipuri de adevăr nu apare cu claritate în acest pasaj, însă ceea ce putem reține cu precizie este faptul că filosoful german consideră drept insuficientă această *adequatio* pentru a explica doctrina grecească despre adevăr, lucru pe care noi tocmai îl afirmăm în această lucrare, punând la baza cercetării noastre noțiunea de imaginativ care rezolvă ecuația aristotelică dar și pe cea heideggeriană. Totuși, pentru o mai exactă determinare a noțiunilor de existență și adevăr la greci, cercetarea noastră trebuie să se concentreze, pe mai departe, pe ideea, enunțată deja, că filosofia este *theoria* adevărului.

Așa cum am mai arătat, ființarea se dezvăluie la modul unor stratificări iar dacă adevărul este identificat drept ființare, existență, conchidem că și el se află într-o serie de multiple stări ontologice. Acest fapt este hotărâtor pentru a putea înțelege noțiunea de adevăr. Pentru gândirea modernă însă, de la Descartes încoace, nu există decât adevăruri științifice. Numai în cea mai apropiată modernitate, în speță de la Heidegger încoace, cu toată pleiada de cercetători care i-au urmat, noțiunea de adevăr a fost repusă în discuție realizându-se, astfel, o răsturnare a sensului acestui concept și o întoarcere, evidentă, la noțiunea antică de *aletheia*. Însăși cercetarea noastră, punând ca fundament al intelectului capacitatea imaginativă ca și creatoare de lumi posibile, răstoarnă oarecum adevărurile așa-zis științifice și întoarce omul la condiția de „stăpînitor de adevăr”.

Heidegger a înțeles, primul, că cercetarea referitoare la adevăr la greci trebuie pornită de pe o poziție cât mai apropiată de a lor. Văzînd filosofia ca pe o proprietate a grecilor, el pornește cercetarea pentru a găsi semnificațiile originare

ale unor concepte fundamentale cum este și cel de *aletheia*. El a fost primul care a înțeles că pentru a determina *ce este* adevărul trebuie mai întii văzut *cum este* el și de unde provine el. Astfel, el explică sensul ontologic al expresiei „se dă adevăr” *das es Wahrheit gibt*, în sensul existenței sale fără a avea însă intuiția capacității imaginative ca fundament al oricărei existențe posibile, *eo ipso*, al oricărui adevăr posibil. A fi adevărat, înseamnă pentru Heidegger, a fi la modul descoperirii, al dezvăluirii. Pentru el a fi adevărat la modul *logos* - ului este tot atât cât *alethein*. Pentru a-și legitima ideile, filosoful german apelează și la autoritatea lui Aristotel care spunea că impresiile sufletului, aidoma unui clișeu fotografic, sunt adecvate lucrurilor. Acest text, după cum este cunoscut, a dus la formula tomistă de *adaecvatio rei ad intellectus*. Această structură, așa cum s-a mai văzut, nu este, în concepția heideggeriană, definitorie pentru adevăr și în chiar opinia noastră ea trebuie negată întrucît adevărul nu este un creat ci el se creează prin intermediul a ceea ce face existența posibilă: imaginativul ca și capacitate apriorică și fundamentală a intelectului uman. El ajunge la concluzia că pentru Aristotel *aletheia* înseamnă - lucrurile înseși, ceea ce se arată, ființarea în modul său propriu de a se descoperi. Heidegger arată că această concepție nu-i aparține, cu necesitate, lui Aristotel și că în tradiția mai îndepărtată a filosofiei grecești încă la Heraklit transpare fenomenul adevărului în sens de ne-ascundere, dezvăluire.

Adevărul este în cazul gândirii grecești ceea ce se arată, scoaterea din ascundere, devoalarea. Heidegger crede că sensul originar al lui *aletheia* este tocmai această scoatere din ascundere - *Unverborgenheit*. Descompunînd termenul *aletheia* în *a-letheia*, el ajunge la concluzia după care *a* este o particulă privativă iar *letheia* este un derivat al lui *lanthanein*, termen pe care îl traduce cu *a fi ascuns*.

Anton Dumitriu dezvoltă o analiză pertinentă a interpretării de către Heidegger a termenului de *a-letheia* și facînd referire la studiul lui Paul Friedlander, *Platon I*, arată că: „Acest bun cunosător al lui Platon constată că etimologia propusă de filosoful german pentru *alethes* și *aletheia*, ca *a-lethes* și *a-letheia*, pare să fie în general acceptată. Ca ceea ce nu este ascuns sau ca ceea ce nu se ascunde. Dar pentru el această etimologie nu este chiar atât de neclintit. Considerarea lui *a* din *aletheia* ca privativ este discutabilă, deoarece există o serie de cuvinte din același cerc semantic, cum ar fi, de exemplu, *atrekes*, drept, exact, real, și *atrekeia*, realitate, adevăr, exact, sau *akribes* sau *akribeia*, exactitate, în care *a* nu are nicidecum un caracter privativ. Totuși, observă Friedlander, grecii, începînd cu Homer și pînă tîrziu, au asociat *aletheia* cu rădăcinile *lath*, *leth*, și *lanth*, care au semnificația de *a fi ascuns* și au considerat aceasta ca un lucru de la sine înțeles. Considerarea rădăcinii *leth* care conduce imediat la *lethe* și prin aceasta la *letheia* îl face pe Friedlander să regăsească sensul originar al cuvîntului *lethe*, așa cum apare încă la Hesiod... Autorul pe care îl urmărim dă mai multe exemple, din care se vede că și în Homer se găsesc versuri în care *Aletheia* poate apărea ca *neascunderea* sau *rectitudinea*. Dacă se iau la un loc afirmațiile lui Homer și Hesiod, *alethes* și *Aletheia* au următoarele semnificații: 1. Exactitatea care nu ascunde, devoalantă a vorbirii și opiniei; 2. Realitatea neascunsă, devoalată a ceea ce există, a existîndului; 3. Corectitudinea care nu uită, neînșelătoare, veracitatea omului, a caracterului său. Deși într-o primă analiză

Pastorala de Paști

†ANDREI

Din harul lui Dumnezeu,
Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului
și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului,

Preacucerniciului cler, Preacuviosului Cin Monahal și dragilor noștri credincioși vă repet ves-tea cea unică și inegalabilă: Hristos, Paștile nostru, a înviat din morți!

Să transmitem generațiilor viitoare preocupările pascale!

„Când vă vor zice copiii voștri: Ce înseamnă rânduiala aceasta? Să le spuneți: Aceasta este jerifa ce o aducem de Paști Domnului” (Ieșirea 12, 26-27).

Iubiți frați și surori,

Anul acesta a fost dedicat de către Sfântul Sinod pastorației părinților și copiilor. Nu se poate să nu mergem cu gândul în vremurile de demult, când Dumnezeu i-a scăpat pe evrei din robia egipteană și ca aducere aminte a stabilit sărbătoarea Paștilor Legii celei vechi.

În seara Paștilor se jertfea mielul pe care-l consuma familia, aducându-și aminte că atunci când au fost eliberați din robie, cu sângele mielului au fost stropite pragul de sus al ușii și ușorii, iar îngerul morții n-a intrat în casele evreilor și întâi născuții lor au fost salvați.

Obiceiul acesta l-au transmis părinții copiilor din neam în neam. Sărbătoarea Paștilor a rămas pentru ei cea mai mare sărbătoare. De fapt și numele sărbătorii Paști, așa se traduce în română: *trecere*. Îngerul morții a trecut pe lângă ușile evreilor.

Sărbătoarea aceasta îi aduna pe toți ai casei și este transmisă din generație în generație. Sărbătorile sfinte sunt mijloace de educare și catehizare a celor tineri.

Și pentru noi creștinii, Sărbătoarea Paștilor, care are o nouă semnificație, este cea mai mare sărbătoare. Ea ne aduce aminte nouă „că din moarte la viață și de pe pământ la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi”¹. Sfântul Pavel ne spune că Domnul Hristos „a intrat o dată pentru totdeauna în Sfânta Sfintelor, nu cu sânge de țapi și de viței, ci cu însuși Sângele său, și a dobândit o veșnică răscumpărare” (Evrei 9, 12).

Hristos, Paștile noastre, S-a jertfit pentru noi și pentru a noastră mântuire, cum spunem și în Crez: „S-a răstignit pentru noi în zilele lui Pontiu Pilat și a pățimit și S-a îngropat; și a înviat a treia zi, după Scripturi”².

Iubiți credincioși,

Învierea Domnului Hristos are pentru noi o importanță covârșitoare. Ne spune tot Sfântul Apostol Pavel că: „Hristos a înviat din morți, fiind începătură învierii celor adormiți. Că de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților. Căci precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia” (I Corinteni 15, 20-22).

Omul secularizat și înstrăinat de cele sfinte își poate pune multe întrebări referitoare la învierea morților, ca și cum Atotputernicul care l-a creat n-ar putea avea putere să-l ridice din morți. Pentru logica omenească însă, Sfântul Pavel scrie: „Va zice cineva: cum înviază morții? Și cu ce trup au să vină? Nebun ce ești! Tu ce semeni nu dă viță de nu va muri. Și ce semeni nu este trupul ce va să fie, ci grăunte gol, poate de grâu, sau de altceva din celelalte; Iar Dumnezeu îi dă un trup, precum a voit, și fiecărei semințe un trup al său” (I Corinteni 15, 35 - 38).

Așa că Învierea Domnului Hristos, care este „începătură a învierii celor adormiți” (I Corinteni 15, 20) are importanță absolută pentru noi. Iar Sărbătoarea Paștilor este „Sărbătoarea Sărbătorilor și Praznicul Praznicelor”³. Este cea mai mare sărbătoare creștină pe care de la începuturile creștinismului credincioșii o țin cu multă evlavie și o transmit copiilor.

Locul în care se ține Sărbătoarea Paștilor, după Biserică, este familia creștină. Vremurile de nestatornicie în care ne aflăm însă, pot pune în dificultate multe familii. Fie că e vorba de secularizare, de globalizare, de lipsa valorilor morale, de sărăcia care-i determină pe mulți români să plece la muncă în străinătate, toate acestea fragilizează familia.

Faptul că familia este atât de vulnerabilă se datorează și lipsei de iubire jertfelnică. Abordând subiectul la modul ideal, Sfântul Ioan Gură de Aur numește familia „*ecclesia domestica*”, și o vede întemeiată pe iubire și pe jertfă.

La rândul său Ioan Alexandru zice că „Familia este întemeiată pe cea mai trainică dimensiune a Universului care nu piere niciodată și aceasta este dragostea. Iar dragostea adevărată începe cu jerifa de sine, pentru că numai unde stăpânește spiritul jerifei de sine este locul larg de viață pentru celălalt”⁴. O asemenea familie transmite preocupările pascale copiilor și nepoților.

Așa numitul mod de viață supranumit „modern”, tot mai des întâlnit, ar trebui corectat. „A spune că, în cadrul culturii occidentale, familia se află într-o stare de dezorientare totală, reprezintă o banalitate. Au spus-o mulți deja. Mulți continuă s-o spună și astăzi, iar familia se strică pe zi ce trece. În pofida multșimilor de cărți, a seminariilor, a pleiadelor de experți, soți și soții continuă să se înstrăineze unul de celălalt, părinții se îndepărtează de copii și copiii de părinți. Din nefericire, mulți nu își dau seama că nu familia modernă este o problemă, ci modul de viață «modern»”⁵.

Iar modul de viață „modern” îl izgonește pe Dumnezeu din viața de zi cu zi. Oamenii „moderni” nu mai merg la biserică, nu mai sunt preocupați de sărbătorile pascale, nu mai admiră valorile tradiționale ale neamului.

Iubiți frați și surori,

Să nu uităm că anul acesta este dedicat totuși, de către Sfântul Sinod pastorației părinților și copiilor. Părinții trebuie să aibă preocupări spirituale serioase, inclusiv legate de sărbătorirea Paștilor și să le transmită și copiilor. Pe bună dreptate ne zice Înțeleptul Solomon: „Deprinde pe tânăr cu purtarea pe care trebuie s-o aibă; și chiar când va îmbătrâni, nu se va abate de la ea” (Pilde 22, 6).

Friedlander părea că se opune accepțiunii date de Heidegger cuvântului *aletheia*, ca *Unverborgenheit*, el conchide, după textele citate, și după considerarea altora din Heraklit, Parmenide sau Platon, în același sens. Deosebirea pe care le semnaleză, în ceea ce privește propria lui părere și aceea a lui Heidegger par minore și el însuși ne spune că sunt considerate mai mult din punct de vedere istoric. El se referă în special la afirmația lui Heidegger că Platon ar fi corupt conceptul de adevăr, părere cu care el este în total dezacord, socotind, din contră, că acesta l-a precizat, sistematizat și elevat.

Ceea ce este nou în analiza lui Friedlander este apariția cuvântului *lethe* ca uitare, așa cum se regăsește în textele vechi. De acest sens Heidegger nu a amintit în nici un fel în *Sein und Zeit*. Totuși, în studiul citat, închinat special acestei probleme, intitulat *Aletheia*, Anton Dumitriu îl va lua în considerare referindu-se în special la un fragment din Heraklit, care spune: „Cum poate cineva să se ascundă de ceea ce nu apare niciodată?”¹⁶

Heidegger, în *Vorträge und Aufsätze* spune: „Rămân ascuns mie însumi, în ceea ce privește raportul cu mine însumi a ceea ce altfel nu este ascuns. Când spunem ca am uitat ceva nu este numai ceva care ne scapă, ci însăși uitarea este ascunsă”¹⁷. Așadar, concluzia lui este că fenomenul uitării începe de la faptul de a fi ascuns. Astfel, uitare și ascundere se întrepătrund reciproc, iar *a-letheia*, în sensul cel mai original, este văzut ca dez-văluire - *Ent-bergen*, îndepărtarea de ascundere.

Vom continua cercetarea noastră conchizind că filosofia greacă nu a fost un început, ci un sfârșit, chiar Platon și Aristotel fiind conștienți de faptul că cei vechi știau mai mult, erau mai aproape de *sophia*, trăiau cu adevărat în preajma zeilor. Prin urmare, cercetarea termenului de *aletheia* trebuie începută cu cei vechi, cu miturile și legendele, cu poezia și textele presocratice, care, în fond, sunt mai aproape de mit și poezie decât de filosofie, înțeleasă ca și construct sistematic, discursiv.

Din volumul în curs de apariție: *Poezia, filosofia, știința și imaginativul* (titlu provizoriu)

Note

- 1 Aristotel, *Op. cit.*, II alpha, 1, 993 b.
- 2 Aristotel, *Metafizica*, IX, O, 10, 1051 a-b.
- 3 Aristotel, *Op. cit.*, VI, E, 2, 1026 a, 4, 1027 b.
- 4 Platon, *Op. cit.*, 263 b. *Opere*, vol. I-VI, Buc. 1974-1989.
- 5 Th. de Aquino, *Op. cit.*, Quaestio I, art. 1, 5.
- 6 Diels-Kranz, *Op. Cit.*, Parmenide, fr. 5.
- 7 Apud. A. Dumitriu, *Alétheia*, Eminescu, 1984, p. 83.
- 8 Aristotel, *Metafizica*, II, alpha, 1, 993 b.
- 9 Aristotel, *Op. cit.*, IX, O, 10.
- 10 Aristotel, *Op. cit.*, IX, O, 10, 1051b.
- 11 Aristotel, *Op. cit.*, loc. cit.
- 12 Aristotel, *Peri hermeneia*, 1.16 a.
- 13 Aristotel, *Op. cit.*, loc. cit.
- 14 Aristotel, *De anima*, III, 7, 431 a.
- 15 M. Heidegger, *Ființă și timp*, trad. rom., Dorin Tilinca și Mircea Arman, p. 49-50.
- 16 Anton Dumitriu, *Alétheia*, p. 233-248.
- 17 M. Heidegger, *Op. cit.*, Pfullingen, Neske, 1954.

Învățătorul absolut este Domnul Hristos. Pe contemporanii Săi, și pe noi pe toți, ne învață „ca Unul ce are putere, iar nu cum îi învățau cărțurarii lor” (Matei 7, 29). Citim în Sfânta Scriptură că „părinții Lui în fiecare an de sărbătoarea Paștilor se duceau la Ierusalim. Iar când a fost El de doi-sprezece ani, s-au suit la Ierusalim, după obiceiul sărbătorii” (Luca 2, 41-42).

Luăm act de faptul că trei instituții îi formează pe copii și pe tineri: familia, Biserica și școala. Ele, dacă își fac datoria, le transmit cele mai bune deprinderi. Uneori însă, se îngrijesc de starea lor materială și le neglijează sufletul. Spune Sfântul Ioan Gură de Aur că „mulți părinți ca să dăruiască fiului lor un cal frumos (am zice azi, o mașină - n.n.), o casă luxoasă, o moșie bogată, fac orice și pun toate în lucrare. Dar ca sufletul să fie virtuos și să fie aplecat spre pietate, la aceasta nu dau nicio însemnătate... La ceea ce trebuie, așadar, să ținem noi, nu-i a face pe copiii noștri bogați în bani, în aur, în prisosințe de acest soi, ci trebuie așa să-i facem ca ei să fie mai presus de toate bogați în pietate, în înțelepciune și-n comori de virtute”⁶.

De viața lor sufletească și legătura cu Paștile, ar trebui să fim preocupați. Să-i știm că merg la biserică, că se spovedesc, că se împărtășesc, că au dragoste față de toate obiceiurile noastre sfinte. Cât ne bucurăm când îi vedem pe elevi și pe studenți că merg la slujbe. Iar pe cei mititei îi ducem de mână. Cu nostalgie ne aducem aminte de poezia lui George Coșbuc: „Pe deal se suie-ncetișor/ Neveste tinere și fete,/ Bătrâni cu iarna vieții-n ple- te;/ Și-ncet, în urma tuturor,/ Vezi șovăind câte-o bătrână/ Cu micul ei nepot de mână”⁷.

Marele pedagog Jan Amos Comenius spune că „a educa tineretul cu prevedere înseamnă a te îngriji dinainte ca sufletele lor să fie ferite de

stricăciunea lumii și ca semințele onestității împlântate în ei să ajungă să încolțească fericit, prin neîncetate îndemnuri și exemple, apoi ca mințile lor să fie pătrunse de cunoașterea adevărată a lui Dumnezeu”⁸.

Lucrarea acesta de educare o fac părinții, o face Biserica și o face școala. De aceea este o binecuvântare prezența religiei în școli, chiar dacă sunt și unele voci potrivnice. În cele mai multe țări civilizate din Europa, ca Germania, Austria, Grecia și altele, se face religie în școli.

Filozoful, pedagogul și eseistul Vasile Băncilă ține să precizeze că „unul din fundamentele educației, mai ales în școala primară, este învățământul religios. Sub acest raport, necesitatea formației religioase a învățătorului e mai mult decât elocventă. Copilului trebuie să i se dea religie. Aceasta e o datorie capitală față de sufletul lui și față de sufletul adultului care va fi ... Sunt liberi adulții să creadă ce vor: dar n-au dreptul să distrugă în copil posibilitățile de a trăi, acum și mai târziu, religia”⁹.

Iubiți credincioși,

Copiii și tinerii binecreșcuți au o viață spirituală frumoasă, sunt receptivi la Slujbele Deniilor, la Slujba Învierii, la Liturghia de Paști, iar la masa de prânz în ziua sărbătorii se bucură de ouăle roșii, de mielul pascal care-L preînchipuie pe Mielul lui Dumnezeu care și-a dat viața pentru noi și a înviat a treia zi. Atmosfera ce domnește în familiile normale este una de pace și de har. Se ciocnesc ouă și se mănâncă pască, toată lumea se bucură.

Din nefericire, în lumea noastră secularizată, multe familii au ajuns în criză. Și, cum spune Părintele Patriarh Daniel, „totdeauna au existat

crize în familie. Astăzi, însă, familia naturală, tradițională, se află în criză, în mutație spre un viitor confuz și incert, în toată Europa, astfel încât criza familiei este percepută ca simptom al civilizației occidentale, o criză a societății contemporane însăși”¹⁰.

În asemenea familii sunt grave derapaje educaționale pe care nu le poate îndrepta nici preotul și nici dascălul. Comenius folosește cuvinte tari referitoare la această realitate: „Ce sunt tinerii bogați fără înțelepciune, decât niște porci îngrășați cu tărâțe? Și ce sunt cei săraci fără înțelegerea lucrurilor, decât niște măgăruși, condamnați să ducă poveri? Ce sunt cei frumoși care n-au învățat nimic, decât niște papagali împodobiți cu pene?”¹¹.

Dreptmăritori creștini,

Oricâte probleme ar fi în lumea aceasta, inclusiv cele provocate de Coronavirus, noi trebuie să fim optimiști, pentru că Paștile sunt „izbăvirea de întristare”¹². Această stare de optimism și de bucurie pascală s-o transmitem și tinerilor noștri și dimpreună cu ei și cu dumneavoastră, cu toții să cântăm: „Cinstiți creștini preaiubiți,/ Pcfițiți ca să ne primiți,/ La dumneavoastră venim,/ Să vă propovăduim./ Cuvinte de înviere,/ Să vă facem mângâiere,/ Și cântări cu voie bună,/ Zicem cu toți dimpreună:/ Hristos a-nviat din morți,/ Ca să ne scape pe toți,/ Cu moarte moartea călcând,/ Tuturor viață dând”¹³.

Cântându-i Domnului „Cântare de biruință”¹⁴, vă dorim sărbători pascale cu pace și liniște și vă zicem din tot sufletul: Hristos a Înviat!

†ANDREI

Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului

Note

- 1 Slujba Învierii, E.I.B.M.B.O.R., București, 2010, p. 26.
- 2 Carte de rugăciuni, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2009, p. 8.
- 3 Slujba Învierii, E.I.B.M.B.O.R., București, 2010, p. 28.
- 4 Ioan Alexandru, Iubirea de Patrie, Editura Eminescu, București, 1985, p. 93.
- 5 John Coblentz, Viața familiei creștine, p. 7.
- 6 Al. Lascarov Moldoveanu, Tâlmăcirii alese din Sf. Ioan Gură de Aur, Tipografia Cugetarea, București, 1937, p.18.
- 7 George Coșbuc, Poezii, vol. I, Cartea Românească, București, 1982, p.181.
- 8 Jan Amos Comenius, Didactica Magna, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970, p. 14.
- 9 În Fântâna Domnilor, anul II, nr. 4, aprilie, 1930, p. 152.
- 10 Familia și viața la începutul unui nou mileniu creștin, București, 2001, p. 33.
- 11 Jan Amos Comenius, op. cit., p. 34.
- 12 Slujba Învierii, E.I.B.M.B.O.R., București, 2010, p. 43.
- 13 Cântări Domnului tot pământul, Cântări bisericesti, Pricesne, Colinde folosite la Sfânta Liturghie și la Paraclisul Maicii Domnului, Culegere alcătuită de prof. Vasile Stanciu, Cluj-Napoca, 2017, Editura Renașterea, p. 201.
- 14 Slujba Învierii, E.I.B.M.B.O.R., București, 2010, p. 26.

Claudiu Țugui

Eiffel

Modalități matematice de obținere a condițiilor de optimalitate în comunicare

Adrian Lesenciuc

Forța cuvântului. Cercetări privind modalități de echilibrare și optimizare a transferului informațional este o consistentă lucrare a inginerului, doctor în Fizică și doctor în Calculatoare și Tehnologia Informației, Valentin Eugen Ghișa, care tratează modalitățile de optimizare a transferului informațional în comunicarea radiofonică. Obșnuiți în domeniul comunicării mai degrabă cu analiza pe palierele semantice și al eficienței, dacă e să facem trimitere la unul dintre modelele clasice ale comunicării – cel din 1949, al inginerului Claude Elwood Shannon și al matematicianului Warren Weaver – constatăm că problema tehnică a transmiterii de mesaje rămâne de interes și depășește simpla proiecție din urmă cu 70 de ani: „How accurately can the symbols of communication be transmitted?” În orizontul acelor timpuri, Shannon și Weaver răspundeau unei nevoi practice de proiecție a unei *diagramme schematique a unui sistem general de comunicații*, cu întregul aparat matematic necesar analizei, sub influența studiilor pe atunci noi din domeniul teoriei comunicațiilor, a metodelor de modulare a semnalelor și a luării în considerare a unor factori cum ar fi efectul zgomotului pe canalul de comunicații. Inginerul Shannon nu se gândea în 1948 că studiul inițial publicat în *The Bell System Technical Journal* avea să fie reinterpretat și inclus în orice manual de comunicare umană, iar matematicianul Weaver, deși a proiectat cele trei niveluri ale comunicării, anterior amintite, nu se gândea în 1949² că problemele semantice și a eficienței vor prevala în raport cu problema tehnică în interpretare. „Modelul matematic-cibernetice al comunicării a devenit în timp „schema canonică” a comunicării sau modelul fondator al științelor informației și comunicării”, nota în 2000 epistemologul Ilie Pârvu³, iar cercetarea comunicării avea să alunece, irevocabil, în zona semanticii, sintacticii și pragmaticii lingvistice, aparent abandonând aspectele privitoare la transferul informațional și la acuratețea acestuia. Mai mult, luând în calcul intențiile firești ale oricărui act al comunicării: schimbul de informații, influența (prin mesaj) asupra receptorului și, eventual, menținerea canalelor de comunicare deschise, constatăm că studiile comunicării s-au cantonat mai degrabă în zona analizei efectelor/ influențelor decât în celelalte zone, aducând în prim-plan acele media clasice sau noi care favorizează comunicarea „tautistă” („neologism care îmbină autism și tehnologie, evocând totalitatea, totalitarismul”, v. Sfez, *O critică a comunicării*⁴).

Revenind la problematica firească a nevoii de optimizare a transferului informațional, rămasă obiect de studiu pentru o categorie aparte de specialiști în tehnologia informației, constatăm că toate aspectele privitoare la capacitatea aparatului fonator uman de a emite sunete care pot fi asociate cu conversia semantică a gândurilor transpuse în vorbire articulată și mai mult, cu

evidențierea markerilor prozodici și paralingvistici (de natură vocală, dar nonverbală), sunt luate în considerație și tratate cu atenție în ceea ce privește capacitatea de transfer radio a unităților fonetice segmentale (fonemele) și suprasegmentale (markerii prozodici). În mod natural, eficiența transferului informațional nu privește doar ceea ce fusese proiectat în modelul canonic al comunicării, ci și aspectele de ordinul procesării prozodice și emoționale, care vizează influența asupra receptorului, dincolo de nevinovatele intenții de captare a atenției și de menținere a interesului ascultătorului pe parcursul emisiunii. Evident, în procesul optimizării transmisiei, sunt identificate și separate/ discriminate acele unități vocal prozodice, adică sunt digitalizate aspectele de ordin arbitrar, analogic, din anvelopa nonverbală a comunicării verbale (prozodie și paralimbaj). Ceea ce reușește Valentin Eugen Ghișa prin lucrarea de față nu este doar să se focalizeze asupra acestor elemente digitale (digitalizate), discrete, presupunând relații de atribuire, ușor de identificat sub umbrela conceptuală de parametri acustici, ci și să identifice, studieze și aprofundeze influența pe care unitățile paradigmatiche ale codului le produc în urma transmisiei radio, de exemplu „testarea unor metode de conversie prozodică, care urmăresc să transforme trăsăturile prozodice pentru obținerea unei rostiri de tip emoțional, îmbunătățită”. Într-un parcurs complex, de la studiul rezultatelor actuale în subdomeniul cunoașterii numit analiza vorbirii, cu accent pe recunoașterea vorbirii, continuând cu cele recente din domeniul metodelor de transmisie radiofonică a informației, a tehnicilor și procedeele de analiză statistică a informației, Valentin Eugen Ghișa propune în capitolul final o serie de algoritmi de optimizare prozodică. Evident, întregul parcurs metodologic se încadrează în limitele *cognitive sciences*, care (re)produc infinit și circular propria structură, luând drept model fizica și operând cu pseudo-entități atomare, rezultate în urma segmentării fonetice a vorbirii, recunoașterii tiparelor vocale (inclusiv a markerilor prozodici și paralingvistici) și rostirii generative. Efectele analizei și procesării prozodice sunt transferate în domeniul fizic; ele capătă caracter cuantificabil și (re)crează contextul, care devine (sau încearcă să devină) constitutiv pentru semnificație, dar capătă importanță și în raporturile pragmatice, dintre semn și interpret, în modelarea în timp a interpretantului. Iată cum, plecând de la simpla problemă a eficienței din punct de vedere tehnic, răspunsul pe celelalte două paliere identificate de Warren Weaver devine consistent și intrinsec legat de problema acurateții cu care se realizează transferul de semne ale comunicării.

Elemente distincte, percepute în logica digitală a unei semiotici de început de secol XX, sunt contextualizate (incluse într-un continuum analogic prin voce) și redigitalizate prin intermediul

unor indicatori ai amprentei vocale sau caracteristici ale semnalului vocal: tărie sonoră, tăria sunetului, înălțime tonală, timbru vocal și durata semnalului. În limitele acestei redigitalizări, mereu întorcându-ne la modelele canonice – de data aceasta atât la modelul Shannon (p.226), cât și la cel funcționalist al lui Harold D. Lasswell⁵, propus în cadrul articolului *The structure and function of communication in society* din același an 1948 (p.222) – așadar în limitele aceleiași interpretări procesuale a comunicării (sau reprezentărilor, în termenii amintitului Lucien Sfez), optimizarea transferului informațional în comunicarea directă se poate realiza, susține Valentin Eugen Ghișa, prin metode și algoritmi specifici, cum ar fi metoda substituției directe sau metoda multiplicatorilor lui Lagrange în prezența restricțiilor. Evident, marea încercare este aceea a optimizării expresivității comunicării (a menținerii funcției emoționale/ expresive din modelul Jakobson, reflectând raporturile emițătorului cu mesajul, la un înalt nivel de proiecție a stărilor celui care transmite sau a raporturilor sale cu obiectul de referință) prin control prozodic dinamic. Inginerul, fizicianul și informaticianul Valentin Eugen Ghișa propune un model de optimizare prin apel la o serie de algoritmi cu grad ridicat de complexitate, prin diferite modalități matematice de obținere a condițiilor de optimalitate, în acord cu o serie de metode recente de înmodelare prozodică a vorbirii (tratate distinct în primul capitol), prin apel la o serie de 12 factori, fiecărui corespunzându-i între 2 și n valori (echivalent cu numărul de silabe admisibile în limbă). Rezultatul cercetării este un sistem automatizat de optimizare a rostirii de tip radiofonic, „un sistem automat cu buclă închisă” alcătuit dintr-un analizor semantic, un modul de procesare statistică a prozodiei și un modul de optimizare prozodică. În ciuda angajării de tip determinist, concluziile certe sunt cele privitoare la excederea câștigului informațional dincolo de limitele conținutului transmis și înțelesului asociat. Aspecte de pragmatică lingvistică privesc, cu certitudine, elementele de ordin persuasiv/ conativ (în termenii lui Jakobson), condiționați de existența/ menținerea funcțiilor emoționale/ expresive, poetice/ estetice, empatiche/ fatice și metalingvistice, completând inițial proiectata referențialitate din modelul canonic al lui Shannon.

Note

- 1 Valentin Eugen Ghișa. (2019). *Forța cuvântului. Cercetări privind modalități de echilibrare și optimizare a transferului informațional*. Brașov: Libris Editorial. 346p.
- 2 Claude E. Shannon & Warren Weaver. [1949] (1963). *The Mathematical Theory of Communication*. Urbana: University of Illinois Press. p.4.
- 3 Ilie Pârvu. (2000). *Filosofia comunicării*. București: Facultatea de Comunicare și Relații Publice „David Ogilvy” – SNSPA. p.40.
- 4 Lucien Sfez. (2002). *O critică a comunicării*. Traducere de Radu Gârmecea, Raluca Popescu și Sorin Gherguț. București: comunicare.ro .pp.25-28.
- 5 Harold D. Lasswell. (1948). *The Structure and Functions of Communication in Society*. În L. Bryson (ed.), *The Communication of Ideas*. New York: Harper and Row. pp.37-51.

Iubirea care învinge moartea sau ipostaze ale singurătății omului contemporan? (I)

Elena Vieru

Un scriitor brașovean înzestrat cu o deosebită sensibilitate, a cărui creație dovedește o veritabilă maturitate artistică, dobândită prin erudiție și talent, este Mihaela Malea Stroe. De-a lungul a câteva decenii de activitate, distinsa doamnă a experimentat variate genuri, de la poezie, proză, teatru, până la eseu și cronică de carte, încât a devenit o autoritate în peisajul literar al Brașovului, pe lângă alte condeie valoroase și originale. Volumul care confirmă aceste afirmații se numără printre puținele cărți, din ultimii ani, care, propunând o arhitectură narativă deosebit de complexă, reușește să țină trează atenția cititorului, de la început, până la final, deși tomul numără nici mai mult, nici mai puțin, 544 de pagini. Este o carte masivă, intitulată *Seara nucilor verzi* (Editura Eikon, București, 2018), un roman ce pare scris odată cu scurgerea vieții, spre oglindirea nemijlocită a ei, pentru ca nu cumva adevărul din poveste să se piardă sau să se altereze, cum reiese din îndemnul personajului principal masculin, în jurul căruia se țin firele văzute și nevăzute ale tramei narrative, în esență ale unui destin: *Scrie, pentru că numai așa adevărul din poveste este și rămâne adevărul tău, pe care nimeni nu-l poate altera sau înstrăina.*¹ De altfel, scrisul, ca unică posibilitate de a immortaliza fapte și oameni, este una dintre temele care intră în plămada creației vizate.

Parcursul narativ semnat de Mihaela Malea Stroe poate avea, asupra unui cititor atent și determinat, efectul unei simfonii devastatoare, trecerea de la un registru la altul, sușurile în cele mai înalte note și căderile în cele mai joase lăsându-l fără aer. Iar la final, inevitabil, apare întrebarea: IUBIRE sau SINGURĂTATE? Se pot armoniza cele două ipostaze, aparent antagonice? Traseul personajelor oferă un răspuns afirmativ. Dar, să vedem despre ce este vorba.

Periplul epic se deschide cu momentul dramatic în care eroina, Bogdana Serafim, trebuie să facă față stingerii soțului său, înecat în apele mării. Rămășă văduvă cu doi copii, unul de 10 ani (fata) și altul de 5 (băiatul), protagonistă pare a-și păstra echilibrul, defulările ei petrecându-se în plan oniric, cel plecat continuând să ființeze în numeroase vise de unde, prin gesturi tainice, intervine în viața familiei, în special a mamei care, treptat, se conectează profund cu lumea nevăzută, reușind să „citească semnele” și să identifice o coerență a lor. Situația femeii este tulburătoare, cu atât mai mult cu cât analepsele, orchestrate cu măiestrie narativă, ne spun că mariajul ei nu fusese lipsit de încercări. Tudor, dispărutul, își părăsise temporar familia, întâlnind o veche iubire neimplinită, pe Brigitte, la care pleacă imediat ce ieșirea din țară îi va fi permisă: În cei doisprezece ani, cât fuseseră împreună, câțiva au stat sub semn de grea înstrăinare. Se cădea să scrie și despre asta, să nu creadă cititorul că mariajul lor a fost permanent dulce ca șerbetul și că de aceea Bogdana s-a sihăstrit în mijlocul oamenilor. Chiar nu fusese așa, însă iubirea îi dăduse putere să treacă peste toate supărările și durerile și, uneori, avea o bănuială că Tudor începuse cu adevărat să o iubească abia atunci, cu un an înainte de a se petrece din lumea asta.² Adevărul este fără

echivoc: căsnicia a însemnat pentru Bogdana, în cea mai mare parte a timpului, singurătate, o copleșitoare neîntâlnire cu celălalt, un gol. La nouă ani de la moartea lui Tudor, într-o altă zi de 28 ale lunii august, data tragediei, Bogdana îl întâlnește pe Bogdan Svoboda, traducător celebru, venit într-o delegație pe care ea, în mod oficial, o va întâmpina la gară. Întâlnirea are toate datele predestinării, întregul nucleu narativ trăgându-și seva din această iubire, care crește treptat, până la a atinge dimensiuni metafizice. Cei doi se văd rar, dar comunică prin scrisori inundate de o poezie unică, așa cum numai doi oameni exersați în mânăuirea cuvântului o pot face. Deducem că Bogdan este prizonierul unei căsătorii nefuncționale, asemenea eroului din *Scurtă scrisoare pentru o lungă despărțire*³, trăind o singurătate atât de cunoscută Bogdanei: *Am „degustat” singurătatea asta și știu ce gust crâncen, de venin amestecat cu oțet, are tăcerea steapă sau „dialogul zero”, când schimbi de musai vorbe goale cu cel (sau cea) de care ești legat prin cununie. Legat, Nu unit.*⁴ Viața femeii începe să se lumineze, ea însăși se transformă, atinsă de focul năvalnic al unei iubiri neașteptate, care o întinerește, descoperindu-i laturile adolescentine ale ființei. Este însă o iubire interzisă: Bogdan nu e liber și nu pare hotărât a se desprinde dintr-o căsnicie care îi face mai mult rău decât bine. Încep frământările, ezitățile, gesturi firești între doi oameni, încă tineri, neduse până la capăt. Teama, gândul de a nu fi o intrusă, de a nu perturba o anumită ordine, toate o determină pe Bogdana să facă greșeli care îl îndepărtează pe Bogdan, derutându-l. Pe de altă parte, bărbatul, descoperindu-i talentul literar, o îndeamnă insistent să scrie, ca și cum acesta ar fi fost înțelesul tainic al întâlnirii lor: *Nu înceta să scrii, întoarce-te și la proză, n-o abandona.*⁵ sau *Tu scrii bine și frumos pentru că ai curaj să scrii despre tine. Iar de aici începe adevărata literatură.*⁶ În ambele situații, atât în cazul Bogdanei, cât și în al lui Bogdan, se remarcă o anume reticență, o neîncredere, convertite în perioade de reclusiune în sine, ca într-o carapace, sub umbrela unei singurătăți asumate ca mod de viață, ca un dat. La început, Bogdana refuză sistematic ideea de a mai vedea pe cineva, în afară de Tudor, ca un potențial partener, deși relația lor avusese suficiente fisuri traumatizante. Sau poate de aici derivă refuzul: o modalitate de a preveni o altă suferință: *Da, Peter, mi-am asumat singurătatea și, da, poate că e un fel de „blocaj” în sufletul meu, un zid care a crescut acolo, „baricada” aia de care zice Miruna, dar n-am ridicat-o eu, a crescut de la sine și nu simt nevoia să o înlătur.*⁷ În relația cu Bogdan, se întâmplă, în mod repetat, să „fugă”, spre a-și reîntâlni singurătatea, ca și cum aceasta ar fi avut un veritabil rol protector: *Acum l-am lăsat pe Bogdan singur, în casa Mirunei, în lăcașul lunii de miere. Am fugit, iarăși am fugit.*⁸ La rândul-i, Bogdan reclamă momente în care dorește să fie singur, doar singurătatea putându-i aduce alinare: *Am hălăduit și ieri, și azi prin Santavila. Nu l-am anunțat pe Bogdan că voi fi aici, i-am respectat dorința de singurătate până va rezolva problemele cu care se corfruntă.*⁹ sau *Dragă Bogdana, cu atât mai frumoasă a fost surpriza meseiului tău, cu cât eram*

departe de lume, singur cu poezia sublimei singurătăți a visătoarelor gondole.¹⁰ Comparativ cu personajul lui Peter Handke, care își trăiește cu anxietate singurătatea, eroul Mihaelei Malea Stroe o consideră o binecuvântare. În condițiile date, este firesc ca o asemenea iubire să rămână suspendată în *cârligele nevăzute ale timpului*¹¹ și, ca un paradox, eroina să nu fie ocolită de ispita descoperirii unei ipotetice trădări, în sensul retragerii bărbatului iubit spre alte zări, aparent mai prielnice, dar, în esență, otrăvitoare. Cert este că Bogdana a iubit de fiecare dată deplin, în accepțiunea biblică a cuvântului: *Iubirea, când e iubire, răzbește peste toate încercările, oricât ar fi de grele – toate le rabdă, toate le iartă, n-are nevoie de explicații sau just ficări.*¹² Viziunea ei despre dragoste nu se întâlnește cu aceea a bărbatilor cu care, un timp limitat, își împarte viața. Tudor conștientizează relativ târziu cât de profundă este dragostea soției, destinul neacordându-i șansa trăirii bucuriei acestei descoperiri, în timp ce Bogdan, chiar dacă are revelația iubirii autentice, nu dovedește suficiență forță de a lupta pentru ea. Doar Bogdana continuă să iubească așteptând, mereu așteptând, plasând irevocabil fiecare experiență sub pecetea unei șanse providențiale.

Pe lângă această poveste de dragoste în singurătate sau de singurătate în dragoste, romanul *Seara nucilor verzi* este un roman eclatant și din perspectiva planurilor secundare, sumar, dar elocvent schițate. Există, așadar, un palier consistent ce creionează imaginea prieteniei, cu rolul ei vital în viața unui om. Prietenia îndeplinește o misiune crucială în desfășurarea faptelor. Fără prietenii care au înconjurat-o cu dragoste și devotament, Bogdanei i-ar fi fost mai dificilă surmontarea dificultăților ivite de-a lungul anilor, ca mamă singură, cu doi copii. Figuri bine conturate, precum Peter, Miruna, Ilinca, David Jordan sau Karina, reprezintă tot atâtea instanțe-suport ce o ajută pe eroină să își păstreze echilibrul sufletec, să-și deschidă larg ochii și să accepte schimbările incontrollable pe care existența i le oferă, ca provocări. Sunt oameni aleși, parcă trimiși de Dumnezeu, oameni care o ascultă cu răbdare, îi analizează comportamentul și nu se dau înapoi atunci când e necesar să ofere un sfat sincer, un ajutor. În acest sens, memorabile rămân personaje precum Peter, prietenul de departe, aflat neclintit la „datorie”, inger păzitor și duhovnic, oferind necondiționat consiliere și sprijin moral. Schimbul de scrisori dintre cei doi este impresionant și relevant, în egală măsură. De asemenea, reține atenția comportamentul Mirunei, care își cunoaște foarte bine prietena și nu ezită, când e nevoie, să-i țină scurte dar profunde prelegeri, cu rol de limpezire a apelor. Este magistrala intervenția ei din capitolul *Cu Miruna, la terasa de taină*, în care aceasta îi explică Bogdanei, precum un excelent psiholog, nedespărțit în judecată de Dumnezeu, că: *Întâlnirea voastră, a ta cu Bogdan, ți-am mai spus, e un privilegiu. E privilegiul îngerilor triști, e izbânda răbdării, credinței, speranței. Și e răsplată și e binecuvântare, și taină de mare frumusețe ce poate să tămăduiască lumea de cancerul dezolării.*¹³

Note

- 1 *Seara nucilor verzi*, Editura Eikon, București, 2018, p.459.
- 2 Ibidem, p.60.
- 3 Peter Handke, *Scurtă scrisoare pentru o lungă despărțire*, Editura Art, București, 2019.
- 4 *Seara nucilor verzi*, Editura Eikon, București, 2018, p.198.
- 5 Ibidem, p. 459.
- 6 Ibidem, p. 212.
- 7 Ibidem, p. 49.
- 8 Ibidem, p.323.
- 9 Ibidem, p. 393.
- 10 Ibidem, p. 468.
- 11 Ibidem, p.323.
- 12 Ibidem, p.442.
- 13 Ibidem, p.133

Cum vede un extraterestru opera lui Peter Handke?

Ștefan Manasia

Crede că ar renunța destul de rapid la încercarea de a descifra stilistica mass-media, aceea care reușește, la mai bine de jumătate de secol de la debut, să-l mențină pe autor în atenția publicului cultivat și a juriului Premiului Nobel. Lăudat odinioară pentru teribilismul avangardist și condamnat pentru afecțiunea arătată ostentativ sîrbilor în timpul războaielor iugoslave, Handke este un *caz*. Tîmpit politic (după cum l-a acuzat, printre alții, Salman Rushdie), a acceptat să vorbească la înmormîntarea președintelui sîrb Slobodan Miloșevici (inculpat la Haga pentru crime de război). Dacă el ar fi tăcut, PEN America, PEN Norvegia, dar și regimuri „democratice” precum cele din Kosovo și din Turcia nu l-ar fi contestat pe laureatul ultimului premiu Nobel (Handke l-a obținut, *ex aequo*, alături de poloneza Olga Tokarczuk). Și, implicit, nu ar fi menținut ridicată cota de piață, de prestigiu simbolic a unui autor altminteri „datat”, arid, pentru că incapabil să dezvolte fantasmă narative de largă respirație, lumi pulsînd de viață și germenii metafizici. Incapabil să re-scrie și să de-scrie *juisarea perpetuă*, așa cum ne propun astăzi editorii și autorii bine vînduți.

Scriitor austriac? Născut din mamă slovenă (în 1942, în Reich-ul german), Peter Handke are ca tată un neamț, soldat berlinez. A acceptat pașaportul iugoslav în anii 1990 și s-a pus întrebarea dacă mai are dreptul la cetățenia austriacă. Alt scandal: este membru al Bisericii ortodoxe sîrbe. Viața și contactele lui Handke, călătoriile și domiciliul (prin Japonia, prin SUA, Franța sau Austria) fac parte dintr-o adevărată farsă existențială care s-ar putea intitula – asemenea piesei de teatru care-l făcea cunoscut austriecilor în 1966 – *Insultarea publicului* (*Publikumsbeschimpfung*).

„Primul apogeu în cariera sa îl înregistrează în

1966, la simpozionul dedicat literaturii contemporane, organizat de Gruppe 47 la Princeton, cînd Handke își exprimă dezacordul și distanțarea față de acesta, acuzîndu-l de «neputința de a descrie». După un an și jumătate prestigiosul grup (din care fac parte, printre alții, Ingeborg Bachmann, Günter Grass, Heinrich Böll, Martin Walser) se dizolvă, pentru ca în 1977 să fie definitiv desființat. Prin urmare, avem un *erfant terrible* în literele germane care, la numai 23 de ani, disprețuiește metafora, comparația și propune o estetică narativă ascetică, descriptivă, tranzitivă. În fond, o (nouă) etică a romanului. În *Posifață* la ediția românească din 2019 de la ART, a romanului *Scurtă scrisoare pentru o lungă despărțire*, de unde am citat și mai sus, traducătoarea Mariana Lăzărescu amintește, la capătul unei discuții despre discursul narativ handkian: „Unii exegeți susțin că, în cazul lui Handke, este vorba de o reacție emoțională antimodernă, antiurbană, anticomunicativă, de alienare față de societate și de civilizație, aspect deseori întîlnit în istoria mentalităților germane și care, din 1979, devine tot mai evident în cărțile sale.” Huliganismul artistic ar fi, la Handke și la alții (Thomas Bernhard, Elfriede Jelinek), răs-plata pentru nazismul afixat sau eficient deghizat de o societate bolnavă (și nevindecabilă). Are dreptate, de asemenea, traducătoarea să constate o corespondență între efectul de sinceritate (romanesec) și autenticitatea *descrierii* din aceste pagini: Handke însuși traversează o *criză* existențială în timpul voiajului său (real) american. Criză pe care o documentează magistral aici. La fel cum W. G. Sebald (pentru a-l numi doar pe unul dintre cei cu adevărat mari) nu s-a reconciliat cu lumea germană în timpul vieții, deconspirîndu-i tenebrele într-o proză inclassificabilă, nici aventurierul semisloven nu se arată dispus să o facă.

Tipărit în 1972, romanul *Scurtă scrisoare pentru o lungă despărțire* constituie, pentru cititorul extraterestru, portalul luminos către literatura lui Handke. Relatarea la persoana întii are, e drept, „un caracter de autenticitate inventată”, bruiată fiind la tot pasul de introspecțiile și încercările disperate de deconstrucție a limbajului, cărora li se supune (sau le cade în plasă) eroul, un scriitor austriac în vîrstă de treizeci de ani, ajuns în Statele Unite. Romanul este o rătăcire (odisee) prin vastul teritoriu american și nu un bildungsroman. Încercarea eroului de a se elibera de fantoma soției abandonate, Judith, o acriță, pe care nu o mai iubește. Sîntem purtați prin hoteluri, trenuri, autocare, de pe Coasta de Est pe Coasta de Vest, din Boston, Providence, Philadelphia, prin Phoenixville, Tucson, San Xavier del Bac, pînă lângă Los Angeles, în Bel Air, pînă la Oceanul Pacific care, din depărtare, se vede ca un zid cenușiu.

Oare un cititor extraterestru ar remarca privirea de extraterestru rece și analitică, curioasă și distanță, privirea naratorului sub care este surprins stilul de viață american *in progress* (cu mantrile acestuia: industria, cultura, reclamele, arta, reconstituirile istorice, fastul, fast-food-ul, kitsch-ul, autostrada, motelul ș.a.m.d.)? Sînt convins că da. Răceala (*coolness*) e marca distinctivă a acestei scriituri. Comparațiile lipsesc aproape în întregime din textul romanesec și dacă apar sînt funcționale, nu ornante: nu blochează discursul, îl fluidizează. În ciuda micilor jocuri mentale și a masochismului antieroului austriac, cartea se citește ușor, ne îndeamnă – și atunci pentru ce toate poantele, umorul negru, cinismul, afazia, leșinul? – la reverie și lene, la voiaj indolent. Vedem, observăm, auzim, ascultăm. Venim. Plecăm. Trîntim portiera. Ne deranjează fumul din autobuzele *Greyhound*. Luminile reclamelor etc. Sîntem într-un *road movie* precursor al lui Jim Jarmusch, atribuim trăsăturile lui Bill Murray scriitorului austriac autoopresiv despre care scrie un scriitor austriac autoopresiv. Inteligent. Cult (se spune că în fiecare zi Handke citește și traduce din greaca veche!). Iconoclast. Încăpățînat. Subversiv. Autoironic excepțional („plin de veche mea scîrbă față de tot ce nu-mi era propriu”).

Sedați, urmărîm un documentar grotesc, despre un personaj ușor deraiat (ample probleme sexuale, cu soția Judith, cu amanta Claire), speriat de cuvinte și lucruri, de modificare și nemodificare,

Peter Handke

Cartea de zăpadă

Irina-Roxana Georgescu

Han Kang
Cartea albă
 traducere din limba coreeană
 și note de Iolanda Prodan
 Editura Art, 2019, 186 de pagini

prinzându-și aripile ca Emil Cioran tânăr în borcanul cu miere al propriului discurs: „Priveam dezinvolt, într-o stare paradisiacă, în care nu mai vrei decât să privești și în care a privi înseamnă deja a cunoaște” (pp.43-44), filosofează la un moment dat eroul care anterior înregistrează, în text, observații precum: „Cu cât ne apropiam mai mult de New York, cu atât panourile cu imagini înlocuiau inscripțiile reclamelor: halbe uriașe de bere debordând de spumă, o sticlă de ketchup de mărimea unui far, o reproducere în mărime naturală a unui avion cu reacție, care survola deasupra norilor.” (p.33) Astfel de instantanee îi sînt indispensabile personajului: el observă și așează lumea într-o anume coerență; noi observăm o dată cu el și sîntem aruncați, deloc inocent, în voyeurism pur, în lectură leneșă. Pentru că „o simpatie irezistibilă față de toate lucrurile puse stăpînire pe mine, doar pentru simplul fapt că se relatează despre ele; mă simțeam atras de toate regiunile, oricine îmi era bine-venit și chiar cînd citeam că un judecător lega pur și simplu de scaun pe cîte un acuzat nervos, mă cuprindea, dacă nu îngăduința, cel puțin un soi de comoditate sinistră.” (p.50) Iarăși, *trademark*, umorul macabru handkian, autoflagelarea.

Scriitorul posedă un telescop special prin care înregistrează cele mai mici apariții și modificări diurne și onirice (sau nocturne). Arta lui îi evocă pe Kafka, pe Hamsun, pe Salinger (epurat de vastul orizont cultural) și respinge stilul (de succes) flamboiant al unui Günter Grass. Handke se plasează la intersecția dintre Alain Robbe-Grillet și Michel Houellebecq. Este simplă și pură ca un poem, este memorabilă și sinistră fraza aceasta: „Pentru prima dată am văzut pe cineva murind în desene animate.” (p.77) Altădată observația te luminează instantaneu: „Afecțiunea unuia față de celălalt era atât de puternică, încît se transforma în cele din urmă într-o scurtă nervozitate.” (p.138) Iar unele comentarii – cele despre fetița lui Claire bunăoară – sînt la intersecția documentarului de călătorie cu reportajul antropologic (așa cum îl statuează, prin 1933, exemplar, un film ca *Tierra Sin Pan*, al lui Luis Buñuel): „Era ciudat că Benedictine aproape nici nu mai avea simțul naturii, ci interpreta semnele artificiale și obiectele civilizației drept natură. Întreba mai degrabă de antene de televizor, de pasaje pietonale și sirene de poliție decît de păduri și iarbă și părea mai vioaie și în același timp mai liniștită în preajma semnalelor, reclamelor luminoase și semafoarelor. Astfel, considera că existența literelor și a cifrelor face parte din natură și le considera ca lucruri evidente, fără să mai fie nevoită să le descifreze ca semne. Am observat că și eu mă plictiseam dacă în peisajul din fața mea nu vedeam decît natură o bună bucată de timp și nu descopeream nimic de citit în ea.” (p.144) Dacă în filmul lui Buñuel natura acaparează, domină și extermină ființa, în romanul lui Peter Handke artificialul (culoarea fluorescentă, panourile kitsch, produsele) capturează, domină și îmbolnăvesc omul.

Handke este un analitic ulcerat, un rebel. Îmi închipui ce binefăcătoare este literatura lui pentru firile analitice, pentru narcisiști și perfecționiști. Dacă am să recitesc *Scurtă scrisoare pentru o lungă despărțire*, am să o fac pentru calitatea traducerii semnate de Mariana Lăzărescu, pentru aluziile și comentariile filmice, muzicale, pentru apologia lui John Ford și a drumului. Pentru ambiția uriașă – camuflată-n acest mic roman – de a ordona și unifica: „Era momentul unei resurecții experimentate, în care tot ce te înconjoară pierde din caracterul său fragmentar, în care oamenii și peisajele, lucrurile vii și cele moarte își găsesc locul, revelînd o singură istorie, dureroasă și teatrală.” (p.150) Fluxul conștiinței/romanului e Mississippi.

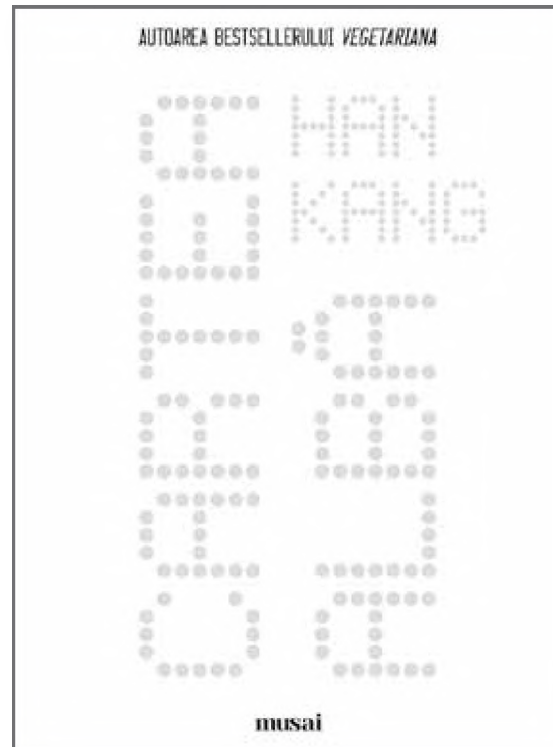
Han Kang, fiica scriitorului Han Seungwon, s-a născut în 1970, în Gwanju, și a studiat literatura coreeană la Universitatea Yonsei. În 1993, a debutat ca poetă, iar în 1994 a publicat primul roman.

Cunoscută pentru *Vegetariana* (roman care a fost distins cu International Booker Prize) și pentru *Disecție*, unde dezvoltă o narațiune violentă despre civilizație și război, dar și despre libertate, Han Kang revine cu un roman de o tandrețe neverosimilă în *Cartea albă*, unde vocea fiicei și a mamei se întretes, ca două discursuri complementare despre viață și despre moarte, despre singurătate și despre frumusețe.

În cele trei capitole intitulate sugestiv EU, EA, ÎN ALBUL VIEȚII ȘI AL MORȚII, istoria personală avansează discret, ca un abur pe deasupra timpului. Anotimpurile, temperaturile, culorile, aromele, orașele, oamenii – definiți de eșecurile lor – muribunzi, saltimbanci sau discreți ca niște fantome, toate se insinuează în această lume ultrapersonală și cvasiextraterestră deopotrivă restituită de Han Kang. Narațiunea avansează monoton, iar din micile vortexuri generate de analepsele eroinei ies la iveală voci sparte, invocația mamei către fetița abia născută, zăpada copilăriei, singurătatea, desprinderea continuă de sine. De altfel, aceste fragmente de viață recompun un joc periculos, în care singurul care cunoaște regulile este destinul însuși.

Cuvântul autoarei de la finalul volumului explicitează geneza și punctul terminus al narațiunii: „cînd vorbești despre culoarea albă, în limba coreeană poți folosi două adjective: *hayan* și *hwin*. Spre deosebire de *hayan* – alb și curat ca vata de zahăr –, *hwin* poartă în pînțele lui viața și moartea, contopite atât de trist și de dezolant. Cartea pe care mi-am dorit să o scriu a fost despre *hwin*.” (p. 177) Cu alte cuvinte, „cartea albă”, *hwin*-ul, se desface în vâlătuci de fum alb cu fiecare pagină, aglutinînd amintiri, rămășițe de povești încă nespuse, temeri vibrante ce înglobează așteptarea a ceea ce urmează să se întîmple. Romanul mărturisește o curiozitate discretă față de propriul trecut al eroinei.

Începutul denunță simplitatea discursului, care a devenit o marcă stilistică a lui Han Kang. Intriga surprinde modalitățile de sinteză ale unei lumi compuse din piese albe, foarte albe, abstract de albe: „În primăvara în care m-am hotărât să scriu despre lucrurile albe, primul lucru pe care l-am făcut a fost să alcătuiesc o listă: scutece pentru nou-născut, cămășuță pentru bebeluș, sare, zăpadă, gheață, luna de pe cer, boabe de orez, valuri, magnolie albă, pasăre albă, a rade alb, foaie de hârtie, câine alb, fire albe de păr, veșminte mortuare.” (p. 8) Într-o notă a traducătoarei, regăsim semnificația termenului „suui” – o pânză albă, confecționată din cânepă, în care este înfășurat trupul persoanei decedate, înainte de a fi pus în

sicriu. În ritualurile funebre contemporane, pânza este înlocuită cu o haină albă, lungă și largă. Han Kang surprinde o lume silențioasă, compusă din piese friabile. Parcurgem paginile cu o celeritate ținută în frâu și grație traducerii fidele, fără artificii stilistice, a Iolande Prodan, aceeași traducătoare a volumelor *Vegetariana* și *Disecție*, apărute anii trecuți, în colecția „musai” a editurii Art, volume despre care am scris la momentul apariției lor.

Asocierile inedite între urban și vegetal, între culori și nonculori amplifică angoasa eroinei: „Era o dimineață de noiembrie cînd a văzut un fluture la periferia orașului. Cu aripile închise, albe ca spuma laptelui, stătea însingurat pe tulpina unei trestii. Prezența lui părea incredibilă, căci vara trecuse de mult. Unde o fi stat ascuns de reușite să supraviețuiască frigului?” (p. 53). Pentru că, așa cum precizează naratoarea, de cele mai multe ori, „rămânem încremeniți la granița unde apa și țărmlul se întîlnesc, iar fărâma de timp în care privim unduirile eterne ale valurilor [...] ne face să simțim tot mai puternic că viețile noastre nu sunt decît niște clipe efemere” (p. 68). Discontinuitățile prozei converg înspre pagini de poezie, cu efluvii orientale, de un rafinament aparte: „I se întîmplă adesea să uite/că trupul ei este o casă din nisip/că toate trupurile noastre sunt doar niște case făcute din nisip/ce s-au prăbușit și încă se mai prăbușesc/scurgându-se încet, cu încăpățănare, printre degete.” (p. 117)

Cartea albă amintește, pe alocuri, de arta Goguryeo, care ascunde o mitologie filigranată și precauția pentru detalii, ca o invitație la introspecție și la evanescența vieții.

Marile întrebări tragice (Aura Christi)

Constantin Cubleșan

Dezvoltată pe o coordonată tragică existențială, opera poetică a Aurei Christi este o continuă căutare de sine a autoarei, într-o lume aflată în degradare (nu doar morală), profilată pe un orizont apăsător, apocaliptic în perspectivă universală („suflete vii/ într-o perpetuă, construită apocalipsă născândă,/ Ceva care ne face să fim însetați de absolut” – *Templierul*), dovedindu-se a fi o tulburătoare mărturisire de sine („Stau pe muchia serii, ca-ntr-o/ biserică, în lumina soarelui apune”) și patetică interogație privind identitatea sa, ca prezență umană, în acest labirint existențial în care a fost concepută și lansată sub imperativul Genezei: „Cu frică și cu tremur întreb:/ Tată al meu, Carele ești în ceruri,/ cine sunt eu, de mi-ai dat puterea cea de toate zilele [...] Ce caut eu aici?” (*Utopia cutremurată*). E poezie cu un marcat dramatism interior, de rezonanță meditativ filosofică, hrănită din reflecția acută, asumată, a unor scriitori și gânditori moderni preocupați de sondarea abisală a conștiințelor umane: „poetica Aurei Christi – scrie Maria-Ana Tupan în „Prefața” (*Polifonii pentru mileniul trei*) la antologia *O sută și una de poezii* (antologie, prefață și selecția reperelor critice, de Maria-Ana Tupan. Editura Academiei Române, București, 2020) – e afină concepției heideggeriene a istoricității modului de raportare a oamenilor la condițiile existenței lor”. Preocupările în domeniu sunt reflectate din plin în comentariile ample din eseistica sa (*Religia viului*, 2007; *Nietzsche și Marea Amiază*, 2011; *Dostoievski – Nietzsche. Elogiul suferinței*, 2013; *Din infern cu dragoste*, 2017 ș.a.) translată poetic (poematic) într-o decantare religioasă intrinsecă, de o febrilă solemnitate și de un patos vital vibrant: „Doamne [...] Ieri noapte te-am căutat/ în livadă și am găsit umbrele merilor,/ teilor, umbra salciei și a corcodușelor,/ șarpele drumului – un fel de hotar// între nu se știe care dintre lumi” (*Seară, Domine*). Comuniunea cu elementele primordiale ale firii, cu natura în puritatea ei edenică, asigură poetei o vitalitate patetică, dezvăluită cu deplină candoare pasională: „Nu te grăbi să arzi!/ Doamne, cum să nu fiu grăbită,/ când totul fac din voia Ta,/ în care scrie despre arderea de tot? [...] Cum să nu ard în șlefuita/ arșița a verii, în care ard toți merii/ și fluturii iubesc văzduhu-ncins/ și îmi alintă ochii, inima, duhul?/ În dorul de ninsori, o, nu se cade/ să mă opresc la jumătate./ Și nici în frigul, care rudă/ de sânge îmi este. Și nici/ în cântecul prin care/ eu îmi urmez firea, plămada/ și legea o urmez” (*Ardere de tot*). E o frenezie ce amintește erotismul avântat al Magdei Isanos, aici însă totul are viziune misterială în cunoaștere inițiativă: „În singurătate născuți,/ în iubire suntem mai singuri/ decât în moarte. În rest –/ nicio veste, cu excepția/ marilor friguri [...] Zeii care vin călări/ prin noi abrupt coboară/ în duh, în somn și ies pe ape;/ din umbră ne culeg,/ apoi din vis și plante.// De când lumea, iubite/

rădăcinile sufletului/ sunt peste tot la vedere;/ cine le vede – renaște/ sau pierde” (*Ancora*). Dar, setea de cunoaștere a sinelui o conduce spre propriile trăiri interioare, prin coborârea în adâncurile stărilor sufletești, intime: „Încet de tot cobor în subterana mea,/ cum am făcut și fac de-atâtea ori, vie/ încă. Deodată ceva mă smulge, brusc,/ la suprafață.// Văd coama tornadei apocaliptice./ Din iureșul ei nu m-aș mai trezi... Ba nu [...] Sufletul meu arde de viu, ca o torță,/ pentru a-i cuprinde pe toți în acest nou/ cântec c-un soare// straniu, care ochii mi-i arde” (*Schimbarea la față*). Contemplarea vieții trăite intens, îi provoacă zbuciumări, rezonând cu un soi de disperare stărnită de golul din jur în care caută, totuși, un sens al existenței: „Smulg viață vieții și până să ajung/ la mine – rătăcesc pe drum tot ce am adunat./ Culeg sens din lipsa de sens și uit ce-am cules./ Iubesc și atunci când iubesc sunt temelie/ străinătății din mine, cu o privire/ dau suflet și zei lucrurilor,/ vrajă – vieții, viață – morții,/ și-l duc pe Dumnezeu noapte de noapte în spate/ cum țărani își poartă roadele spre case toamna [...] Mă hrănesc din golul dinlăuntrul meu/ și mi se face foame de mine./ Mă aștept pe mine și nu știu pe cine aștept./ Tot mai rar am puterea de a intra în timp./ Între mine și mine stau: gură-cască/ la porțile amărăciunii” (*Risipe*). Lirica aceasta are profunzimea de rostire ale unui gânditor eclesiastic actual („Un Eclasiast tragi-comic mă ține de mână” – *Marele necunoscut*) recunoscând în lume imaginea unei năluci halucinante: „lumea ce este, ce poate fi? – Lumea/ Nu mai mult decât o nălucă” (*Frumusețea, ancoră a sufletului*). Tocmai de aceea are nevoie de argumentul ființării dintr-o antichitate ce constituia centrul universului, înfățișând o axis mundi pe care se dezvolta însăși rațiunea de a fi: „Dacă el, Omphalos, și-ar înceta cântecul,/ noi am muri, pur și simplu” (*Omphalos*). Astfel își asumă, în cântecul său de zbucium oracular, calitatea izbăvitoare a acelei pietre magice/sacre aflate pe aditonul templului de la Delphi („Omphalos/ ne-arată câtă eternitate în noi se ascunde”), rostind cu gravitate neliniștea doritoare de izbăvire din singurătate: „Ce-i de făcut? Unde să te salvezi?/ Ai un singur trup – carcasă a unei lumi neexprimate./ Ai un trecut uriaș, tocmai bun de înțeles/ pururi pe jumătate. Un prezent în care intri/ încolțit de singurătate, ca într-un labirint./ Un limbaj ce se înfruptă din tine ca dintr-un imperiu [...] Ai încă ceva de iubit, de văzut, de murit” (*Prima limită*). Se face așadar receptacul de luciditate al sensurilor trăirii (sau ale zădărniceii) zilei de azi, cu neliniștea căutării neconținute de sine, a rațiunii de a fi și mai ales de a înfrunța un mâine incert: „Dar poate totul este infinit mai simplu./ Poate, nu suntem decât casa altcuiva –/ o casă stranie, ce se mișcă de acolo-acolo,/ fără să aibă puterea de a deveni altceva// decât în somn sau în visele pe care le uiți/ de cum te-ai trezit dimineața

Aura Christi

devreme/ și urmărești cu respirația tăiată felul în care/ soarele ezită să răsară, de parcă s-ar teme [...] Da, ca și cum am fi o casă de neuitat, o casă/ singură, ca un rug în noapte făcut de cineva/ rătăcit. Și pentru că nu știm de cine anume/ și nici dacă într-un târziu vom afla// – ostateci ai ființei, prieteni ai incertitudinii –/ trăim ca și cum am pluti prin țara spaimei/ care știe, simte, vede totul și ne spune atât cât trebuie/ să știm. Carnea trecătoare a cui sunt, Doamne?” (*Casa altcuiva*). Din această nebuioasă existențială, reflectată în neliniștea întregii sale poezii, șansa acalmiei sufletești, ca și neliniștea incertitudinii existențiale, o află în comuniunea cu iluminarea transcendentă spre care își îndreaptă gândul și fapta ritualică a rugăciunii: „O, Doamne, Doamne [...] Spre tine mă întorc din vis și/ somn, în tine liniștea mi-o aflu!/ Spre tine alerg și mă întorc eu,/ pururi, de unde aș veni și ce aș/ face. La tine mi-este gândul și/ ființa, inima, sufletul frumos,/ în care-ai strâns de pretutindeni/ farmec, iubire, rouă, amintiri,/ trecut cât lumea, viitor, uitare și/ sfială, răsucite blând pe fiecare os” (*Prin ochii lui Adam*).

Aura Christi trăiește acut freacățul existențial al prezenței sale în lume, prin poezie („Eu scriu poeme de când mă știu”), printr-un catarsis al acesteia („Îngenunchez în pietre,/ în cai, în ultimii dintre oameni,/ în sfinți și eroi, în livada din curtea/ casei mele, și mă rog în roze, lăstuni,/ sălcii, în țintirimul din colțul grădinii,/ unde și-au găsit obștescul sfârșit/ oști de paianjeni, fantome de iarbă,/ îngeri căzuți și noiane de stele” – *Ecce homo*), acordându-și expresia pură a cuvântului într-un discurs năvalnic ce trece de la lamentația elegiacă la solemnitatea imnică, de la versul clasic (oda în metru antic, în metru safic) la cel liber, totul convulsionând emoțional într-o viziune tragică, asumată intim, asupra lumii, într-o neliniștită căutare de sine într-un univers al realului ce devine mereu mai mult maculat, mai apăsător, mai copleșitor, degradant.

De la criza predicției la curajul de a schimba

Andrei Marga

Coronavirusul 19 a adus confirmarea că nu este nevoie de o grevă generală, nici de războaie sau bombe nucleare, nici chiar de decizii greșite pentru a pune pe butuci o economie. O epidemie cu viruși biologici poate avea același efect. Actuala dovedește că poate să doboare „complexitatea” însăși, pe care Niklas Luhmann o socotea, cu bune motive, realitatea indestructibilă, oprind nu doar o parte a activităților, ci, dintr-o dată, aproape totul.

Un fapt tulburător rămâne în față. Niciuna dintre analizele viitorului nu a prevăzut pandemia. Romanul *The Eyes of Darkness* (1981) a imaginat o epidemie la Gorki, iar, în ediția din 1989, orașul Gorki a fost înlocuit cu Wuhan. Dar, cum spune autorul, Dean Koontz, el nu s-a ocupat de vreo anticipare, ci doar de ficțiune literară. Mai știm că există un film, *Pandemic* (2016), după scenariul lui Dustin Benson, care, conform ziarului *Los Angeles Times*, ne amintește de „amenințări necunoscute (*unknown dangers*)”. Nimic mai mult decât un thriller! Știm și că Bill Gates a vorbit în ultimii ani de un amenințător coronavirus, dar era doar o declarație.

Nu au existat însă analize anticipatoare, decum teorii – economice, sociologice sau de altă natură – care să fi sesizat această vulnerabilitate a societăților în care trăim. Filosofia a aruncat sonde departe – de pildă, cu teza după care stăpânirea în devălmășie a naturii va avea ca efect pervers stăpânirea oamenilor (Horkheimer, Adorno, *Dialektik der Aufklärung*, 1947) sau cu teza că oamenii înșiși vor deveni, odată cu tehnicile moderne, obiect al prelucrărilor tehnice (Heidegger, *Die Frage nach der Technik*, 1954). Este evident, însă, că aceste teze bat mult mai departe decât este acum necesar.

În științele sociale s-a lucrat la teorii care să dea „explicații” pe baze factuale și, odată avându-le, să emită „prognoze”. Diferite, firește, de „profeții”, ce aparțin altor genuri decât știința. Până acum, însă, nu am găsit printre analize și teorii o semnalară a riscului unei blocări a societăților din partea unui virus biologic.

Este fapt că cei mai aplicați sociologi, istorici și strategii internaționali de astăzi au atras atenția că multe nu merg bine în lume și sunt riscuri, dar nu au anticipat un virus paralizant. Iată câteva exemple.

După ce Niklas Luhmann a anticipat că societățile actuale se vor împiedica în „technicalitățile” lor, nimeni nu a formulat mai impresionant decât Ulrich Beck „riscurile”. Acesta a plecat de la explozia de la Cernobil, pe care a interpretat-o ca indiciu al formării unei noi „forțe a pericolului, care depășește orice zonă de protecție și diferențierile lumii moderne”. Pe de altă parte, „primejdiile devin pasageri orbi ai consumului normal. Ele călătoresc cu vântul și cu apa, se ascund în toate și în orice și se transmit cu cele mai necesare lucruri pentru viață – aerul ce se respiră, hrană, îmbrăcăminte, construcția de locuințe – toate, altfel, zone atât de riguroso controlate ale lumii moderne” (*Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere*

Moderne, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1986, p. 10). Riscurile au căpătat rangul de „periclitări globale”.

Atât de prizatul George Friedman vedea lumea doar în termeni de confruntare de strategii. El încheia în mod semnificativ analiza sa a viitorului cu apelul de a dezvolta cultura și instituțiile ce permit de acum „manifestarea republicii într-un rol imperial” (*The Next Decade. Empire and Republic in a Changing World*, Anchor, New York, 2012, p.243). Situația nu este fără speranță, dar cere un act de voință enorm pentru propria consolidare a Americii în centrul lumii.

Cel mai profilat contemporanist dintre istorici, Niall Ferguson, considera că societățile euroamericane au intrat în „statul staționar” întrevăzut de Adam Smith. Teza centrală a uneia dintre cărțile sale, care a fost rostită mai întâi la BBC, este că legile și instituțiile care s-au dezvoltat, pe care „le exploatează o elită coruptă și atotstăpânitoare”, sunt cauza unei „recesiuni”, care este simptomul unei „mari degenerări” (*The Great Degeneration. How Institutions Decay and Economies Die*, Allen Lane, London, 2012, p.10). Din „degenerare” nu se iese fără a restabili cetățeanul care este fiecare membru al societății.

Un cercetător reflexiv, Rodolphe Durand, s-a concentrat asupra „dezorganizării lumii”, pe care o pune în seama instituțiilor. „Lumea socială și economică nu mai are nici sens și nici direcție, valorile care domină par a fi egoismul, minciuna și profitul” (*La Desorganisation du monde*, Le Bord de l'eau, Lormont, 2013, p.11). S-a intrat într-o „dezorganizare a lumii” de o amploare ce o expune oricărui pericol.

În această situație, Robert D. Kaplan a părăsit explicit asumția valorilor ca ceva inerent vieții în societate și scrie că democrația a mai rămas doar o chestiune de „imparțialitate a instituțiilor”. El argumentează că „era anarhiei relative este deja pe noi” (*The Return of Marco Polo's World*, Random House, New York, 2018, p.39). Unul dintre cei mai neconvenționali dintre strategii de astăzi își încheie anticipările cu intuiția „dezordinii”.

Nu poți contesta ancorarea în fapte și evenimente a analizelor de felul celor evocate. Nici a altora. Multe merg, într-adevăr, dincolo de euforia înșelătoare ce domină mentalitățile de azi.

Aceste mentalități, trebuie spus, s-au dezvoltat tot mai păgubos, în ultimele decenii, ca o „cultură” a explicațiilor sumare, a opticilor înguste, a oportunităților „intelectuale”, pe scurt, a cecității și comodității istorice. Îți dai seama ușor de acest fapt aruncând o privire asupra exprimărilor ce se vântură în spațiul public.

Se observă lesne că mulți inși, inclusiv dintre cei cu funcții în instituții cheie, își fac un merit din respectarea a ceea ce spun șefii, tot mai frecvent mediocri, încât nici nu este de mirare că nu se previn crize distrugătoare. Sau din respectarea a „ceea ce are trecere”. Cei mai mulți pretind că sunt „competenți”, dar dezorientarea este mai răspândită ca niciodată în societățile actuale. Există mai mulți titrați și mai multe titluri gonflete decât

oricând în istorie, dar buimăceala urcă la cote fără precedent.

Sunt, se poate adăuga, întregi „științe” aservite ideologiilor întreținute de șefi, grupuri, contexte. De pildă, economia, ca știință, este redusă acum la management și contabilitate, sociologia se reduce mai ales la sondaje de opinie, istoria la propagandă, psihologia reduce persoana fie la cogniție, fie la porniri erotice, educația este restrânsă la formarea de competențe, teoria comunicării se ocupă de transmiterea mesajelor, fără a tematiza implicațiile lor, filosofia este redusă la istoria ei sau la analize sectoriale, fără a interoga felul în care își duc oamenii viața. Ca încoronare, cercetarea științifică este redusă la producerea de articole pentru raportare statistică. Chiar în numele ei se multiplică „știința” improvizată și ignorantă, de care nimeni nu răspunde.

Sunt analize și teorii care au mers departe în a spune lucrurilor pe nume în ceea ce privește societățile de azi. Max Weber, Parsons, Luhmann, Touraine, Giddens, Habermas, de exemplu, oferă concuente analize, din care se poate profita pentru înțelegerea de sine a societăților de azi. Dar niciuna dintre conceptualizări nu a captat în termeni specifici ce poate face o pandemie.

Mai curând, scena publică a fost ocupată de noi dogmatisme, care s-au grăbit să ia locul celor venite din viziunile secolului al XIX-lea. În cultura actuală contează mai mult faptele ce confirmă prejudecățile și prea puțin cele care ridică semne de întrebare și pun la îndoială „adevărurile” admise.

De aceea am și luat la lectură diagnozele date societăților actuale, de ambele părți ale Atlanticului – conform cărora am fi în societatea „asimetrică”, „cinică”, „haotică”, „a riscului”, „a indiferenței”, „narcisistică” etc. Am căutat să forez mai adânc, inclusiv pentru a explica aceste diagnoze. Am înaintat până la a scrie că „trăim neîndoiernic nesiguranțe datorate, firește, naturii, dar acestea rămân, cel puțin sub aspectul intensității trăirii lor, în funcție de capacitatea de integrare a societății în care trăim” (*Societatea nesigură*, Niculescu, București, 2016, p.7). „Societatea nesigură” este diagnoza mea.

De unde vine neanticiparea unei pandemii cum este cea actuală? Evident, nu mă gândesc la pandemie cu datele biomedicale x, y, z, a cărei eventualitate o pot discuta la obiect biologiei și medicinei. Mă gândesc la pandemie ca răspândire a unui virus biologic capabil să paralizazeze activitățile umane. Răspunsul meu constă în patru idei, corelate.

Prima idee este dependența de experiențe istorice cruciale a analizelor, teoriilor și filosofilor cu care operăm. Nu este ceva nou. În fond, de exemplu, a fost o altă imagine a realității după cutremurul de la Lisabona din 1755, când lumea a încetat să treacă drept cea mai bună dintre cele posibile. A fost o altă imagine după Hiroshima și Nagasaki, când a devenit clar că forțe mari ajunse în mâna omului pot să-l distrugă. Acum descoperim că nu numai virușii introduși în circuitele comunicării (infodemia), ci și virușii biologici (pandemia) pot pune pe butuci societăți întregi.

Acum este limpede – și cu aceasta trec la a doua idee – o nouă dependență a societăților, pe care nici biopolitica nu a abordat-o. Este vorba de dependența de ceea ce natura poate genera din rezervoarele ei inepuizabile. Scurt spus, încrederea tipic modernă în capacitatea de a stăpâni natura a devenit atât de mare, încât s-a subestimat faptul că nici natura nu ne este cunoscută pe cât credem.

Este covârșitoare în societățile de azi preocuparea pentru rezolvări mărunte. A treia mea idee este că s-a redus preocuparea de a pune la probă conceptele, conformismul fiind mai extins ca altădată. Se cedează copios la aparența că lumea este în ordine, căci „crizele ei nu mă ating”. Și din aceste direcții s-a inhibat preocuparea pentru a cerceta consecințe de lungă durată și a face previziuni.

În sfârșit, a patra idee este aceea că pot fi anticipări ale unor fenomene globale, precum pandemia actuală, dacă există teorii cuprinzătoare ale societății. Or, se mai lucrează prea puțin la asemenea teorii, care, de obicei, semnalau viitorul, cu riscurile lui.

Nu dau rezultate nici liberalismul lui Adam Smith, nici comunismul lui Marx, nici acuzarea imperialismului, nici atacarea de plano a globalizării, nici alte isme. Dependentele societăților sunt mai adânci și mai complicate decât pot spune aceste abordări înregistrate de istorie. Aceste dependente se cer explorate și găsite. Este nevoie de teorii cuprinzătoare ale societății de azi, aduse la zi.

Până acum, fapte din sfera biologiei au fost exploatare politic de o direcție sau alta. Biopolitica a servit exploatarea. Prin pandemia de astăzi devine clar că periclitată nu este o parte sau alta a societății, ci toate părțile ei.

În orice caz, ceea ce părea multora – de la simpli cetățeni la președinți de mari puteri – o gripă sezonieră a devenit nu doar pandemie, ci anticamera unei prăbușiri. Pe fondul unei creșteri economice și științifico-tehnologice certe și promițătoare – având ca propulsoare țări puternice (SUA, China, Germania, Marea Britanie, Franța, Japonia, Israel) – în sub două luni activitățile productive au fost aruncate în recesiune.

Urmările recesiunii se întrevăd greu, dar acest fapt nu ne dezleagă de datoria de a gândi. Căci nu va fi viață demnă de a fi trăită fără a trece prin filtrul rațiunii unde s-a ajuns și la ce ne putem aștepta. De altfel, în diferite țări reflecțiile au și luat avânt.

Epidemiile nu sunt ceva nou. Cum bine s-a remarcat, „de a lungul istoriei, atunci când oamenii s-au răspândit în lume au avut însoțitor constant bolile infecțioase. Chiar în această eră modernă epidemiile sunt aproape constante” (Mohammed Cherkaoui, *The Shifting Geopolitics of Coronavirus and the Demise of Neoliberalism*, 19 martie 2020). Însăși *Biblia* descrie câteva și avertizează. Memoria istorică ulterioară a reținut ciuma din timpul lui Justinian, „ciuma bubonică” (secolul XIV), cu două sute de milioane de morți, holera de la începutul secolului XVIII, cu un million de victime. Doar de la primul război mondial încoace s-au înregistrat „gripa spaniolă” (1918-19), cu patruzeci de milioane de morți, „febra asiatică” (1957-58), HIV/AIDS (1981), „gripa aviară” (1997), SARS (2002-2003), EBOLA (2014-2016) și altele.

O particularitate a actualei epidemii este că a ajuns în cam toate locurile în care trăiesc oameni. Iar când întregul glob este în pericol mulți oameni își îndreaptă gândul spre Dumnezeu. Faptul este în firea lucrurilor. Religia a fost cea mai mare resursă motivatoare în istorie – până și geneza drepturilor omului și a științei moderne stă de fapt pe premise religioase. În plus, religia este parte organică a culturii trăite de cei care suntem astăzi.

Dumnezeu este atotputernic și, cum s-a spus nu demult, de către cel mai profilat teolog al

timpului nostru, „Deus caritas est (Dumnezeu este iubire)”. Ceva s-a petrecut, însă, dincolo de lumea accesibilă nouă. Ca să fiu direct, la rândul meu cred că Isaac Luria avea dreptate: în atotputernicia sa, Dumnezeu a dat lumea pe mâna oamenilor spre a vedea ce pot face din ea și din ei.

Dumnezeu nu și-a abandonat creația, nu a întors fața, dar i-a lăsat pe oameni să-și construiască lumea în care vor să trăiască. Societatea modernă, ai cărei membrii mai târziu născuți suntem și noi, cei de azi, este rezultatul.

Când construiești singur ai de rezolvat cu mintea și brațele proprii nenumărate probleme. Oamenii aveau – dacă citim revelațiile ce au pus în mișcare cultura lumii – de respectat ființa umană a fiecăruia, de ajutat pe cel în nevoie, de făcut dreptate, de îngrijit natura, de cultivat adevărul și binele și de aspirat la o viață înțeleaptă.

Acum, odată cu emergența coronavirusului 19, ei au de învins dificultăți aparte. Încă este redusă testarea, încât știm puțin despre mecanismele răspândirii acestui virus. Operăm cu descrieri ale virusului făcute la Wuhan, dar dacă acel virus, cum ne spun deja multe analize, a înregistrat mutații? „Gripa spaniolă” a omorât în Europa milioane de adulți tineri, iar în India populația flămândă – pe cine vizează virusul actual? Nu se cunoaște deocamdată vaccinul potrivit. Nu se știe nici măcar amploarea infecției, căci unele țări raportează infecții puține deoarece au făcut puțină testare.

Specialiștii au început prin a îndemna la calm. *Consiglio Nazionale delle Ricerche*, de la Roma, a comunicat în ianuarie 2020 că noul coronavirus este comparabil cu viruși anteriori, ce apar în fiecare an, și va trimite la terapie intensivă 4% dintre pacienți. Numai că au început repede să moară oameni, iar orice moarte este în sine absurdă. Efectivul victimelor urcă și astăzi oră de oră.

Este important să se știe de unde a pornit coronavirusul 19, chiar pentru a se găsi antidotul. Cunoaștem geografia răspândirii, dar originea rămâne controversată între patru alternative: fructe de mare (seafood), lilieci, un laborator militar sau ceva în afara Chinei. Printre specialiști, Steven Mosher, expert în populații, spune că este o scăpare din laborator. Principalul epidemiolog chinez, Zhong Nanshan, care a descoperit

Claudiu Țugui

Kleid

virusul SARS, spune că originea coronavirusului 19 nu este în China. Nu mai vorbim de opiniile militarilor și ale politicianilor, care sunt contradictorii.

Până la tranșarea cu argumente factuale a disputei suntem cu coronavirus 19 printre oameni. Specialiștii spun, pe bază de modelări matematice, că cincizeci de milioane de oameni ar fi putut fi deja infectați.

Opinia mea este că nu vor putea fi ignorate câteva fapte privind originea virusului. Am în vedere condițiile vieții subtropicale, combinate cu mari concentrări de populație, de multe ori în periferii mizere ale unor metropole urbane, și cu efectele schimbării climatului, care antrenează schimbări în sfera microorganismelor. Spre deosebire de abordările sociologizante, care ocupă în aceste săptămâni mass media internațională, sunt de părere că natura sau ceva ce recompune sau măcar influențează (de pildă, prin ionizare) mecanisme ale naturii pot genera viruși biologici. Restul ține, firește, de societăți.

Impactul și transmiterea virușilor biologici depind, desigur, de „modelul economic hegemonic” (David Harvey, *Anti-capitalist Politics in the Time of COVID 19*). De fapt, sunt afectate cel mai mult astăzi țări care sunt mari „sugative” de turiști (Italia, Franța, Spania) și țările aflate în centrul schimburilor mondiale (SUA, China, Germania, Marea Britanie).

Coronavirusul 19 pune la încercare sistemul de sănătate al fiecărei țări. Nici o țară nu este pregătită să spitalizeze instantaneu un efectiv oricât de mare de infectați, după cum nici una nu poate administra în timp scurt teste pe scară mare.

Că nu se cunoaște un timp vaccinul, și nici tratamentul adecvat, este o vinovăție fără vinovați. Numai că industria farmaceutică pare să nu fi produs suficiente antibiotice (Mike Davis, *The Coronavirus Crisis is a Monster Fueled by Capitalism*, 20 martie, 2020), preferând investiții în direcții mai profitabile. Ea a fost prinsă pe picior greșit.

Nici o țară nu a scăpat fără victime, dar Israel și Germania au făcut față mai bine situațiilor. Ele au acum procente joase de decedați printre infectați, având sisteme de sănătate mai bine puse la punct.

Peste toate situațiile se înalță, însă, un adevăr simplu: în fața infectării nu mai este siguranță pentru o parte a societății câtă vreme nu este siguranță pentru toți. De aceea, asigurările de sănătate cuprinzătoare (*universal coverage*) nu vor mai fi de ocolit, oricare este disputa politică în jurul lor.

S-a deschis acum o nouă abordare a epidemiilor de către comunitățile naționale. Scriitorul sud-corean Byung-Chul Han (vezi Beatriz Garcia, *Key to Coronavirus...*, AL DIA, Philadelphia, March, 22, 2020) explică ceea ce s-a realizat în China și Coreea de Sus, în materie de oprire a răspândirii virusului, prin „supravegherea digitală (*digital surveillance*)”. Aceasta este astăzi capabilă să înregistreze oricând temperatura persoanei, încât să se dispună imediat izolarea ei. Aș observa că Israelul are conexiunea electronică ce permite fiecărui cetățean, oriunde se află, să facă o aplicație și să ofere date de sănătate încât medicii să poată interveni.

După amănări datorate perplexității, autoritățile publice s-au repezit să îngrădească expansiunea virusului. A contat, evident, strategia

aplicată de China în provincia Hubei. Numai că strategia „izolării (containment)” totale este practicabilă în condițiile unei regiuni, care poate fi blocată complet, cum s-a și făcut, dar nu este sigur că se poate aplica unei țări.

Am fost de la început de părere că țintiți trebuie să fie virusul și purtătorii lui. Sunt, așadar, de instituit, de la început, controale medicale fără lacune la frontiere, dar nu de oprit toate activitățile – mai ales cele care nu prilejuiesc răspândirea virusului.

În multe țări europene guvernele au proclamat starea de necesitate. Unii susțin că este un „răspuns disproporționat”, explicabil prin tendința de a folosi starea excepțională ca paradigmă a guvernării și încercarea de a profita de epidemie pentru a se obține, lipsind terorismul, un motiv de moblizare generală. S-a creat, în orice caz, un „cerc vicios pervers”, în care „limitările libertății impuse de guverne sunt acceptate în numele dorinței de securitate, care a fost creată de aceleași guverne care intervin acum pentru a o satisface” (Giorgio Agamben, *The Invention of an Epidemic*, în „Quodlibet”, 26 februarie 2020). Alții spun că recursul la starea de necesitate se adoptă din multe rațiuni în vremea noastră, nu numai din interese de mărire a puterii (Jean-Luc Nancy, *Viral Exception*, în „Antinomie”, 27 februarie 2020). Dar acest fapt nu scoate din discuție întrebarea privind ce se face în starea de necesitate!

Ce va veni după pandemie este dependent înaintea de orice de ceea ce se petrece. Pe bună dreptate, Papa Francisc relansează tema raporturilor deranjate cu natura. „Atunci când eșuăm în a recunoaște ca parte a realității valoarea unei persoane sărace, a unui embrion uman, a unei persoane cu dizabilități – ca să mă refer doar la câteva exemple – este dificil de a auzi plânsul naturii însăși; toate sunt conectate”. Sunt de schimbat profund raporturile oamenilor cu natura, ținând seama de faptul că „Dumnezeu iartă totdeauna, noi iertăm uneori, dar natura nu iartă”.

Are loc, într-adevăr, „prăbușirea autorității publice, mai mult decât un derapaj totalitar dramatic” (Roberto Esposito, *Cured to a Bitter End*, în „Antinomie”, 28 februarie 2020), dar se compromit mai ales politici. Este clar că epoca neoliberalismului se apropie de sfârșit. Ea a adus libertăți mai mult ca oricând, pentru foarte mulți oameni. Nu a reușit, însă, să lege de libertăți – nici nu a încercat, de altfel – răspunderi și un sens reflectat al vieții. Nedreptățile s-au extins, decalajele, dintre cetățeni și dintre țări, s-au adâncit, ostilitățile între state au revenit, iar viața oamenilor se consumă într-o darwiniană luptă pentru supraviețuire sau putere.

Unii pledează deja pentru luarea sub controlul statului a sistemelor de sănătate. Este clar că aceste sisteme nu vor mai putea rămâne cum sunt – lecția este prea amară. Dar schimbările ce vin vor trebui să fie mai largi, dacă va fi curaj de schimba.

Sunt cel puțin trei învățături din care se cuvin trase consecințe: natura poate fi la fel de puternică ca orice armă; necunoașterea noastră, ca oameni, este mai mare decât se crede; iar solidaritatea umană trebuie să treacă dincolo de culturi și regimuri. Moderația în gânduri și fapte devine astfel imperativă! Ceea ce spunea liberalul lucid și cultivat care era Max Weber – „copacii libertății nu vor putea crește până la cer!” – va trebui însușit.

Claudiu Țugui

Portret rural

Ar fi cazul ca, mai ales în țările din linia secundară, cercetarea științifică inovativă să scoată de pe scenă cantitatea enormă de retorică pentru raportare statistică. Ideea nouă, soluția salutară s-ar cuveni să redevină criteriul valorii profesionale. Bavardajului și pierderii timpului cu improvizații ar fi timpul să li se prefere – de la mass media la analizele ce susțin decizii – gravitatea vieții și a argumentului mai bun.

Este clar că vin schimbări majore ale activităților. Munca la domiciliu, sprijinită și de revoluția continuă din electronică, capătă o nouă pondere, iar reorganizarea activităților dincoace de „societatea masificată” se impune. Și una și alta antrenează schimbări în lanț.

Tot atât de clare sunt solicitările globale. Corectura globalizării, angajată de Statele Unite ale Americii în ultimii ani, și recunoașterea identităților naționale și a politicilor de stat național – care nu este nicidecum etnostatul, dar se află la distanță de un cosmopolitism superficial – vor trebui reasumate. Este din nou limpede că mobilizarea națională nu se opune în orice condiții libertăților civile.

Deocamdată vor plăti toți, dar mai ales „statele fragile”, care nu au mijloace de a controla epidemia. Vor plăti costuri grele țările care nu au ce exporta sau nu vor putea exporta ceea ce au de comercializat.

Lumea va arăta altfel în urma pandemiei. Dar încă este prea devreme pentru anticipări univoce.

Totuși, mulți se încumetă să le facă. Stephen Walt, de la Harvard University, scrie că, „pe scurt, Covid 19 va crea o lume mai puțin deschisă, mai puțin prosperă și mai puțin liberă” (*How the World Will Look After Coronavirus Pandemic*, „Foreign Policy”, March, 20, 2020). Da, așa va fi, dacă nu se va învăța destul din experiența ultimilor cincizeci de ani!

Și eu cred că schimbări în relațiile internaționale, la care se referă deja mulți, sunt indispensabile. O spun, de altfel, și strategii americani, și cei chinezi, și cei ruși, și cei germani. Printre alternative există, însă, și aceea a ieșirii din nou din exclusivismul confruntării, spre limanul cooperării.

Îmi dau seama că Robert D. Kaplan rămâne realist când se așteaptă la noi scindări globale. El scrie că „ceea ce ne așteaptă va fi o interacțiune a ideologiilor și naturii însăși” (*The Neomalthusian World of the Coronavirus*, în „The National Interest”, February, 28, 2020), care va diviza lumea. Numai că și aici este vorba de o eventualitate. De una concurată, încă, har Domnului, de alte eventualități!

Lumea rămâne, după opinia mea, sub controlul „geometriei variabile a supraputerilor” (Andrei Marga, *Ordinea viitoare a lumii*, Niculescu, București, 2017). Oricât de contorsionată este situația momentană, nu apar semne ale schimbării acestei „geometrie”. Îți dai seama de acest fapt examinând dependențele reciproce dintre supraputeri. Spus simplu, ca umanitate rămânem, cel puțin în raporturile cu natura, în aceeași barcă. O schimbare, forțată de oriunde, ar duce în acest moment tocmai la „anarhia” pe care Robert D.Kaplan o întrevide nu fără teamă.

Același Byung-Chul Han exprimă optica modernității asiatice când susține că urmează „crahul” civilizației europene. „Crahul putea să vină și fără virus. Probabil că virusul este doar preludivul la un crah mult mai mare”. Europeanii mai vorbesc de „dușmanul invizibil (invisible enemy)”, căci nu s-ar fi eliberat de limbajul războiului rece, dar „provocarea” la schimbare este, pentru bătrânul continent, mult mai mare. Să sperăm că după virus vine o „revoluție umană (human revolution)”, conchide Byung-Chul Han, care va înlocui „capitalismul distructiv”, fără a recurge la „poliție digitală”. Nu virusul va face cea revoluție, ci „oamenii cu rațiune”.

Ce vine este dependent, într-adevăr, de ceea ce oamenii vor fi în stare să gândească după o răvășire fără precedent. Eu sunt de părere că nu va fi „crah” al Europei, dar va fi nevoie de o reorganizare a Uniunii Europene prin democratizare.

Se discută mult și se acuză aproape reflex în media internațională regimurile „autoritare” care ar cunoaște reemergența pe scena europeană. Personal cred că lucrurile stau mai rău. Postulatele cu care Carl Schmitt, la începutul anilor treizeci, a demontat democrația – nevoia funcției de „șef al statului”, inspirată de Mussolini, considerarea relației „amic-inamic” ca miez al politicii, valorificarea „mișcării” străzii ca „sursă de drept”, legitimare prin decizia celui „șef” – au revenit tacit în practica politică din unele țări. Aș adăuga, însă, două observații.

Tocmai dintre preținși „democrați” s-au recrutat în anii din urmă în Europa adepții acestor postulate. Luat prin surprindere, Bruxelles-ul nu a făcut decât să-l mângâie pe cap pe unul sau altul în dauna celorlalți, în loc să se lămurească riguros ce este „statul de drept democratic” (nu doar „statul de drept”, care a putut fi și nedemocratic în istorie!) și să evalueze situațiile în consecință.

Se poate spune, cu toate argumentele pe masă, că numai o integrare democratică și meritocratică a cetățenilor, care cultivă exprimarea vocilor calificate, duce spre soluții durabile în societățile actuale. Pregătirea reală și integritatea celor care examinează și iau deciziile sunt chemate la rampă, dacă vrem să fim lucizi în fața unei lumi care, putem constata din nou, nu și-a epuizat surprizele. De curajul de a privi realitățile în față și de a schimba abordări, organizări, politici și decidenți depinde în fond ceea ce vine.

Polemică și adevăr

Alexandru Dobrescu

Ați băgat de seamă că nu prea mai există polemici? Mă refer, desigur, la confruntările serioase pe chestiuni controversabile, în care părțile să pună la bătaie toate resursele de informare și gândire pentru lămurirea lucrurilor. Nu ducem lipsă, în schimb, de țâfnele unor orgolii imposibil de mulțumit nici cu cele mai unsuroase laude, de pamflețele goale de spirit, dar mustind de „personalități„ (un eufemism ultradelicat pentru aluzii și referințe mahalagești), printre care argumentele rațiunii n-au cum să încapă, de certuri de cuvinte deghizate în confruntări de idei. Iar efectele unei asemenea situații n-au întârziat să se arate: cele mai aiuritoare afirmații au ajuns să circule nestingherite în piața publică, fără ca cineva să se obosească a le lua la întrebări și a le proba inconsistența. Ignoranții cu apucături de specialiști, pe zi ce trece mai numeroși, sunt lăsați să-și facă de cap, împuind mințile semenilor cu panseuri de doi bani și pretinse vorbe de duh, declarate de alți ignoranți adevăruri definitive. Și, estimp, oamenii cât de cât informați și cu capul pe umeri, dintotdeauna minoritari, copleșiți de majoritatea democratică a ageamiilor cu fumuri și tupeu, asistă stupefiați la această invazie a barbarilor de modă nouă și nu catadixesc, din lehamite ori din jenă, să-i pună la punct. Căci prea sunt mulți și agresivi acești barbari ai zilelor noastre, pentru care ideea relativității adevărului se traduce doar prin sfântul drept al oricui de a scoate pe gură ori de sub condei tot ce-i trece prin minte la un moment dat.

De obicei, ori de câte ori ceva nu merge cum ar trebui, răsare negreșit un deontolog care, bizuit pe o vastă experiență fictivă, își consiliază semenii să se aplece asupra faptelor înaintașilor, din a căror examinare să tragă învățăminte pentru viitor și, de ce nu?, să aleagă exemple de urmat. Partea proastă în cazul polemicilor e că nu prea ai de ales. Cultura noastră a cunoscut o mulțime de polemici răsunătoare, unele întinse pe ani întregi și chiar pe decenii, antrenând la un moment dat mai toate spiritele alese ale neamului, dar toate croite pe unul și același calapod. Într-un eseu de acum douăzeci de ani (*Maiorescu și maiorescienii*), am arătat pe texte că marii noștri polemisti (Iorga, Ibrăileanu, Lovinescu, Zarișopol, Călinescu, Paleologu etc.) au urmat cu fidelitate modelul introdus de Maiorescu, pe care l-au personalizat cu expresivitatea proprie fiecăruia. Este un domeniu în care trecerea timpului nu a adus înnoiri semnificative nici sub raportul modului de concepere a disputei, nici sub acela al mijloacelor practice de purtare a acesteia. Așa că, spre a înțelege starea trecută și actuală a confruntărilor intelectuale la noi, e suficient să examinăm calapodul.

De ce polemizăm? Pentru că nu împărtășim o realitate, materială ori ideologică; pentru că avem, ni se pare, o altă viziune, după părerea noastră mai judicioasă, a lucrurilor, pe care suntem dornici a o împărtăși celorlalți și, eventual, impune. Polemica înseamnă confruntare, la capătul căreia se profilează,

inevitabil, un învingător. Nu neapărat unul dintre combatanți, cât Adevărul. În numele acestuia se poartă bătălia, duel de argumente pro și contra. O înfruntare deschisă, loială; combatanții au același scop și, în consecință, șiretlicurile, învăluirile, capcanele nu-și au rostul. Întocmai cum un atlet concurează având conștiința faptului că ar putea fi întrecut, cine se angajează în polemici își asumă și riscul de a pierde. Polemica presupune respectul adversarului, puterea de a-i recunoaște, la o adică, dreptatea, într-un cuvânt – cavalerismul. Diversiunile, incursiunile de pedepsire în spatele frontului, hărțuirile fără miză, animate exclusiv de dorința de a hărțui, recursul la arme străine de arsenalul culturii ne proiectează, automat, în afara polemicii veritabile, pe întinderile unde instinctele primare fac legea și unde cresc și se înmulțesc în voie sfada, cearta, batjocura și insulta. Puterea de a-ți pune orgoliul între paranteze, rezistența la ispita de a-ți ademeni adversarul pe alt teren decât acela al dezbaterii de idei, receptivitatea la dovezile potrivnice sunt trăsături definitorii ale polemistului veritabil, interesat de progresul Adevărului, iar nu de victoria personală de moment. Acest tip de polemist, știind să și piardă ca individ, dar câștigând în măsura în care câștigă Adevărul, nu n-a prea găsit adepți în cultura noastră, abia reușind să se întrupeze în două-trei exemplare, și nici atunci până la capăt. Căci aici e ciudățenia: teoretic, toată lumea îmbrățișează cauza polemicii cavaleriești, tutelate de *fair-play*, dezavuând-o pe aceea situată la antipod; practic însă, nimeni nu riscă să o și practice. Nu cunosc nici măcar un sigur caz de polemist român. care – la capătul înfruntării – să-și fi recunoscut cu franchețe înfrângerea. Polemica în exclusiva slujbă a Adevărului a rămas un nobil ideal, cu care e recomandabil să te declari solidar, dar pe care e de preferat să nu-l atingi niciodată, din pricina nerentabilității lui.

Nu există acțiune polemică fără raportare la adevăr. Când adevărul nu e în chestiune, discuția își pierde rațiunea de a fi. Este meritul incontestabil al lui Maiorescu de a fi așezat polemica sub semnul Adevărului, cuvântul cel mai frecvent în scrierile sale critice. „Scopul manifest în orice discuție„, ne încredințează mereu criticul junimist, nu poate și nu trebuie să fie altul decât „sincera căutare a lui„, (*Răspunsurile „Revistei contemporane„*). Dar ce înțeles conferă Maiorescu Adevărului și în ce relații se află cu el? Spune-mi ce înțelegi prin adevăr, ca să-ți spun cum polemizezi!

Raporturile lui Maiorescu cu Adevărul sunt, pe cât de intime, pe atât de trainice. Unic și neschimbător, Adevărul i se dezvăluie numai lui și e articulat doar de buzele sale. E un privilegiat Maiorescu, un ales; o știe și e mândru de acest privilegiu. Și ceilalți își închipuie că sunt unicii deținători ai Adevărului. Numai că, neștiutori, se devotează adevărurilor parțiale, momentane, conjuncturale, iau – nefericiții! – aparențele drept esențe, confundă conceptele cu manifestările lor fenomenale, trecându-și

existența în iluzia stăpânirii Adevărului, care și-a făcut un obicei din a-i ocoli sistematic. Singur Maiorescu nu e victima acestei regretabile, primejdioase, dramatice confuzii. Doar el are puterea de a se înălța deasupra pieritoarelor amănunte, ca să privească în ochi, senin și nesfiit, esențele. Numai lui i-a fost hărăzit drept călăuză, pe drumurile lumii acesteia, Adevărul însuși, așa cum doar lui Dante i-a fost destinat ca însoțitor pe căile lumii de dincolo însuși Vergiliu.

Însă favorurile sorții obligă: Adevărul trebuie răspândit în lume și apărat de mulțimea dușmanilor. Junimistului îi revine, deci, sfânta și greaua îndatorire de a predica Adevărul în piața publică, sădindu-l fir cu fir în mințile și în inimile ascultătorilor, și de a pune pe fugă Neadevărul, inamicul dintotdeauna al acestuia. Izbânda deplină a Adevărului, de ale cărui tămăduitoare raze beneficiase, la început, de unul singur, este țelul ultim al tuturor faptelor lui Maiorescu. Pentru atingerea lui, nu există eforturi prea mari, nici jumătăți de măsură: *aut veritas, aut nihil*. Maiorescu își avertizează de la început semenii asupra erorii în care se scaldă cu nepermisă voluptate, luptă prin toate mijloacele ca să-i câștige de partea Adevărului, spulberând din mers obstacolele ce-i barează înaintea. Pentru că, oricât de impunător, Adevărul nu triumfă prin simpla-i prezență. Prejudecățile, decurgând dintr-o îndelungată dominație a perspectivelor parțiale, de nu cumva greșite de-a binelea, sunt rezistente ca buruienile și nu se grăbesc a se retrage fără împotrivire. Ca să le facă inofensive, e nevoie de energie și abnegație. Or, amândouă răsar și se dezvoltă din convingerea că Adevărul îți e tovarăș perpetuu. Cu umărul lipit de al său, Maiorescu e capabil de orice sacrificiu. Nici un preț nu e prea ridicat pentru un atât de sincer și nobil prieten. Va avea, deci, curajul să se ridice, singur, împotriva tuturor, înfruntând minciuna generală.

Cum? Prin ce mijloace? Bineînțeles că nu în câmp deschis și nu în luptă dreaptă. L-ar covârși prin număr. Unica șansă e, pentru Maiorescu, inteligența. Va învăța, așadar, din viclenia funciară a răului tehnica hărțuirii permanente. Va declanșa surprinzătoare incursiuni de pradă, bătând groaza în dușmanii nepreveniți. Va ataca oșteni singuratici, măcelărindu-i fără milă. Și, mai cu seamă, va aștepta, aidoma personajului din *Făgăduiala* lui Dürrenmatt, clipa favorabilă. Maiorescu știe să-și aleagă adversarii, după cum știe unde, când și cum să atace. Polemicile sale reprezintă maxima valorificare a împrejurărilor prielnice. Ele îi asigură o jumătate de victorie. Cealaltă i-o aduce bine pusă la punct tehnică individuală de luptă. Și, apoi, dacă acceptă provocarea la duel, junimistul impune atâtea condiții, că adversarul e înfrânt înainte de încrucișarea armelor. La drept vorbind, Maiorescu nu-i condece acestuia nici un drept. Și alegerea terenului, și a armelor le rezervă pentru sine. Adversarului nu-i rămâne decât să lupte, dacă poate, pe terenul convenabil criticului și cu armele preferate ale acestuia. Nu prea seamănă disputa astfel concepută a duel. Aduce mai degrabă a masacru. Lipsit de elementarele mijloace de apărare a sansei proprii, adversarul s-a transformat într-o predestinată victimă, iar Maiorescu – într-un viteaz fără pereche.

De obicei, Maiorescu nu răspunde imediat provocărilor. Indiferent de gravitatea imputărilor ce i se aduc, afișează o superioară indiferență, de parcă nu la el s-ar referi, ci la cu totul altcineva. Ar fi însă greșit să ne închipuim că nu le acordă cuvenita atenție ori că le dă de îndată uitării. Maiorescu nu uită și nu iartă nimic. Atâta doar că așteaptă, cu răbdare de benedictin, momentul potrivit ca să riposteze. Răspunsul prompt l-ar dezavantaja. Prea ar musti de patimă, prea i-ar lipsi seninătatea. Și, pe urmă, prea ar fi proaspete în memoria publicului imputările adversarilor. Timpul va îmbrăca înverșunarea într-o haină de obiectivitate, cum tot el va așterne omenească uitare peste acuzele inamice. Câteodată, așteptarea e mai scurtă (ca în cazul polemicii cu *Revista contemporană*), alteori durează ani și chiar decenii (ca în acela al polemicii cu Aron Densușianu și Gherea). Când, în fine, observarea atentă i-a dezvăluit punctele vulnerabile ale adversarului, Maiorescu preia inițiativa atacului. Nu pomenește niciunde despre obiecțiile formulate de preopinienți, ci trece direct la etalarea propriilor obiecții. Îl suspectase Aron Densușianu de plagiat după Vischer? Maiorescu procedează la „desființarea „*Istoriei limbei și literaturii române* tipărite de acesta. Formulaseră Urechia și ceilalți colaboratori ai *Revistei contemporane* rezerve față de teoria „formelor goale„ și față de, în genere, „direcția nouă„? Maiorescu ridiculizează articolele din publicația bucureșteană.

Ieșirile polemice maioresciene au toate caracteristicile raidurilor de pedepsire. Ce motive imediate sunt invocate pentru justificarea acțiunii? Lui Densușianu îi va striga „În lături!„, pentru lipsa de gust literar și pentru „absența însuși simțământului limbei proprii românești„, defecte impardonabile la o persoană destinată prin funcția ce ocupă „să formeze gustul literar al tinerimii„; celorlalți le va scoate în evidență informația necontrolată, exprimările confuze și frazeologia goală. Citatele scoase din *Istoria* lui Densușianu erau suficient de numeroase și de concludente, ca să traseze și să impună imaginea unui dascăl îngust la minte, incapabil să deosebească literatura adevărată de încercările trudnice, susținător, de aceea, al unei scări de valori aberante, în care Andrei Mureșanu e superior, ca poet, lui Alecsandri, iar Eminescu e inferior amândurora. La fel stăteau lucrurile și cu pasajele reproduse din paginile *Revistei contemporane*. Numai că problema, aceeași în ambele cazuri, nu era îndreptățirea punerii la zid a autorilor de gafe și erori monumentale, ci temeinicia ori netemeinicia acuzelor și observațiilor formulate anterior de aceștia la adresa lui Maiorescu. Are a face lipsa de gust a lui Densușianu cu acuzația de plagiat? Și au a face erorile de informație și de exprimare ale lui Urechia, Laurian ori Grădișteanu cu rezervele lor la adresa programului ideologic maiorescian? Nici pe departe! Dar cine mai stă să refacă istoria raporturilor lui Maiorescu cu adversarii, spre a regăsi punctul de plecare al conflictului? Cititorii în nici un caz. Oameni ai clipei, ei constată, sub atenta îndrumare a lui Maiorescu, o serie de fapte ce nu suferă interpretare: că Densușianu îl așază pe Mureșanu deasupra lui Alecsandri și, de parcă n-ar fi destul, scrie într-o românească imposibilă; că Urechia îl face pe Cimabue arhitect

și pe Voltaire – filozof din secolul al XVII-lea. Cine n-ar hotări, cu asemenea dovezi dinainte, că dreptatea este a lui Maiorescu?

Și nici măcar n-ar greși. Pentru că dreptatea imediată, cu litere minuscule, este a criticului, îndreptățit să sancționeze încălcările, cât de mărunte, ale Adevărului. Cealaltă dreptate, cu majuscule, nu mai e însă tot a junimistului. Maiorescu escamotează învinuirile inamicilor (care nu sunt întotdeauna simple înțepături de floretist, ci privesc și chestiuni de substanță), restrânge cadrul discuției, concentrând întreaga atenție a cititorului pe neglijențele de exprimare și pe informațiile inexacte, nici vorbă că imputabile. Adversarul de idei e discreditat înainte de a-i fi luate în considerare părerile. Ce sens are să discut cu dumneata filozofie ori estetică, atâta vreme cât nu știi să scrii corect românește, ca să nu mai spun că habar nu ai când a trăit Voltaire? Cum să te confrunți de la egal la egal cu o persoană care-l citează pe Ammianus Marcellinus pentru epoca lui Attila? Formal, Urechia și Densușianu nu pot aspira, din unghiul lui Maiorescu, la titlul de adversari ideologici, care presupune, printre condițiile primare, și expresie limpede, și gândire logică, și cultură generală cât de cât solidă. Abia de la împlinirea lor înainte, dialogul ar deveni posibil. Însă, pe fond, intervențiile acestora nu sunt defel ridicole, ele lansând, dimpotrivă, câteva întrebări legitime asupra coerenței teoriilor maioresciene, ca și asupra eticii profesionale a autorului lor. Ceea ce nu-l împiedică pe Maiorescu să „deturneze„ o controversă ideologică în simplă „execuție„, pe motive neesențiale, care adică nu privesc esența. Era, probabil, unica posibilitate de a păstra neștirbit, în ochii lumii, prestigiul prea vulnerabilei teorii. Dacă teoria nu se poate apăra prin ea însăși, atunci să-i descalificăm pe aceia care i-au remarcat slăbiciunile!

E oarecum de mirare că o minte exersată în disocierea ideilor refuză tocmai controversile ideologice. Dacă lăsăm deoparte articolul *Contrașicerei?*, unde îi răspunde lui Gherea, nici un text polemic maiorescian nu acceptă dialogul în sfera ideilor. De fapt, junimistul nu e marele maestru al polemicii, respectuos până la dogmă al codului cavalerilor, preocupat exclusiv de „progresul adevărului„, ci marele

expert în „execuții capitale„, pe criterii de formă. Preopinienții sunt condamnați la „moarte„, pentru vicii de procedură, neajungându-se niciodată la judecarea efectivă a cazurilor. Articolele junimistului furnizează, cum orice scriere subiectivă, o imagine deformată a realităților. Limpezi, strâns argumentate, sporindu-și forța distructivă pe măsură ce înaintează, aidoma unui bulgăre de zăpadă plecat din vârful muntelui, ele nu lasă victimelor nici măcar șansa îndreptării viitoare. Posteritatea a luat cunoștință de Urechia și Densușianu mai ales prin intermediul *Criticilor* și, convinsă de dovezile înșirate acolo, s-a dispensat de obligația cântării faptelor din perspectiva ambelor părți. Or, *audiatur et altera pars* este un principiu elementar de drept, amintit și de Maiorescu în *Direcția nouă* ...

Noi nu avem încă o istorie a polemicilor românești, ci doar cercetări parțiale, de obicei grăbite să dea crezare deplină unuia dintre combatanți și trecând cu vederea argumentele celuilalt. Când o va scrie, totuși, cineva, se va vedea că majoritatea polemicilor maioresciene nu au fost declanșate neapărat din superioara nevoie a îndreptării lucrurilor, nici nu s-au încheiat, de fiecare dată, prin zdrobitoarea victorie a junimistului, care a avut de obicei succes, fără a avea neapărat și dreptate; și că „victimele„, criticului, în câteva rânduri mai aproape de Adevăr decât el, au dreptul măcar la târzie reparație de a fi ascultate. Obiecțiile formulate de Aron Densușianu la adresa broșurii *Poesia română* erau și multe, și destul de grave: originea vischeriană a ideilor estetice, ca și a unora dintre ilustrările utilizate, excluderea sentimentului patriotic dintre sursele de poezie, irelevanța exemplelor negative (extrase din scrierile unor autori necunoscuți), tonul apodictic etc. Această avalanșă de imputări pretindea, în mod normal, un răspuns. Dar răspunsul lui Maiorescu întârzie (pasajul din *Observări polemice* nu poate fi considerat un răspuns, autorul mărginindu-se acolo la comentarea sursei exemplelor negative). Și întârzie o lună, două, zece, un an, doi, zece, optsprezece... Ce așteaptă, de fapt, Maiorescu? O șansă. Șansa de a dispune de argumentele potrivite unui răspuns definitiv. Nu inteligența sa are să le producă, ci adversarii înșiși, care

Claudiu Țugui

Holzkoehle

trebuie să piară pe propria lor limbă. Dacă aceștia ar înceta să mai comită gesturi publice, execuția proiectată de junimist n-ar mai avea loc. Dar criticul și-a studiat bine adversarii și știe că aceștia nu prea au obiceiul să tacă. Unii au tot felul de calități, sunt inteligenți, serioși, chiar instruiți, numai că din cale afară de imprudenți. Alții, la fel de dăruiți, suferă de entuziasm limbut, pe care nu se pricep să-l controleze. În fine, alții, persoane mai mult decât respectabile, cu opinii consolidate printr-o temeinică știință de carte, au o gândire cumva mai greoaie și o exprimare destul de obscură tocmai din efortul de a fi cât mai preciși. Maiorescu mizează pe aceste slăbiciuni, care – mai devreme sau mai târziu – nu se poate să nu dea roade. Și dau invariabil.

Descrierea tiparului polemic maiorescian lămurește și motivele impresionantei sale vitalități. E, mai întâi, extraordinara ei simplitate, de unde ușurința cu care a putut fi imitat de persoane cu orizonturi și aptitudini dintre cele mai diferite. Formula maioresciană nu pretinde o pregătire deosebită, nici măcar o perfectă stăpânire a subiectului în litigiu, ci doar o bună orientare generală și inteligență. Democratică, în sensul că accesibilă tuturor, ea mai are, apoi, și însușirea de a fi universal valabilă.

Un al doilea motiv este reprezentat de „eficiența„polemicilor maioresciene. De o sută și mai bine de ani se tot repetă că, în disputele cu adversarii, junimistul și-a adjudecat, de fiecare dată, victoria. Această strivire a adversarilor sub avalanșa argumentelor, echivalentă cu reducerea lor la tăcere, a satisfăcut în gradul cel mai înalt secreta și nepotolita dorință de victorie a polemiștilor de mai târziu. Nu e, oare, „lichidarea„preopinentului visul de taină al fiecăruia? Nu speră fiecare să asiste la triumful punctului său de vedere? Și ce alt model să-și aleagă, gesturile cui să le repete cu fidelitate, dacă nu pe ale mereu biruitorului Maiorescu?

În al treilea rând, Maiorescu nu-și înfrânge adversarii oricum, ci în modul cel mai spectaculos cu putință. Victoria pur și simplu nu-i ajunge. Ea trebuie pregătită, organizată, regizată, astfel încât să devină limpede pentru toată lumea și să trezească entuziasmul. Polemistul are nevoie de aplauzele publicului, singurele în stare să-i lingusească vanitatea. Or, cine altul decât Maiorescu și-a pus în scenă răspunsurile cu atâta grijă pentru detalii, încântând prin desfășurarea lor galeria? De la Maiorescu încoace, polemistul nu mai e doar amantul oficial al Adevărului; el dobândește statutul de vedetă, beneficiind de toate privilegiile acesteia, dar și plătind un considerabil tribut succesului.

În sfârșit, Maiorescu a inițiat și probat tehnica izbânzii definitive, irevocabile. Tranșate în domeniul faptelor incontestabile, al adevărilor elementare, polemicile maioresciene ilustrează singura cale eficientă de soluționare favorabilă și fără recurs a litigiilor. Datorită ei, polemistul are întotdeauna ultimul cuvânt. Asta am învățat de la Maiorescu: să ne asigurăm supremația angajând disputa numai în zonele convenabile, numai la ceasurile convenabile și atacând numai punctele flagrant nevralgice, indiferent de ponderea lor în cadrul discuției. Foarte pe scurt, acestea sunt pricinile pentru care Maiorescu a ajuns și a rămas idealul polemiștilor noștri. Pe urmele

Claudiu Țugui

The mask

junimistului, polemiștii se declară devotați soldați ai Adevărului, când nu urmăresc decât victorii de palmares, tot așa cum, odinioară, cruciații pretindeau a se bate în numele credinței, când – în realitate – incursiunile lor militare aveau cauze mult mai laice.

Există în *Direcția nouă* ... un pasaj care merită recitat cu toată atenția. După ce îi prezintă pe Alecsandri și pe Eminescu drept principalii reprezentanți ai noii direcții poetice, Maiorescu le răspunde criticilor acesteia invocând chestiunea nemuririi artei. Și scrie precum urmează:

„Da, în lumea fericită a artei, timpul nu mai are putere și nu mai are înțeles, și cine, înălțat în sfera ei, a știut să plâsmuiască forma frumoasă, acela desigur - dar numai acela - a ajuns pe calea nemuririi. Cine a fost Tiberius? A fost în realitate așa tiran, a fost acea pildă de spaimă, precum trăiește astăzi în conștiința omenirii? Cine o mai poate hotărî! Însă figura lui a intrat astfel sub forma maestroasă a lui Tacitus, și, pe când actualitatea lui s-a cufundat în întunericul istoriei, el e osândit la aspectul sub care ni l-a păstrat clasicul autor. A fost lordul Granby, a fost duca de Grafton așa de înjosiți precum stau astăzi în memoria poporului? Cine se mai întreabă? Scrisorile lui Junius, cu forma lor strălucită și nepieritoare, i-a stigmatizat pentru totdeauna. Și pastorul Goeze și consilierul Klotz mai există numai prin critica nimicitoare a lui Lessing - insecte efemere, păstrate într-un chihlibar mai trainic. Și degeaba veniți astăzi și voi, cei cu gândirile groase, cu forma incultă, cu stilul greoi, filologi, academici, jurnaliști sau cum vă mai numiți; degeaba vă încercați să loviți cu atâta patimă în direcția cea nouă: voi n-aveți formă, ziua de mâine nu vă mai cunoaște„(Critice, 1874, pp. 359-360).

Ce susține aici Maiorescu? Că se prea poate ca Tiberius să nu fi fost chiar tiranul desenat de Tacitus, împins de cine știe ce motive să-l „încondeieze„pe stăpânitorul Romei dintre anii 14 și 37. Dar ce contează adevărul atestat istoricește, câtă vreme paginile *Analelor* sunt însuflețite de puterile artei! S-ar putea, la fel de bine, ca modelul Giocondei să fi fost o femeie anostă și defel enigmatică, însă chipul

ei dăinuie pe vecie sub înfățișarea pictată de Leonardo. S-ar putea, spre a duce gândul până la capăt, ca V. A. Urechia să nu fi fost tocmai grafomanul portretizat de Maiorescu; dar el va trăi de-a pururea în varianta caricaturală din *Beția de cuvinte*.

Există, după Maiorescu, două feluri de adevăr: unul, pieritor, al vieții; celălalt, nepieritor, al artei. Și nu intră în datoria artei respectarea celui dintâi, ci neabătuta urmărire a celui de al doilea. Arta poate, prin urmare, să mintă fără scrupule, căci minciuna ei, cât de gogonată, e răscumpărată de propria-i frumusețe. Ea poate face din Tiberius un tiran sau, dimpotrivă, un conducător luminat, din Gioconda o femeie oarecare și lipsită de profunzime ori o ființă misterioasă. Libertatea artistului e, în această privință, nelimitată. El n-are a se supune exigențelor perisabilului adevăr al vieții, ci exclusiv legilor nemuritoare ale frumosului. Disocierea valorilor, a binelui și adevărului de frumos, îl conduce pe Maiorescu spre legitimarea dreptului creatorilor de a deforma existentul după bunul lor gust și plac.

Firește că arta n-a fost niciodată tot una cu adevărul. De la Platon încoace, ea a fost înțeleasă ca o aparență, ca o iluzie, ca o „minciună„frumos ticluită. Dar nu la această „minciună„ontologică se referă junimistul. Recunoașterea statutului particular al creației artistice descurajează orice încercare de a căuta în cuprinsul ei relații asupra oamenilor și evenimentelor istorice. Tiberius din *Anale* nu e împăratul roman din zorii erei creștine, ci o ficțiune plauzibilă a lui Tacitus; Goeze, la fel, nu e contemporanul lui Lessing, ci tot o ficțiune literară.

Dacă arta nu reproduce realitatea, singurele relații sigure pe care le furnizează se referă la creatorii înșiși. Portretul tiranului ne edifică mai degrabă asupra lui Tacitus decât asupra persoanei istorice a împăratului, „critica nimicitoare a lui Lessing„oferă mai bogate relații cu privire la autorul *Laokoonului* decât la individul istoric Goeze. „Mintind„despre ceilalți, arta spune adevărul despre artist. Subiectivă, deci infidelă față de real, ea este în compensație oglinda fidelă, va să zică obiectivă, a creatorului acesteia. E singura realitate pe care îi e peste puteri să o deformeze chiar și atunci când lucrează cu premeditare la tănuirea ei. Toate gesturile creatoare ale spiritului uman, fie ele literare, plastice, muzicale ori filozofice, capătă inevitabil culoarea sufletească a autorilor.

Așadar, Maiorescu pune în cumpănă adevărul istoric și adevărul artei, dând întâietate celui din urmă. Ce importanță are că literatura „minte„, dacă o face expresiv? Frumoasa „minciună„strivește adevărul inestetic. Condiție de existență a artei, „forma frumoasă„devine automat și garanție de adevăr, care nu există decât în formulări desăvârșite. De fapt, junimistul urmărește prin acest raționament un scop dintre cele mai practice: autorizarea propriei înclinații de a deforma realitățile. Degeaba vă încercați voi, Hasdeii, Ghiculeștii, Grădiștenii, Densușienii, Alexandreștii și toți ceilalți, să ridiculați direcția nouă, care îndeplinește condiția de frumos! Căci, situați de la bun început în afara artei, nimeni nu vă va lua în seamă! Cuvântul nostru, în schimb, chiar strâmb fiind, are să dăinuie, nimicindu-vă în eternitate!

☞

Cine se va mai întreba de partea cui e adevărul? Urmașii vă vor cunoaște numai prin intermediul caricaturalelor portrete ce ne poartă semnătura! Minciuna noastră de azi va fi adevărul obștesc de mâine!

Toate abaterile de la adevăr din polemicele maioresciene capătă astfel o supremă justificare. Întocmai cum, în junețe, se amuza să le „demonstreze„viitorilor cumnați că 100 = 1 (vezi *Jurnalul*), criticul „demonstrează„în *Direcția nouă ...* că a fi expresiv e tot una cu a spune adevărul. Sofismul va face carieră în literatura română. Când îi va răspunde lui Ibrăileanu în chestiunea *Istoriei civilizației române moderne* („D. Lovinescu este vesel„pentru că ... d. Ibrăileanu e tragic!, în *Vremea*, 27 martie 1930), Lovinescu va pretinde, după model maiorescian, că întâietatea sa derivă din lipsa de expresie a autorului *Spiritului critic ...* (singurul „argument„adus în discuție, cam mitocănesc după gustul meu, constă în repetarea obsesivă a adagiului macedo-român: „*glasul măgarului nu se aude la cer*„). Inexpresiv, adevărul realului n-are nici o șansă dinaintea minciunii estetice și apărătorii lui ar obține același rezultat tăcând pur și simplu.

Mai încoace, într-o carte din 1970, în jurul căreia s-a făcut o vâlvă exagerată, deși meritele ei decurgeau din faptul că era a doua tentativă de reconsiderare a lui Maiorescu (cea dintâi aparținându-i lui Liviu Rusu – Însemnări despre Titu Maiorescu, în *Viața românească*, nr. 5, 1963), fie și prin supralicitare, după deceniile de contestare proletcultistă, Nicolae Manolescu scria, plecând de la pamfletul *Răspunsurile „Revistei contimporane„*, următoarele:

„*Articolul e magistral și subtilitățile lui nu sunt evidente pentru cine are prejudecata că valoarea unei polemici o dau neapărat chestiunile de fond. Conținutul în sine poate fi (și este adesea) indiferent în polemică. Se întâmplă ca disputarea unor mari idei să producă specimene de polemică anostă și, dimpotrivă, cearta de cuvinte să fie scânteietoare. E normal chiar să fie așa, câtă vreme observațiile prea adevărate, care se impun de la început tuturor, sunt și cele mai plate, mai lipsite de surpriză. Într-o polemică nu căutăm neapărat de partea cui este dreptatea (iar mobilul unei polemici păstrează rareori un înțeles pentru contemporani), cât ciocnirea a două spirite încărcate de electricitate, lovirea munților în capete deasupra izvorului cu apă vie. Numai polemisti mărunți, fără talent, își pierd umorul, se înverșunează de dreptatea lor, spumegă de mânie ca valurile care se izbesc zadarnic de stânci și în cele din urmă ajung la invectivă. Marii polemisti, fierbând și ei pe dinafară, sunt calmi în sinea lor, detașându-se cu gravitate de obiectul discuției, ridicându-se la pura plăcere a minții omeneste de a face dovida puterii sau subtilității ei.*„(*Contradicția lui Maiorescu*, p. 81).

Nu știu ce s-ar putea adăuga acestor fraze, care fac din căutarea adevărului, după Maiorescu singura rațiune de a fi a polemicienilor, un simplu pretext al etalării resurselor de spirit ale combatanților. Poate doar amănuntul că, într-o „temă„ulterioară (*Paradoxuri aparente*, în *Steaua*, nr. 7, 1979), același Manolescu, socotea că perspectiva din care ne-am deprins a judeca polemicele ar fi profund eronată și recomanda ca, „în loc adică să definim noțiunea și s-o confruntăm apoi

cu realitatea, să pornim de la realitate spre a defini noțiunea„. Ar fi de dorit, așadar, să cercetăm polemicele existente și din analiza lor să extragem criteriile de definiție ale genului, iar nu să suprapunem formele concrete de polemică peste o definiție ideală, la rigoare imposibil de respectat. Altfel spus, dacă polemicele, câte sunt, se disting, în imensa lor majoritate, prin lipsă de cavalerism, prin ocolirea chestiunilor puse în discuție și prin dezvoltarea excesivă și exclusivă a subiectelor convenabile uneia dintre părți (ori celeilalte), prin atacuri suburbane și insinuări asemenea, prin – la urma urmelor – nesocotirea oricăror reguli ale dialogului civilizat, se cheamă că definiția polemicii ar trebui să cuprindă în primul rând aceste trăsături, singurele pe baza cărora am fi îndreptățiți să cântărim prestațiile combatanților. Potrivit unui astfel de raționament, care face din realitatea fenomenală majoritară izvorul unic al criteriilor de definiție, s-ar impune să renunțăm la definirea tezei de doctorat prin gradul de originalitate al ideilor dezvoltate și să convenim că adevărata diferență specifică față de alte categorii de lucrări ar fi dată de epidemicul obicei al plagierii.

Scrisă cu vizibila intenție a reabilitării polemicienilor junimistului, *Contradicția* lui Maiorescu confirmă fără voie independența acestora de adevăr. La o adică, ni se dă de înțeles, polemistul poate lua și partea neadevărului, dacă prin asta talentul lui strălucește mai tare. Menținerea „în marginile adevărului„, nici nu ar fi tocmai recomandabilă, din moment ce „observațiile cele mai adevărate sunt și cele mai plate„! Pe urmele lui Maiorescu și Lovinescu, Manolescu afirmă că polemica ține mai degrabă de artă decât de știință și de morală. Că polemicele maioresciene sunt în primul rând literatură, mi se pare evident. Dar că ele ar fi suprema întrupare a spiritului polemic și că, în consecință, urmarea pildei lor ar fi imperativă, e, ca să zic așa, flagrant de discutabil. Fie și numai pentru motivul că urmarea unui asemenea îndemn echivalează cu o condamnare la gratuitate. Frumosul și urâtul pot, deopotrivă, minți și spune adevărul. Și nu e niciodată de prisos a cerceta în ce măsură o fac. A minți frumos, calitate – la rigoare – în ordine strict literară, îmi pare un defect capital în ordine intelectuală și morală. Când îl apără pe Caragiale împotriva acuzației de imoralitate (*Comediile d-lui Caragiale*), Maiorescu argumentează, în spirit schopenhauerian, că, prin însăși puterea ei de a ne ridica în lumea ideală, eliberându-ne de omeneștile interese egoiste, arta e esențialmente morală și că singura imoralitate de care se poate face vinovată e tocmai aceea de a moraliza, adică de a ne întoarce în meschina realitate cotidiană. O asemenea înțelegere a raporturilor artei cu morală pune însă sub semnul întrebării delimitările operate de critic în sfera temelor poetice, acestea păstrându-și funcționalitatea numai în cazul operelor ce nu îndeplinesc elementara condiție de frumos. Dar, dacă tot se situează în afara artei, la ce bun să le mai iei în serios?

Cu riscul de a trece drept colportor de „observații prea adevărate„și, de aceea, scandalos de „plate„, evoc aici un loc comun din sfera științelor sociale, potrivit căruia ideile noastre despre semeni și lucruri sunt modelate de universul în care ne dezvoltăm. Ideea prinsese contur în veacul al XVIII-lea, prin Helvétius

și Turgot, care legau natura caracterului uman de mediul fizic și social înconjurător. Nu intru în detaliile acestei dezbateri, prelungite până mai ieri. Cine a trăit toată viața numai printre escroci și ticăloși, va fi aproape imposibil de convins că vor fi existând și oameni onești, ascultători de cele zece porunci. După cum cine a trait doar printre persoane de o rectitudine morală fără cusur, se crede îndreptățit să transfere această însușire asupra tuturor semenilor. Cu gustul format de tradiția polemicienilor spumoase, dar fără altă finalitate decât satisfacția de moment a polemistului și deliciul galeriei, dintotdeauna iubitoare de izbânzi pe cât de spectaculoase pe atât de trecătoare, de întorsături din condei și găselnițe ce uzurpă locul argumentelor intelectuale, de concluzii siluite prin raționamente sofisticate, ne e peste mână să acceptăm că ar putea exista și altfel de dispute, în care părțile chiar lucrează cu sinceritate pentru atingerea adevărului. Și atunci, spre a nu ne tulbura confortul lăuntric, propunem revizuirea din temelii a definiției genului până la suprapunerea deplină peste realitatea cu care suntem deprinși. Nu realitatea degradată ne încurcă și nu repararea ei o avem în vedere, ci rescrierea definiției, care nu o reprezintă cu fidelitate.

Post scriptum. O întâmplare recentă ne oferă măsura interesului pentru adevăr al participanților la dialogurile în contradictoriu. Acum un an și mai bine, un critic trăitor la Oradea a scris un text despre starea actuală a revistelor literare, unde susținea că acestea și-au pierdut vioiciunea, s-au osificat, ajungând să reprezinte doar grupuri minuscule de autori, formate în jurul unor administrații matusalemice, că seamănă cu niște cetăți în care se intră doar pe sprânceană, că strălucesc prin monotonie și prin servilismul semnatarilor față de șefii în etern exercițiu, că practică o politică literară flagrant discriminatoare și fără vreo legătură cu scara reală de valori ș.a.m.d. E mai puțin important dacă avea sau nu dreptate. Mai ales că textul cu pricina nici nu păstra aceeași exigență până la capăt, „protejând„pe față anumite publicații socotite de top. Dar meritul său incontestabil consta în aceea că ridicase o chestiune semnalată tangential și de alții, ce impunea o dezbatere cu... revistele pe masă. Numai că n-a urmat nici o dezbatere, ci o execuție în toată regula. Au sărit ca arși șefii mai tuturor organelor literare și toți acoliții lor, a căror principală grijă a fost descalificarea cu orice preț a bietului critic. Și corul nemulțumiților a decretat imediat că autorul blasfemiei nici nu era atât de talentat pe cât se crezuse până atunci, i-a pus în seamă tot soiul de frustrări și ambiții, inclusiv aceea de a fi neapărat în centrul atenției, ba chiar i s-a bătut obrazul pentru lipsa de recunoștință, căci revistele incriminate de el îl publicaseră ani de-a rândul, făcându-i astfel un nume. Încât, la capătul masacrului, din reputatul critic orădean n-au mai rămas nici fulgii. Cât privește starea revistelor literare, ea a rămas și după acest episod neschimbată. ■

Timpul sfârșitului

Christian Crăciun

Motto: *Trecutul poartă în el un indiciu secret prin care se raportează la mântuire*
Walter Benjamin

Vă propun câteva note despre chestiunea timpului în vastul poem eminescian *Memento Mori*. Am dedicat temei o carte întreagă (*Ucronia eminesciană*, prima ediție Editura ICR, 2010). Sunt însă de adăugat multe observații de detaliu care luminează altfel acest, după părerea mea, cel mai important text liric al poetului. Important exact din punct de vedere poetic, nu filozofic, nu amestecăm domeniile. Eseul meu vrea să demonstreze teza că *Memento Mori* este o escatologie lirică. Cea mai vastă și profundă escatologie din literatura noastră. Deși obsesia pentru *sfârșit* este evidentă chiar și la o lectură superficială a poemului, în mod ciudat nu știu ca el să fi fost citit astfel: ca un text asumat escatologic. Am citit cândva o legendă hindusă (poate Eminescu o știa, poate nu) care spune că tot ce există, zeei și oamenii deopotrivă, sunt doar vise ale lui Brahma. Când acesta se va trezi, toate vor pieri, firește... „Căci vis al morții-eterne...”. Efortul eminescian, cu care se deschide poemul, de *adormire* a universului, de a scufunda totul în marea somnului, a visului, nu are numai valoare estetică (punctul de plecare al capodoperei analitice a lui Negoțescu), ci și una să-i spun ontologică. Poemul ține lumea în ființă, adormind-o. Între momentul „Turma visurilor mele eu o pasc ca oi de aur” și momentul „Și de-aceea beau paharul poeziei înfocate/.../căci gândirile-s fantome, când viața este vis” se desfășoară întreaga taină interogativă a istoriei. Această simetrie constructivă închide poemul, fără de timp. „Timpul trebuie cu necesitate să se închidă” (Agamben). În studiul citat am analizat însă și o disimetrie înalt semnificativă în construcția textului: poemul se încheie cu o „apocalipsă”, dar nu începe cu o „geneză” cum există câteva splendide în opera poetului. Geneza

este substituită de amintita scufundare în oniric. Coborâre care trebuie astfel percepută, sugerează poetul, exact ca o naștere prin reverie a lumii. Arhitectura aceasta a poemului, asimetrică, aparent carentă, ne sugerează că există o structură mult mai complicată a timpului interior al poemului: *a.* linia simplă, ascendentă și apoi coborâtoare, a „istoriei” este doar unul dintre timpurile poetice, imediat vizibil, conținut în *b.* timpul – imagine care se închide în *c.* timpul escatonului. Romantismul high eminescian luminează această retragere (figura *retragerii* atât de prezentă în poem) din realitate. Eminescu, trăitor într-o viziune romantică a esteticului, cum ar fi spus aproape contemporanul său Kierkegaard, vedea „soluția escatologică” sub forma Lumii scrise dintru începuturi, a eului care abandonează lupta realului, pentru a se scufunda în poezie. Moartea moare odată cu moartea timpului și această enormă ars poetica a repetatei (și vanei) încercări umane de a aboli timpul este, astfel, o epopee, o thanatomahie fără sorți de izbândă.

Să ne amintim rapid: avem de-a face cu o panoramă (a deșertăciunilor) a istoriei umanității sub semnul sfârșitului ciclic al civilizațiilor. Astfel prezentat, poemul ar fi numai convențional – didactic, o ilustrare a filozofiei lui Corsi e Ricorsi. De unde, atunci, senzația evidentă de forță, de noutate? Proiectul eminescian este cu totul altceva decât o „legendă a secolelor”, o versificare a marșului triumfal al Istoriei ca hegeliană împlinire a Spiritului universal. Un prim răspuns la întrebarea precedentă ar fi: din impactul imaginarii care construiește tabloul. Lipsește din poem tocmai „istoria” în forma ei convențională, evenimentială, petrecută în timp. Căci poemul vrea imposibilul: să privească timpul *din afara* timpului, uchronic. Din punctul de vedere escatologic. Este și ceea ce îl salvează de ilustrativismul didacticist. „Vreme uitată” numește Ispirescu acest mod al timpului. Un subtil oximoron, de fapt, asupra căruia s-ar putea glosa mult. Vreme

Claudiu Țugui

Museum

uitată de timp, așa cum unii foarte bătrâni spun că i-a uitat moartea. Iar poetul *se uită* înapoi, spre originea mereu repetată. Istoria, în ciuda numelor de civilizații, înșirate „ca mărgelile pe ață”, nu este primadona acestui text, rolul îi revine Poeziei. Exact în mutarea accentului decisiv de la istorie la poezie stă importanța textului axial al lumii eminesciene care este *Panorama*. Prezența insidioasă a sfârșitului în tot ceea ce construiește omul este dinamismul, interogația centrală („viermele vremilor roade-n noi”), „skepsisul” ideatic. Poezia apare ca împlinire în interiorul acestui sfârșit, depășindu-l. Împlinire prin renunțare („Nu-mi mai chinui cugetarea cu întrebări nedeslegate”). Eminescu a construit o *estetică a timpului*. În sens etimologic, adică o hiperactivare a simțurilor pentru a simți timpul. Ce splendoare: să simți cum îmbătrânește timpul: „timpul mort și-ntinde trupul și devine veșnicie”. O senzație precum „ca s-auzi cum iarba crește” corespunde cu „mai suna-vei dulce corn...”. Senzații specifice aceluși timp al sfârșitului, escatologic. Sunt Indicii ale timpului netimp pe care l-am numit *ucronic*. Percepem aici sunetul unui prezent care se prelungește indefinit în interiorul timpului fără limită și îl închide. Un timp înghițit de timp. Folosesc în analiza mea perspectiva teologico-filozofică asupra timpului din excepționalul eseu al lui Giorgio Agamben, *Timpul care rămâne*. Text fundamental pentru înțelegerea complexității timpului escatologic. Or, *acesta* este timpul despre care dă seama *Panorama*. Unul dintre termenii cheie asupra cărora glosează filozoful italian: *recapitulare*, se potrivește perfect poemului de față, care recapitulează (*vertiginos*, spune Agamben) istoria pentru a o proiecta spre revelația poetică finală a oniricului poetic. O recapitulare a istoriei în sensul pe care Agamben îl dă termenului. Întregul textului eminescian se bazează în cele din urmă pe un refuz. Refuzul timpului real, cel care distruge, *cronos*; „beau paharul poeziei” este armătura poeziei (timpul *kairos*). „Timpul final este sfârșitul timpului. Sfârșitul este de-săvârșirea, împlinirea, căci ordinea timpului a fost depășită” (Jacob Taubes, *Escatologia Occidentală*). *Memento Mori* trebuie citit, oarecum, dinspre sfârșit spre început. Pentru că astfel se luminează atât *sensul* curgerii pe care-l caută cu obstinație poetul, cât și interogația reluată de la capăt odată cu fiecare ciclu civilizațional: de ce se prăbușesc?

Claudiu Țugui

Hafen

„Mesianismul nu este sfârșitul timpului, ci timpul sfârșitului” concentrează Agamben într-o formulare fără rest această structură absolut nouă a timpului. Este ceea ce descoperă Eminescu la sfârșitul fiecărui eon civilizațional. „Timpul care mai rămâne între timp și sfârșitul lui” (Agamben). Un „rest” de timp în care, în poemul nostru, se strecoară poezia. Un continuu, indestructibil, un mereu prezent *timp al sfârșitului*. Căci nu se poate ieși din timp, - pentru că o civilizație nu poate construi un sfârșit al timpului, ci este, în întregul ei, care are un corp istoric și de imagini, timp, un timp al sfârșitului. Care se străvede prin cosmica stingere finală întru abolirea interogației cauzale („Nu-mi mai chinui cugetarea cu întrebări nedeslegate/Să citesc din cartea lumii semne, ce mai nu le-am scris”). Imaginea (totul se resoarbe în imagine, poemul are o luxuriantă unică a imaginalului) este acauzală și prin asta intrată în timpul dezvoltării apocaliptice. „Nu este vorba că trecutul își aruncă lumina asupra prezentului, sau că prezentul își aruncă lumina asupra trecutului; imaginea este mai degrabă acel ceva în care trecutul converge cu prezentul într-o constelație. În vreme ce relația dintre atunci și acum este pur temporală (continuă) relația trecutului cu prezentul este dialectică în salturi” (Agamben) Atrag atenția asupra cuvântului *constelație* folosit aici de filozoful italian. Universul nu este bidimensional, nici timpul, cum am sugerat. Nu există un singur sens al timpului (timpul vectorial, unidirecțional) sau un timp circular, cu o eternă revenire la origini (soluție ce pare a fi cea „eminesciană” dar cred că numai la o lectură destul de superficială). Timpul intuit creator de poetul nostru este mult mai complex, cum am încercat să sugerez. Sunt, de fapt, mai multe fluxuri de timp, conținute unul într-altul, curgând în sensuri diferite și cu viteze diferite. „Încrustate” însă în imagini - civilizațiile sunt constelații de imagini - ca întrupări ale splendorii efemere, obligatoriu efemere. „Odată cu cercetarea originilor, crește lipsa lor de importanță: în timp ce realitatea imediată, împrejurul și interiorul nostru, începe să prezinte încetul cu încetul culori și frumuseți și enigme și bogății importante, la care omenirea de altădată nu putea nici măcar visa” (Nietzsche, *Aurora* §44) Ce ne spune fragmentul lui Nietzsche? Despre un *moment al dezvoltării*, un prezent a-temporal care este fix timpul revelației splendorii. Cercetarea istoriei ca șir de imagini am analizat-o în lucrarea amintită sub deslușirea conceptuală a termenului folosit de Henry Corbin: *imaginal*. Termen care desemnează, în gândirea arabă, un univers intermediar între planul real și planul divin, în care imaginile își au o existență *perfect motivată*. Ele nu sunt simple *născociri* arbitrare ale minții noastre înfierbântate. În felul acesta pot fi înțelese două dintre caracteristicile esențiale ale universului imaginal din poem: *hipertrcfia senzorială*, „văzul enorm” și *repetitivitatea* - marile civilizații sunt caracterizate printr-un set de imagini în fond identice: vegetația uriașă, plutirea, peștera, luna, femininul, îndepărtarea de sacru, desemantizarea Semnului etc.

Într-o hermeneutică atentă amplul text apare scandat în patru momente, desemnate prin verbe, gesturi lirice, care dau reperele de orientare. a. „Turma visurilor mele eu le pasc...”; b. „Uriașa roată-a vremii înapoi eu o întorc”; c. Să citesc din cartea lumii semne...” și d. „Și de-aceea beau păharul poeziei înfocate”. Altfel spus, acest itinerariu desemnează intrarea în oniric (a), drumul spre sfârșit, ca descifrare a semnelor indicatoare

Claudiu Țugui

În mișcare

(civilizațiile) (b,c) și extincția în focul poeziei (d). Oniricul permite accesul la origini, istoria însă nu se derulează în sens retrograd, ajuns în imaginarul punct zero, poetul eliberează roata și, situat în afara rotației, urmărește spectacolul curgerii Istoriei, încercând să perceapă Sensul. Să observăm și superbia înalt romantică, faustică, cu care poetul se situează în afara timpului. Cum este posibil? Prin prima acțiune: cea a întoarcerii roții (la rigoare, poemul putea începe și de aici, dar ar fi pierdut ecoul cu finalul și, mai ales, ar fi stabilit lucrurile într-un singur timp, cel al revoltei). Așa, poetul a ales, perfect coerent în arhitectura ansamblului, să înceapă cu gestul regresiei onirice. Ceva rămâne totuși după incendiul stingerii finale: totul se dizolvă în poezie. „Timpul apare când eternitatea originii s-a pierdut, iar ordinea lumii a căzut în puterea morții./.../Timpul este prințul morții, așa cum eternitatea este prințul vieții /.../Ca să învingă timpul, eternitatea trebuie să apară în locul temporal al istoriei. Istoria este locul în care se intersectează substanța timpului și substanța eternității, moartea și viața”. (Jacob Taubes, *Escatologia occidentală*) Fiecare civilizație din *Memento Mori* vrea să instituie o „blocare” a timpului, să se termine timpul odată cu ea. Sau ea odată cu timpul. Vană iluzie, mereu și mereu reluată. „Istoria este planul în care se intersectează Dumnezeu și lumea” (Taubes). „Dumnezeu”, tradus în poem, - gnosticismul, intimus al filozofiei eminesciene - prin „principiul răului”, principiul distrugerii, se manifestă *asfel* în istorie. „În escatologie memoria reprezintă acel principiu care luptă împotriva timpului în numele eternității” (Taubes). Memoria este liantul, ceea ce face posibilă căutarea unei „legi” care să guverneze creșterea și descreșterea civilizațiilor. Iar această lege are un singur nume: deșertăciune.

Fiecareia dintre aceste civilizații i se înfățișează ca țel *perfectiunea*. Fiecareia i se pare că a atins-o. Ceea ce se dovedește, din perspectiva istoriei, un van hybris. Pare că hybrisul este, de fapt, însuși gândul acestei perfecțiuni. Chiar el *provoacă* (de) căderea! Moartea. E o piatră de poticnire: timpul nu se termină cu moartea, nici a individului, nici a civilizațiilor, nici a universului. Metafizic, *Panorama deșertăciunilor* vine firește direct din Ecleziast, așa cum fusese el decantat secole de-a rândul într-o sensibilitate populară mioritică.

Dar este rafinată de sensibilitatea și profunzimea gândului filozofic eminescian. M-a intrigat, în descifrarea poemului, o evidență: poetic vorbind, civilizațiile nu sunt deosebite între ele, poetul nu pare preocupat să marcheze o diferență specifică, ci doar genul proximal: moartea. În cartea amintită am folosit doar o explicație destul de evidentă, la nivelul „revenirii lui același”, dar asta nu mi se pare acum suficient; am enumerat fugar mai sus câteva elemente comune tuturor eonilor civilizaționali. Poetic este neliniștit, pare o lipsă de imaginație să reieși la fiecare ciclu civilizațional aceleași metafore, fără minim efort de a le varia. Explicația am găsit-o, și doar o enunț aici, ea având nevoie de o mult mai amplă dezvoltare, citind cărțile lui Horia Roman Patapievicu despre Paradis. Și așa am observat că fiecare civilizație din *Memento Mori* aproximează paradisul. Asta explică suficient de ce fiecare dintre spațiile descrise, fie că este vorba de Grecia, Asia, Roma sau Dacia, este prezentat riguros ca un spațiu paradisiac. Care nu poate fi decât identic cu el însuși. Poemul este o căutare a Paradisului, șirul civilizațiilor aș spune că tinde asimptotic spre Paradis. Care, în termeni de cronologie se numește Escaton. Este un paradis terestru, nu unic, ci mereu aproximat de un orgoliu creator inerent creației. În celebrul său Fragment IX din *Despre conceptul de istorie*, Walter Benjamin descrie Îngerul Istoriei, cel pictat de Paul Klee sub numele de *Angelus Novus*: „Chipul său este întors spre trecut. Ceea ce noi percepem ca pe un lanț de întâmplări pentru el este o singură catastrofă, care îngrămădește neîncetat dărâmături peste dărâmături și i le azvârlă la picioare. /.../Dar dinspre Rai se iscă o furtună și vântul îi bate în aripi atât de puternic, încât nu le mai poate apropia. Furtuna îl împinge cu o forță irezistibilă spre viitorul spre care stă cu spatele, în vreme ce în fața sa mormanul de dărâmături crește concomitent, până la cer. Această furtună noi o numim progres”. Nu este frapantă asemănarea acestui tablou cu cel din *Memento Mori*? Nu stă Eminescu, „de veghe la roata istoriei”, cum s-a spus, cu fața întoarsă spre ruinele trecutului și împins de furtuna poeziei spre in-imaginatul său viitor? Și nu este el atât de neîncrezător în vântul progresului?

De la meditația speculativă la rațiunea speculativă

Alexandru Surdu

Procedura prin care se exercită Speculațiunea este meditația, cu ajutorul căreia Aceasta, concepută ca un fel de „mișcare” a minții (*est speculatio motus mentis*), de înaintare până la depășirea Intellectului și a Rațiunii, ajunge în starea de extază prin care se poate realiza unitatea cu Dumnezeu (*unio mistica*).

Meditația mistică transcendentă, deoarece Divinitatea Creștină este transcendentă, a fost și mai este practicată de către monahii de la Muntele Athos. Se pare că întemeietorul a fost Ioan Scărarul, autorul lucrării *Scara Raiului*, care sugerează și ea o „mișcare” de ridicare, de elevare a Sufletului spre Transcendență și Supersistență (*hyperousia*, cum îi spunea Dionisie Pseudo-Areopagitul). Părintele Dumitru Stăniloae considera că isihasmul era practicat și în Țările Românești începând din secolul al XIV-lea și, după Acad. Răzvan Theodorescu, chiar mai dinainte, având însă la călugării athoniți o vechime apreciabilă, cel puțin după scrierile rămase, din secolele VI și VII. Pe baza acestora poate fi elaborată un fel de „schemă” a meditației transcendente care se dovedește însă asemănătoare cu „schema” meditației transcendente orientale. Ambele sunt meditații mistice. Dar, și după caracterizarea lui Hegel, misticul este echivalent ca semnificație cu Speculativul. Adică presupune depășirea Intellectului și a Rațiunii, sugerând uneori că depășește și gândirea în genere, dar nefiind altceva decât „mișcarea” acesteia către propria sa desăvârșire, de la reproducerea catoptronică până la reunirea cu Sine. Și reprezintă încercarea gândirii speculative de a pătrunde pe terenul Transcendenței sau al Transcendentalității, în care domnește principiul coincidenței opușilor, al schemelor dialectico-speculative binare, triadice, ca la Cusanus, dar și tetradice și pentadice.

Meditațiile mistice sunt metode de exercitare ale gândirii speculative, dar există și alte tipuri de meditație: artistice, științifice, filosofice și chiar politice. Au existat și acestea în tot cursul istoriei, dar n-au fost conștientizate. În filosofie, de exemplu, termenul de „meditație” apare abia la Descartes (*Meditationes de prima philosophia*). „Mi-am descătușat azi mintea de toate grijile, zice Descartes în traducerea lui Constantin Noica, mi-am pregătit un răgaz sigur, mă retrag singur, voi fi în sfârșit de-a binelea liber pentru a începe în chip serios acea obștească răsturnare a părerilor mele”. „Voi închide acum ochii, îmi voi astupa urechile, voi îndepărta toate simțurile...” și așa mai departe. Cu alte cuvinte, Descartes vorbește despre „starea de liniște” (*hesychia*) sau de pace (*habitatio in pace*), despre claustrare, despre concentrare... adică despre fazele meditației, despre pregătirea pentru „ridicarea” pe „treptele desăvârșirii” către Dumnezeu (Transcendență) și către Suflet (Transcendentalitate) și către întregul Univers de aici, de dincolo și de dincoace de noi, către domeniile „coincidenței contrariilor”, ale dialecticii speculative.

Dezvoltarea științelor și a tehnicii moderne, ca și a mișcărilor social-politice și antireligioase

din secolul al XVIII-lea au determinat apariția materialismului și a pragmatismului, principal, a dominației Intellectului și a Rațiunii în defavoarea Speculațiunii. Și, astfel, cel puțin în țările occidentale, Teologia speculativă este înlocuită treptat cu Teologia rațională al cărui domeniu de studiu este Divinitatea, pentru Suflet însă apare Psihologia rațională, iar pentru Univers sau pentru Lume, Cosmologia sau Ontologia, tot raționale amândouă. Într-o oarecare măsură mai dăinuie însă în lumea orientală Mistica speculativă cu cele două tipuri de meditație.

Dumnezeu, Sufletul și Lumea erau însă domenii de studiu ale teologiei și ale filosofiei, ale metafizicii în accepție aristotelică, de două milenii și acumulasera date bazate nu numai pe Rațiune, ci și pe Intellect, chiar dacă ele nu erau prea bine delimitate, dar foarte multe dintre aceste date erau obținute prin Speculațiune și purtau cu sine toată încărcătura dialecticii speculative. Or, toate acestea și altele care ar mai putea fi adăugate, considera Immanuel Kant, nu mai sunt tolerabile, căci ele, dialectice fiind, de tipul coincidenței opușilor, încalcă principiile gândirii corecte, redusă însă numai la Intellect și la Rațiune, pe care Kant a și încercat să le distingă. Acestea sunt motivele care l-au condus la elaborarea celebrei *Critici a Rațiunii pure*. Mai exact, este vorba despre „Critica Rațiunii pure speculative” (*Kritik der reinen spekulativen Vernunft*), despre critica aplicării, a utilizării sau a folosirii (*Gebrauch*) speculative sau constitutive a Rațiunii. Prin această utilizare a Rațiunii se poate ajunge la obiecte sau la concepte despre aceste obiecte independente de orice experiență posibilă, la Idei. Acestea, utilizate regulativ, pot fi considerate ca idealuri demne de urmat, dar care nu există ca atare. Speculativ, Rațiunea, care produce astfel de Idei, când le constituie ca obiecte transcendente, ajunge la contradicții,

Claudiu Țugui

The art

Alexandru Surdu

antinomii sau paralogisme. Cele mai importante Idei speculative sunt despre: Dumnezeu, Suflet și Lume (Univers). Acestea sunt considerate ca și când (*als ob*) ar exista realmente (constitativ, speculativ), cu toate că nu pot fi obiecte ale nici unei experiențe posibile. Prin urmare Rațiunea, pentru a nu deveni speculativă, trebuie să nu depășească limitele oricărei experiențe posibile (*die Grenzen aller möglicher Erfahrung*), căci în afara acestora nu este pentru noi nimic decât spațiul gol (*für uns nichts als leerer Raum ist*).

Altfel spus, Kant a surprins domeniul Speculațiunii, Transcendența și Transcendentalitatea, cât și specificul dialectic al acestora, dar l-a considerat inacceptabil, ca rezultat al Rațiunii speculative și nu al unei facultăți a gândirii distincte de Intellect și de Rațiune. Cu toate acestea, el însuși a procedat adesea dialectico-speculativ, tetradic și triadic.

Făcând abstracție de scrierile sale din tinerețe, în care elaborează ipoteze cosmice pornind de la presupunerea unor forțe cu acțiuni antitetice (atracție și respingere), adoptarea celor două tabele cu împărțirea tetradică a judecăților și a categoriilor în grupe triadice amintește de concepția argumentativ tetradică a Sf. Tomas de Aquino, iar în privința triadelor îl amintește pe Cusanus. Dar, în plus, a constituit chiar punctul de plecare al viitoarelor scheme dialectico-triadice adoptate de reprezentanții idealismului speculativ german, triadele fiind plasate în domeniul categorial filosofic, adică la nivelul superior de clasificare arborescentă a genurilor. „Există, zice Kant, un număr egal de categorii în fiecare clasă [din cele patru], anume trei, ceea ce dă de asemenea de gândit, fiindcă altfel toată diviziunea *a priori* prin concepte trebuie să fie o dihotomie. La aceasta se mai adaugă faptul că a treia categorie rezultă în fiecare clasă din unirea celei de-a doua cu cea dintâi. Astfel, *totalitatea* nu este „altceva decât *pluralitatea* considerată ca *unitate*...”. Or, toate acestea sunt cazuri flagrante de *coincidentia oppositorum*. Facem abstracție de faptul că atât tetrada cât și triadele, chiar în tabelul judecăților, de la care se pornește, corespund numai aproximativ clasificării corecte a tipurilor de judecăți.

Provocarea Sofisticii (II)

Viorel Igna

Claudiu Țugui

Fărcașele

Cine sunt acești „filosofi”, noii medici ai Cetății și cum poate fi construită puterea lor terapeutică? Este vorba, în mod evident, de un grup de conducători non-trasimacheani căruii îi sunt dedicate Cărțile de la a II-a până la a V-a ale dialogului Republica. Socrate ne spune următoarele:

„Dacă filosofii nu vor domni în cetăți, ori cei ce sunt numiți acum regi și stăpâni nu vor filosofa autentic și adecvat, și dacă acestea două, puterea politică și filosofia, n-ar ajunge să coincidă, și dacă numeroasele firi care acum se îndreaptă spre vreuna din ele, dar nu spre cealaltă, nu vor fi oprite să procedeze astfel, și nu va începe să conțină relele, dragă Glaucon, pentru cetăți și neamul omenesc, și care în această orânduire pe care am parcurs-o cu mintea nu va deveni vreodată posibilă, spre a vedea lumina Soarelui.”

(Republica, 473 c-d)

Cetatea matură, comentează M. Vegetti, „este o cetate bolnavă, plină de lux și de adepții pleonexiei, ce dispune totuși de un grup de conducători politico-militari. Ar trebui să se lucreze la o selecție și la o refacere morală și educativă a lor. Trebuie subliniat, scrie Vegetti, că acest impersonal *da* devine în discursul acesta un *noi*, indicând interlocutorii dialogului, care construiesc prin cuvinte noua Cetate, dar așa cum vom vedea, acest *da* și acest *noi*, constituie ele înșile o problemă, dacă se încearcă trecerea de la discurs la proiectul politic, de la „cuvinte” la „fapte”: subiectul selecției și al reeducării nu poate fi decât *polis*-ul însuși, deoarece este bolnavul care trebuie să-și formeze proprii medici. Urmărind ordinea discursului platonice, educația noului grup al guvernului trebuie să fie, conform tradiției grecești, pe de o parte pregătirea athletică menită să asigure armonia corpurilor, chiar cu funcție premilitară, pe de altă parte, o educație literară și muzicală, pentru modelarea sufletului. Era vorba în mod sigur de o poezie și de o muzică inspirate

din acele atitudini pe care Platon le-a considerat periculoase în măsură să suscite pasiuni care să destabilizeze eul și destinate, în schimb, să propună comportamente edificante și virtuozitate. În sfârșit o serie de *teste* de tip moral și intelectual trebuie să constituie grupul guvernamental, din indivizi dotați din punct de vedere intelectual, cărora le va fi încredințată misiunea de însănătoșire și repunerea societății pe baze noi.”¹ Grupul *filosofic* de Guvern trebuia deci să dispună, după Platon, în ordine crescătoare de o cunoaștere a intereselor generale ale comunității, unită deciziei morale de a se pune în slujba lor, a cunoașterii normelor ideale de justiție, obiective și neschimbătoare, care trebuie să reglementeze conduitele publice și private, prin trimitere la un singur criteriu și principiu de valoare, ideea de Bine. Doctrina elitistă a lui Platon, în condițiile date, era motivată de o situație de fapt, aceea a necesității unei schimbări radicale, care însă pentru Platon a rămas în zona utopiei. Ceea ce face diferența între acest discurs utopic, despre o Cetate ideală și discursul sofistilor despre știință, despre justiție, dreptate, politică și despre aceeași filosofie nu este adevărul adevărat, ci adevărata lor reciprocitate retorică care se exercită în contexte extreme, ca acelea ale politicii, al tribunalelor, al disputelor științifice și filosofice. Cuvintele persuasive ne pot face să credem, că putem face orice rațiunea dorește. În ce privește finalitățile etice ale persuasiunii, ele sunt încredințate, conform lui Gorgias, sensului de „responsabilitate” al retorului.

Protagoras din Abdera, un alt sofist de seamă, nu pare să fi fost din punct de vedere teoretic mai radical decât Gorgias, dar în mod sigur capabil de o influență intelectuală, după Platon, chiar mai periculoasă. Dincolo de interpretările platonice, de la el ne-au rămas numai puține rânduri, printre care acelea care par să fi fost teza lui principală: „omul este măsura tuturor lucrurilor, a celor ce sunt pentru că sunt și a celor ce nu sunt pentru că nu sunt” (DK B1). Sensul acestei enigmatice afirmații poate fi astfel interpretată (chiar

și pe baza analizei pe care Platon ne-a propus-o în *Theaitetos*): există o lume externă, dar fiecare subiect este un judecător inapelabil al calității lucrurilor din care face parte, așa cum îi apar lui dulci sau amare frumoase sau brute, drepte sau nedrepte; de el depinde judecata dacă un lucru este x sau y sau non x sau non y. Este vorba, cu alte cuvinte, de principiul hermeneuticii contemporane conform căruia nu există fapte, ci numai interpretări. „Din acest principiu”, scrie M. Vegetti, urmează anumite importante interpretări de ordin epistemologic și mai ales etico-politice. În ce privește primele, orice afirmație, întrucât descrie o percepție sau o analiză subiectivă, este adevărată, deoarece nu se poate pune problema adevărului discursului ca o corespondență a sa cu starea lucrurilor.”² În plan etico-politic, omul măsură se transformă într-o identitate colectivă: avem astfel un obiect multiplu, *noi*, al cetății sau al majorității adunării, ca și criteriu al definitiv al valorilor publice. De aceea, „ceea ce orice Cetate decide ca fiind drept și frumos, (același lucru este și pentru locuitorii ei), deoarece o consideră astfel.” (*Theaitetos*, 167 c); și Platon comentează astfel în dialogul (*Theaitetos*, 167 c): „doctrinile lui Protagoras pentru lucrurile juste, morale și imorale, susțin că niciuna din ele posedă în realitate propria esență obiectivă, dar care devine adevărată odată ce a decis opinia colectivă, atunci când este făcută afirmația și pentru tot timpul cât este susținută.” Protagoras nu s-a oprit însă la acest rezultat al relativismului extrem al adevărului și valorilor; „și la el dimensiunea pragmatică a limbajului a jucat un rol central. Nu este posibil să facem o diferență între opiniile „adevărate” și „false” sau între cele folositoare și nefolositoare pentru un individ sau o comunitate, în ordinea intereselor lor individuale sau colective (*Theaitetos*, 167, a-c).

Nihilismul gorgian și relativismul protagoreic, concludă M. Vegetti, înseamnă pentru Platon o formidabilă sfidă intelectuală. În planul cunoașterii sofistii s-au pus de acord cu susținerea imposibilității unei cunoașteri universale și obiectiv valide, capabilă să descrie conform adevărului starea lumii dincolo de credințele subiective. În plan etico-politic ei abandonau normele justiției, în fața arbitrariului deciziilor conflictuale a indivizilor și grupurilor, negând existența unor criterii autonome de referință, care să-i consimtă analiza validității acestor decizii. „În prima Carte a Republicii, scrie M. Vegetti, Platon îl face pe sofistul Trasymachos să susțină o teză radical-relativistă: dreptatea constă în faptul de a fi în conformitate cu legea; dar legea este impusă de cine are puterea s-o facă și de aceea este tot timpul în concordanță cu dorința de conservare a puterii, justiția, deci, constă în a păstra unele avantaje pentru cei care dețin sistemul de forță, și viceversa, în menținerea sistemului de opresiune (Republica, I, 338c-339a).

Demersul filosofic al lui Platon a constat în mare măsură în încercarea de a răspunde acestei provocări, pentru a reconstrui condițiile de adevăr ale cunoașterii și a obiectivității criteriilor de judecată etico-politică. În definitiv, scria Constantin Noica³, de vreo două milenii și ceva nici un tip de cetate ori de stat nu au ținut decât *în fapt*, pe când anticul vrea să dureze o cetate care să țină *în drept*, să aibă o consistență exemplară. În cetățile și statele ce au supraviețuit, nu se poate citi ce este dreptatea. Prea des, dacă nu întotdeauna, dreptatea a fost a celui mai tare, după cum putea vedea oricine. În clipa când Platon ia drept model pentru zidirea launtrică a omului zidirea în veac a statului, el trebuie să schimbe perspectiva și să

fabuleze organizat, adică să edifice în gol dar în chip rațional.”

„Pentru a răspunde provocării sofiste, scrie M. Vegetti, era nevoie, după Platon, de consolidarea limbajului, refăcând raportarea sa la realitate, și cu aceasta garantarea condițiilor de posibilitate ale discursului adevărat, dincolo de fluctuațiile opiniilor abandonate efectelor retorice ale persuasiunii. Așa cum a scris Hannah Arendt, pentru Platon „persuasiunea nu este opusul dominației prin intermediul violenței, ci este numai o altă formă de a sa”; mai bine s-o substituim cu cea pe care H. Arendt însăși a numit-o „tirania adevărului”. Dar pentru aceasta era necesar nici mai mult, nici mai puțin, decât de construcția unei noi concepții a realității, adică a unei noi ontologii antiheracliteene, deci bazată pe stabilitatea ființei și nu pe fluxul mișcării, și de aceea conform decisivei conexiuni stabilite în „Theaitetos” între mobilitatea heracliteană și epistemologia lui Protagoras, de factură antiprotagoreică și antirelativistică.”⁴

Exigența raportării referimentului lingvistic la realitate și deci a ripristinării unei dimensiuni vegetative a limbajului însuși este de o particulară importanță în câmpul valorilor publice și private, ca frumosul, binele și dreptatea, deci al eticii, al politicii, care a fost terenul de alegere al relativismului protagoreic (*Cratilos*, 439c-440c).

Dacă limbajul și cunoașterea trebuie să fie stabile și adevărate, deci salvate de nisipurile mișcătoare ale nihilismului și relativismului, este nevoie să existe o referire reală în aceeași măsură stabilă și nemișcătoare, adică pusă de o parte de nihilismul heraclitean, așa cum scria Platon în (*Timaios*, 29 b c).

„Ființa este față de devenire în același raport în care este adevărul față de credință”

(*Timaios*, 29b-c)

Chiar pe acest teren se naște ontologia ideilor, comentează M. Vegetti, destinată să-și asume diverse configurații în contextele dialogice dar constante în intenția de a garanta limbajului și cunoașterii o referință obiectiv-stabilă și neschimbătoare. Dacă conținutul limbajului se poate schimba conform opiniilor subiective, amenințarea relativismului sofistic nu este depășită.

„N-avem dubii, concludă M. Vegetti, că ontologia lui Platon, cel puțin în forma sa clasică între *Phaidon* și *Republica* diferită numai în cazul perspectivei dinamice descrise în *Scfistul* ar fi o ontologie după modelul geometric. Oricare ar fi statutul ontologic al entităților matematice, o problemă care, în rest, aparține scolasticii platonice, constituie un exemplu evident de obiecte dotate cu proprietăți nesupuse schimbării, de autoidentitate, a convertibilității între un nume și o definiție, proprietate pe care Platon o transferă ideilor, ca având o caracteristică distinctă. Ele fac din entitățile matematice obiecte adevărate, în măsură să transfere această caracteristică a discursului descris aici. Acest aspect, care la rândul său este transferat ideilor, se bazează pe strânsa unitate platonice dintre ontologie și epistemologie, conform principiului stabilit în (*Republica*, 477a), a conexiunii de ne-despărțit între *pantelos* și *pantelos gnoston*”⁵.

În ce privește raportul dintre metoda matematică și gândirea dialectică, Cartea a VII-a a *Republicii* arată în mod clar că procesul abstracti- onist-idealizant propus de cunoștințele matematice constituie condiția necesară și suficientă pentru accesul dialectic la cunoașterea eidetico-noetică.

Ea consimte să depășească paradoxul gnoseologic al cunoașterii entităților imateriale din partea unui subiect încorporat, paradox care ar fi indicat regresul anamnezic al unei cunoștințe precorporale a ideii. Este surprinzătoare din partea lui Mario Vegetti această analiză, diferită de reprezentanții Școlii de la Tübingen, considerând calea matematică înspre idei ca o alternativă non mitologică spre reminiscență, care ar putea fi considerată ca o reprezentare metaforică a înțelegerii ideilor ca entități *a priori* transcendente ale oricărei cunoașteri posibile.

Existența unei ordini de valori ideale și posibilitatea cunoașterii lor sunt deci pentru Platon izvorul legitim al aspirației filosofilor la conducerea statului, care este formulată în celebra teză a celui de-al „treilea val”:

„Deoarece filosofii sunt în stare să perceapă ceea ce rămâne la fel, egal cu sine, iar cei ce nu pot așa ceva, ci își arată puterea minții doar în cazul lucrurilor multiple, sunt fără constanță și rătăcitori, care dintre aceste două categorii trebuie să conducă în cetate?”

Cum am putea exprima aceasta?

Aceia dintre ei, am zis eu, care ar apărea în stare să păzească legile și îndeletnicirile Cetății, aceia trebuie puși paznici.

Oare ți se pare că se deosebesc de orbi, aceia care sunt cu adevărat lipsiți de cunoașterea fiecărui lucru care este. Acești oameni n-au niciun model luminos în suflet, ei fiind incapabili ca, precum pictorii, când și-ar aținti ochii către modelul întru totul adevărat și s-ar duce într-acolo și s-ar uita la el cât se poate de exact, să întocmească legile de aici (din Cetate), ce privesc frumosul, dreptul, și binele, dacă ele trebuie întocmite, iar pe cele existente deja, păzindu-le, să le păstreze”.

(*Republica*, VI, 484 c-d)⁶

Cu această ultimă mișcare, scrie M. Vegetti, Platon își putea celebra victoria teoretică asupra sofistilor care, așa cum am spus la început, el i-a interiorizat și absorbit în gândirea sa, până la a face din ei un fel de obsesie filosofică și politică. Această victorie a presupus un sistem complex de bază care mergea de la limbaj la ontologie și la epistemologie și de la el se întorcea la folosirea

pragmatică, etică și politică a limbajului însuși.⁷

Așa cum a scris Alain Badiou, comentează M. Vegetti, acest sistem teoretic de protejare față de provocarea sofisticii avea uneori efecte hiperbolice, care mergea chiar până dincolo de spiritul autentic al platonismului: în sine însuși o filosofie deschisă, critică, dialogică, în ultimă instanță o filosofie *socratică*. Frica pentru mobilismul heraclitean și relativismul protagoreic duceau la riscul nașterii unor rezultate pe care le putem defini de tip „egiptean” în cultură și în politică, adică la o dorință de imobilitate în planul muzicii, a teatrului, a construcției cetății ideale. Paralel, împotriva individualismului „omului măsură” dădeau naștere în filosofia lui Platon la forme excesive de organicism social, de anulare a individului în totalitatea comunitară așa cum a scris Aristotel în Cartea a II-a a *Politicii*. Dacă sunt umbre de totalitarism în filosofia lui Platon (și pentru a le distinge nu era necesar să se cadă în exagerările lui Karl Popper) și ele, rezultat al efectului sofisticii, în maniera excesului reacțiilor imunitare, care la un moment pot să fie patologice. În ultimă instanță, arta înfrângerii sofisticii a însemnat pentru însăși filosofia lui Platon un preț foarte ridicat. Dar sensul marelui intelectual al acestei filosofii a *Divinului Platon* rezidă în excepționala capacitate de a configura un adversar de un înalt nivel teoretic și să se confrunte cu el într-un dialog consistent și curajos, în care putem recunoaște actul de naștere al tradiției filosofice occidentale.

Note

1 Vegetti M., *La città malata e i suoi medici*, în *Platone*, I, Mondadori, Milano 2008, pp. 842-862

2 Vegetti M., op cit., p.254

3 Noica Constantin, *Cuvânt prevenitor la dialogul Republica*, în *Platon*, Opere, V, Ed. Șt. și Encicl., Buc., p.11

4 Op cit., p. 255

5 op.cit. p.257

6 Platon, *Republica*, în *Opre*, V, pp.276-277

7 Vegetti M., op.cit., p.259

Claudiu Țugui

The girl

Pandaemonium

Serena Piccoli

Balcon italian în carantină, stînga și dreapta sus - steagurile Italiei și României

De la 11.40 la 15.40 în fiecare zi soarele se așterne fericit peste cei 7 metri de pe terasa apartamentului meu din Padova (Veneto, Italia de Nord). De mai multe săptămâni mă așez în acest interval pe șezlongul meu, carantină la soare, ne-a rămas doar asta, nouă, norocoșilor care nu suntem nici intubați într-un spital, nici nu muncim pe secție. Este dezarmant – ca într-o glumă sfidătoare de copii – faptul că există o mare parte a populației acasă, nefăcând nimic și o alta care se masacrează cu munca, până la 12 ore pe zi, cu pacienți conectați la tuburile de oxigen – unii tineri și fără patologii evidente – și morți care ies cu sutele în camioanele militare spre alte orașe, deoarece la Bergamo cimitirele nu mai au locuri libere.

De pe terasa mea simt doar dragostea de primavară a două turturele și a unei mierle care apleacă ciocul și ciripește întrebându-mă unde suntem plecați cu toții. Uneori, la prânz, de la o fereastră iese cu volumul dat tare imnul Italiei. Îmi închipui că această persoană e asemenea clopotarului de demult, mândru de rolul său oficial –scandea ora centrală a zilei revigorând populația, precum soldatul care sună goarna în luptă. Apoi sunt cei care din balcon atarnă steagul Italiei și pancartele cu „totul va fi bine”.

În balconul din fața mea este un cuplu de greci sosiți cu puțin înainte de apariția coronavirusului. Ea vorbește tare, 20 de ore din 24, în fiecare zi, el tace mereu. După părerea mea doar carantina îi mai ține împreună. Vecinii mei sarzi fumează și vorbesc la telefon în balconul lor. Regretă Sardinia, o grădină cu vedere la mare. Acum au priveliște doar asupra acestei scriitoare care încearcă să înțeleagă ce anume îi spune mierla. El, înalt, robust, și exagerat de păros, vorbește cu vocea profundă a basului de operă, care - negăsind alte zgomote care să-i stea în cale – răsună prin tot cartierul: „Trimite-mi mirtul că l-am terminat! Cum să nu poți merge la poștă? Mergi, mirtul este indispensabil pentru mine! Și trimite-mi și o sticlă de limoncello,

din ăla din care faci tu. Ce?!? Cum adică l-ai băut pe tot împreună cu Giovanni?”

Mari tragedii pe balcoanele Italiei!

Mă aplec în afară și mă întorc către stînga, unde este Rosella, sarda pensionară, în treningul ei roz shocking, udă plantele ce atarnă pe balustrada balconului. „Salut Serena! Ai văzut ce flori frumoase am?” „Da, felicitări! Ai grijă Rosella, rezistăm, da?” „Da, da rezist. Am pus câțiva cartofi în oală ca să-mi gătesc gnocchi. Mă înveslesc!” Rosella stă în trening pentru că noi, restricționații în casă, ne împărțim în două categorii: cei mereu în pijama, deoarece noaptea nu se mai diferențiază de zi, și cei în trening. Eu, păstrând o anumită demnitate, am treningul de duminică („pentru sărbătoare”, ziceau bunicile de pe vremuri!) și pe cel de toate zilele, nu că asta ar schimba ceva în săptămâna mea, dar așa, ca să fac pe frumoasa. Am pus această fundamentală întrebare Giorgiei Monti, draga mea prietenă poetă și mi-a răspuns cu obișnuita ei încruntare de Romagna: „Eu rezist lenei! Mă trezesc dimineața, mă dezbrac de pijama și-mi pun treningul ca și cum ar fi o normală zi de duminică prin casă, atunci când nu merg la muncă”. După cum vedeți, Poetele susțin curentul filozofic al treningului! Această informație era esențială, trebuia să v-o dau!

Italianii în carantină se împart în alte două categorii: cei care mănâncă și atât, trăiesc între pat și canapea, și cei care născocesc feluri ciudate de a face activitate motorie. Ca prietenul meu Graziano, care a scos vechea cyclette din anii 80, prăfuită și decolorată, și a pus-o în grădină printre măslini, așa pedalează și se bronzează, imaginându-și că aleargă pe dealurile Romei. Apoi aceia care fac 40 de minute de exerciții, picioare/brațe/umeri/gât, astfel încât imediat ce se va termina carantina vor fi pregătiți pentru Olimpiadele din 2021. Și apoi sunt eu, cea care aproape zilnic îmi prepar ciocolată caldă, cum nici iarna nu fac. Până și la 25 de grade, cum a fost săptămânile trecute! Lapte și ciocolată, două lucruri deosebit de alinătoare! Cu cana în

mână mă încrucșez cu Giovanna, pensionară, pe balconul ei întinde rufe: „Serena, ce spui tu de situația asta?” – „Giovanna, știi, da?, nu poți ieși ca să faci cumpărături în fiecare zi și când mergi, doar la magazinul cel mai aproape de casa ta”. I se albește fața, se holbează, nu respiră timp de trei lungi secunde și apoi pronunță verdictul ei definitiv: „O să murim cu toții”. Amin și așa va fi!

Între timp, pe Facebook, multe persoane și-au dat întâlnire la o oră exactă și au aplaudat din balcoane întreg personalul medical și paramedical. Altele – tot din balcoane – au cântat la tobe, flaut, trompetă, pianine și chiar și la capacele de oale. Ce mai, în Italia pe terase și balcoane se desfășoară o mare activitate în ultimul timp! Ochiul meu pică pe Facebook, unde are loc ultima controversă a poezilor și a autorilor de teatru italieni. „Nu trebuie să se scrie texte despre coronavirus! Nu trebuie să se scrie poezie despre această perioadă”. Dar de ce? Mă întreb eu. De ce nu? Se întrebă atâția alți autori ca și mine. Un Poet, un scriitor scrie despre orice, mai ales despre prezent, ca să liniștească, să risipească îndoielele, să provoace la reflecție. De ce această închidere a priori, acest dispreț pentru cei – mulți – care scriu literatură despre această perioadă nenorocită? Din fericire mă salvează Pierina, o doamnă octogenară, care a ieșit în grădina ca să ajusteze măslinul cel mare. „Bună, Serena, ce timpuri! Nici măcar pe vremea războiului nu ne mergea așa de rău. Cel puțin sirenele ne avertizau de bombe, trăiai normal, apoi când sunau sirenele fugeai să te ascunzi. Dar acum? Cum vedem dușmanul? Când știm dacă atacă? Și unde ne refugiem?” Eu tac și ea strânge ramurile îndoind spatele cum nici una de douăzeci de ani nu reușește.

În același timp, pe rețelele sociale, italienii – care în vremuri normale sunt antrenori de fotbal – se descoperă cu toții virusologi. Câte unul are teoria sa personală despre cum s-a răspândit virusul (vina extraterestrilor, a americanilor, a economiștilor nemți invidioși, vina supelor chinezești etc...), altul face măști în casă, ca pe chiloții de lână pe care îi confecționa bunica (cu aceeași protecție ca a acestora), altul își pune un batic până la nas de parcă-i banditul din anii 800 în timpul goanei după aur, altul duce câinele să facă pipi chiar dacă nu mai are nicio picătură în vezică, tot purtându-l afară cu scuza să își dezmoștească picioarele. În tot acest *pandaemonium*, atunci când draga mea prietenă Ani mi-a cerut să descriu situația din Italia - începută după jumătatea lui februarie – m-am gândit la ceea ce fac mereu cu textele mele teatrale: să dau voce cui n-o are. Și astfel, în tot acest trafic de activitate pe balcoane, am telefonat unor cunoștințe/prietene, din regiunile cele mai lovite de urgență (Lombardia, Emilia-Romagna și Veneto), care desfășoară munci extrem de riscante.

Barbara, femeie de serviciu în birourile Primăriei, Forlì (Emilia-Romagna)

În aceste zile, în plus față de obișnuita curățenie, este cerută igienizarea birourilor publice. Am curățat, în clădirea INPS (Casa de Pensii) de 6 etaje, 12 persoane, unele cu mască, altele nu, uneori o dădeam jos pentru că nu puteam să respir și transpiram mult. Fiecare dintre noi avea câte un birou eliberat de personal și cu apă

și clor am spălat suprafețe, tastaturi, ecrane, mese de scris, fotolii, ferestre, lămpi, mânere, lifturi, telefoane, timp de 6 ore neîntrerupt. Pentru curățenia normală nu suntem obligați să purtăm mască, doar mănuși. Acum este trist pentru că ne salutăm de la depărtare și între noi, colegii. Atunci când ne schimbăm de haine, unul stă afară, intrăm în vestiar pe rând, ne vorbim de la distanță, ne chinuim să relaționăm. Ne îngrijorează faptul că unii nu au de lucru, alții așteaptă ajutoare sociale, dacă vor fi, de la guvern. Este de plătit chiria, sau împrumutul în bancă. Nu știm cum o să facem. Una dintre noi locuiește singură, alta are soțul fără loc de muncă, etc.

Din birourile pe care le curăț, văd piețele, au pus cordoane în fața băncilor, chiar dacă în jur nu mai este nimeni în ultimul timp, barurile sunt închise, parcurile îngrădite. Gândul meu e la după, toate aceste firme închise și micile magazine care deja se chinuie cum se vor descurca apoi? Toate aceste greutăți se vor răsfrânge asupra tuturor, sperăm să fim ajutați.

Când sunt acasă curăț mai des acum, citesc, grădinăresc, aranjez lucrurile, așa cum nu fac de obicei. Și sunt atentă. Când beau apă din sticlă, îmi scot mănușile, beau, spăl sticla, îmi spăl din nou mâinile, nu sunt anxioasă dar am mai multă grijă. Am pus alcool în distribuitorul de săpun de mâini pentru că dezinfectează, doar ca să fiu liniștită. Giovanni, soțul meu, gătește, face cumpărăturile, spală obloanele și apoi, după ce am terminat de curățat totul, ce vom face acasă? Deja am tăiat crengile prunului, am scos buruienile, am aranjat salvia care este mereu prea mare. Sâmbăta trecută am mâncat împreună, toată familia, cealaltă duminică grătar și cafea, puțină distracție în grădină și chiar și două certuri, pentru că să stai în casă împreună e dificil. Am pus pe masă în grădină cola, vin, omletă cu varză, salată de roșii, porumb și capere, ouă cu bacon, focaccia făcută de mine, salam, brânză și măslin. Trebuie să ne revigorăm, nu?

Emma – operatoare socio-medicală, într-o mică structură privată, Brescia (Lombardia).

Noi nu suntem eroi, nu ne simțim recompensați după 12 ore pe secție. Ne este teamă. Mor în fața noastră pacienții din cauza coronavirusului. Ni se spune că deși avem fața la 15 cm față de pacientul rezultat pozitiv, e suficient să avem masca chirurgicală și suntem în siguranță, dar asta nu ne face eroi. Ne fac contracte pe termen limitat, așa putem decide eventual să întrerupem munca înainte de termen, dar doar din cauză justificată. Lipsa materialelor sanitare, morți suspecte, carantina care nu se ține, nu sunt considerate cauze justificate în vremurile lui covid-19. Și deci, dacă ne este frică și am vrea să reziliem contractul de muncă, ce ne pune viața în pericol, trebuie să avem în vedere concedierea cu toate consecințele care urmează. Și nu suntem eroi. Suntem tratați rău, exploatați, trimiși la măcel, fără măcar justa recompensă economică. Și dacă ne este teamă și nu vrem să murim, și am vrea să evităm 12 ore de tură, expuși riscului, cei din ierarhia superioară ne spun că suntem josi și lași. Dar faceți voi munca asta! Ultimul meu salariu net este de 1.037 euro, în Italia, la ora actuală. Care dintre voi, pentru această sumă, și pentru faima

Serena Piccoli, Padova

de erou, ar vrea să lucreze azi într-o secție medicală privată?

Roberta - poștaş, Verona (Veneto)

A murit un poștaş.

Am citit comentarii ale unor persoane înfuriate care ne jigneau pentru că nu primeau pachetul de la Amazon cu husa telefonului. Persoane care spun că ar trebui să ne fie rușine, că merităm să fim concediați.

Și între timp mai moare un poștaş.

Sunt trei poștași din Bergamo, primii morți la locul de muncă din cauza virusului, în afara mediului sanitar. Ultimul s-a îmbolnavit brusc, a distribuit scrisori până în ultima clipă. Mulți poștași au chiar și acum febră mare. Noi stăm în contact cu lumea, putem foarte ușor să ne contaminăm cu virusul și să-l transmitem rapid. Suntem considerați „serviciu esențial” și asta mă înfurie, aș vrea doar să mi se explice ce înseamnă „esențial”? Ar trebui închise toate unitățile de Poștă, deoarece sunt lucruri pe care lumea poate să nu le facă, trebuie să stea toți acasă ca să ne protejăm pe noi și pe ei!

Martina – asistentă medicală în spital statal, regiunea Bergamo (Lombardia)

Gânduri, mușchi, lacrimi, presiune, lipsă: totul este absorbit în vârtejul supraréalist. Zilnic se schimbă gândul principal, astăzi îmi e teamă pentru că dacă noaptea trecută nu am luat virusul înseamnă că am fost binecuvântată. Învăț ceea ce nu știu, găsesc ceea ce n-am mai avut, bunicii tranchilizați care dau jos totul de pe ei și mă iau drept soția lor, mi-am scris numele pe viziera bonetei, așa măcar vor ști cum mă numesc. Este îngrozitor să fii întrebată: „Este loc și pentru mine? Sunt unul dintre cei destinați să moară, Martina?”

Între timp mă răfuiesc cu căștile și cu echipamentele – pe care le văd pentru prima dată – trebuie să-mi amintesc cine este de ventilat și cine nu. Eu, eu care am muncit zeci de ani în secția de pediatrie, eu mutată de urgență aici să pun canule verzi în venele bătrânilor. Mi-e foarte greu să văd persoanele care se umplu de

oxigen din tuburi și știu că mâine nu le voi mai regăsi acolo. Sunt ture când într-o singură secție salut pentru ultima dată șase persoane deodată. Mă afectează cumplit să primesc întrebarea: „Martina, poți să dai un sărut din partea mea nepoților mei la telefon? Dar apoi...apoi o să mă mai trezesc?”

Este o tragedie lentă și fulgerătoare. E hoată! Ne fură demnitatea! Este o perioadă care ne pătrunde și ne taie respirația. Și muncești fără să respiri. Și nu bei apă și nu mergi la baie, deoarece faptul de a ne scoate echipamentul de protecție ne face frică. Recunosc că mi-e frică. Aici nu mai este loc, au fost ocupate și paturile pregătite în sala operatorie și în ambulatoorii, 5 etaje toate ocupate de cei rezultați pozitivi la covid-19. Nu mi-e teamă de muncă, nici de oboseală, nici de mutarea din pediatrie, ci mi-e teamă de relaționarea cu moartea din cauza lipsei posibilității de vindecare, a lipsei materialelor și a locurilor. Apoi le aud pe colegile mele care au copii că le este teamă să nu ducă virusul acasă, din cauza asta multe dintre ele au trimis familia în altă parte sau au plecat ele din casă. Acest lucru le face foarte triste, pentru că nu reușesc să aibă grijă de copii și li se pare că îi abandonează astfel. Virusul acesta este de o mie de ori mai rău decât credeam la început! Eu nu am copii, în schimb am devenit ipohondră. Mă doare în gât și mă controlez imediat, simt că am febră, o măsur și nu am, tușesc și mă gândesc că am răcit ieșind cu părul ud. În realitate fac pe mine – scrie chiar așa, Serena - fac pe mine de frică. Îți citesc un mesaj sosit de la o colegă de la 118 (numărul pentru urgențe): „Ieri am muncit 12 ore consecutiv, telefoanele din ce în ce mai numeroase, toți întrebă despre cei dragi aflați în terapie intensivă și niciuna dintre colege nu are posibilitatea de acces.”

Oamenii încep să se certe și să-și facă rău din cauza conviețuirii forțate, se îndoapă cu medicamente și cad în stare de inconștiență. În grădini, toți se ocupă cu grădăritul, chiar și cei ce au mult peste 90 de ani, deși le-a fost interzis să iasă din casă, cad și își rup degetele, mâinile, picioarele. Strângem din dinți, vom ieși din situația asta mai puternici și vom povesti nepoților noștri precum povestea bunica mea despre război! E adevărat, nu este ca înainte, este o perioadă care lasă urme. Uneori plâng și nu reușesc să înțeleg ceea ce simt. Când sunt acasă observ că fac curățenie mai mult, pentru că-mi spun că dacă voi ajunge să fiu internată nu vreau să las lenjeria intimă murdară în mașina de spălat, sau firele de păianjen pe pereți. Nu reușesc să citesc, mă uit în gol și mă gândesc la cuvintele pacienților, la momentul în care controlez fișele ca să văd dacă a fost cineva transferat sau a murit. Nu știu ce aș face dacă aș putea să ies din casă. Cred că aș merge afară să respir. Dar acum mă simt bine în casă, mi-e teamă să ies din carapacea mea. Mi-e teamă pentru că nu există arme, este doar moarte nedreaptă peste tot. Mi-e greu să vorbesc despre situația asta. Vorbesc doar cu foarte puține persoane. Ție îți spun, pentru că te stimez de mulți ani, îmi place cum scrii și mă faci să râd, chiar și în momentele astea oribile. M-ai făcut să râd cu descrierile activităților italienilor pe balcoane. Și eu am cântat la chitară pe balconul meu, mi-a prins bine. Auzeam o muzicuță, chitare, baterie, flaut, trompete.

Sper ca aceste cuvinte să folosească și cititorilor *Revistei Tribuna*. Mă înfurie că multă

lume încă nu înțelege, aș vrea să-i duc prin spitale ca să vadă situația suprarrealistă, infernală lui Dante. Faptul de a fi extenuat derivă de la munca în condiții precare, să ne apropiem de pacient cere mult timp de echipare și dezecipare de fiecare dată. Acest lucru presupune să ai mai multe lucruri de făcut, dar, în consecință, și mai puține contacte personale cu pacienții, care atunci când sunt treji, sunt singuri, doar cu zgomotul din casca de ventilație și obligați să stea într-o anumită poziție. Epuizarea noastră crește când vedem eforturile anulate de comportamentul celor de afară. Unii se arată curajoși, dar prea mulți nu respectă regulile de precauție. Dorm singură, nu stau aproape de ceilalți pe canapea, nu sărut persoana pe care o iubesc, din teama de a nu transmite virusul, după care văd că există oameni iresponsabili care merg la prieteni ca să mănânce pizza! Mă înfurie, deoarece astfel ia amploare tragedia. E cumplit să-l ții de mână și să încerci să potolești neliniștea celui care-i conștient și întrebă dacă e pe moarte și să știi că toate acestea nu se vor sfârși până ce afară nu vor fi cu toții responsabili. Cei care sunt la terapie intensivă, conștienți, pot folosi telefonul ca să vadă fotografii și să trimită mesaje, dar nu pot să vorbească, cea mai mică mișcare le creează probleme. Chiar și efortul de a lua o gură de apă le poate întrerupe ventilația.

Ne numesc eroi. Sunt erou dacă mă sacrific, dar eu am ales să fac această muncă și nu dau înapoi. Însă nu uitați să respectați viața pacienților și a celor care lucrează cu ei! Serena, am apreciat mult faptul că ai dat voce operatorilor socio-medicali, o categorie fundamentală și care riscă. Solidaritatea între colegi este uriașă, chiar și între cei care nu s-au mai întâlnit până acum, acest lucru ne face puternici, ne susținem împreună. Guvernul a emis un anunț, se caută 300 de medici voluntari fără plată, doar rambursarea cheltuielilor, au răspuns 8000. Opt mii. Printre care medici la pensie. Iată, încă o dată spun, nu aș schimba munca mea cu nimic altceva!

Nu mi-e teamă de moarte, mi-e teamă să nu reușesc să dau demnitate bolnavilor, să nu-i pot ajuta în felul în care merită. Astăzi este foarte greu de realizat acest lucru. În plus, este situația de după, deoarece pentru fiecare persoană care moare, există o familie, riscul ca unii dintre ei să fi fost contaminați, dar este și un gol greu de umplut pentru că lipsește momentul de rămas bun, faptul de a fi lângă cel drag când moare... Putem să cântăm Imnul Italiei sau al României, să apărăm patria de cine o denigrează, să lăudăm frumusețile, dar acum trebuie să ne salvăm noi toți, deoarece nu salvează personalul medical sau paramedical Italia și România, ci toată lumea care colaborează ca să oprească acest virus. China a reușit. Suntem noi atât de prostănaci încât să nu reușim? Și trebuie să ne amintim că lucrurile frumoase există, chiar dacă par mici și neînsemnate, în comparație cu ceea ce se întâmplă. Totuși există și eu nu le pierd din vedere, mici ancore ca să rămân la suprafață. Și mâine va fi posibil să fie mai bine decât ieri, decât azi, în consecință: cu toată viteza înainte!

Cu mesajul Martinei, emoționant și puternic, eu, dragi cititori ai revistei Tribuna, vă salut și vă urez multă sănătate! E acesta un bun prilej ca să mulțumesc tuturor prietenilor români, care în această lună m-au invadat cu mesaje călduroase, în mod deosebit Ani Bradea, Mircea Arman (cărora le mulțumesc pentru munca lor la Revista Tribuna), Claudia Albu, Maria Pal, Ion Cristofor, Ștefan Damian, Adrian Lesenciu. Vă las cu două dintre poeziile pe care le scriu în carantină. Poezia ajută mereu, atât pe cine o scrie, cât și pe cel care o citește. Așa cum spune Lawrence Ferlinghetti, care a împlinit 101 de ani pe 24 martie. „Poezia este ultimul refugiu al omenirii în vremuri întunecate”.

Padova, 26 martie 2020

Piazza Saffi, Forlì, zi obișnuită în carantină

a IV-a zi de carantină

pentru Ani Bradea
(12 martie 2020)

răsunetul de clopot
funebru
la 7 dimineața
se prăbușește
peste vie și muribunzi
aflați la depărtare de mulți kilometri și de apă

nimeni nu mișcă
nimeni nu respiră

aud doar inima accelerată a vecinei
aș vrea să ies
din gândurile mele
în care ea scrie scrisori călăului
cere să aibă mai multe săruturi și pași mai puțin
greoi
să se întoarcă să mai stea – în curând
pe dealurile din Romagna

aici, pe câmpiile periate
unde grădini de trandafiri roșii – cutezători
îmbrățișează vița de vie
cu armonie

a-IX-a zi de carantină

Martinei, asistent medical
(17 martie 2020)

mi-a intrat o Mierlă într-un ochi
în goana de la Bergamo

prea multă stridența sicrielor nocturne
prea mult fum în cuptoarele crematoriilor
droghează traiectoriile zborului

Traducerea din limba italiană
de **Claudia Albu-Gelli**

Claudiu Țugui

Turnul

Despre mandat

Ioana Dragoste

Nu sunt puține cazurile în care mai multe situații egale ca importanță și urgență să impună nu doar atenția cât și prezența noastră. Pentru a răspunde unor astfel de ipoteze, încă din dreptul roman a fost reglementat contractul de mandat, definit în prezent ca fiind contractul prin care o parte, numită *mandatar*, se obligă să încheie unul sau mai multe acte juridice pe seama celeilalte părți, numită *mandant*.

Cunoscut încă din dreptul roman, contractul de mandat era esențialmente gratuit, având la bază ideea de bunăvoință, admitându-se dreptat posibilitatea stabilirii unei remunerații, concepție îmbrățișată și de actualul Cod civil, care prevede că mandatul poate fi cu titlu gratuit, când mandatarul nu primește o remunerație pentru executarea contractului, sau cu titlu oneros, când părțile au prevăzut o remunerație pentru mandatar.

Cum reiese și din definiția contractului, mandatarul este împuternicit să încheie unul sau mai multe acte juridice cu o a treia persoană, străină față de înțelegerea părților, care nu are cunoștința de existența unei împuterniciri. Pentru a proteja drepturile acestei din urmă persoane, care, cu bună credință, își asumă obligațiile și prefigurează dobândirea unor drepturi pe urma încheierii actului juridic, a fost stipulată posibilitatea terțului de a cere mandatarului să facă dovada puterii de reprezentare. Împuternicirea pentru reprezentare sau, dacă este cazul, înscrisul care o constată se numește *procură*, care în realizarea scopului amintit va conține actul juridic care urmează a fi încheiat, un contract de vânzare, un contract de locațiune sau un contract de depozit, fixând elementele esențiale ale acestuia, în cazul vânzării, bunul care urmează a fi vândut și prețul.

Contractul de mandat se încheie de regulă prin simplul acord de voință al părților, nefiind necesar îndeplinirea unei alte formalități. Sunt

însă numeroase situații în care pentru actul care urmează a fi încheiat legea stipulează condiția formei autentice, caz în care și contractul de mandat se impune a fi încheiat în formă autentică, de exemplu, autentificat de notarul public.

Această cerință decurge din caracterul accesoriu al contractului de mandat în raport cu actul juridic care urmează a fi încheiat. Prin împuternicirea mandatarului să încheie un anumit act juridic, mandantul își exprimă consimțământul nu doar în sensul conferirii unei împuterniciri ci chiar pentru încheierea actului juridic pentru care a fost dată împuternicirea, mandatarul substituind doar prezența fizică a mandantului, neputând suplini chiar consimțământul acestuia din urmă, respectiv nu poate consimți în mod unilateral la încheierea unui act juridic în numele mandantului. Împuternicirea dată pentru încheierea unui contract de vânzare a unui imobil se impune să respecte forma autentică, în temeiul acestei procuri autentice, mandatarul va încheia cu terțul vânzător, sau cumpărător, după caz, contractul de vânzare. Nerespectarea formei atrage consecințele printre cele mai severe: atât contractul de mandat, cât și contractul de vânzare vor fi lovite de nulitate, fiind desființate cu efect retroactiv, considerate a nu fi existat niciodată, vânzătorul fiind ținut să restituie prețul, iar cumpărătorul bunul primit. Astfel, forma se dovedește a nu fi una fără fond.

Contractul de mandat încheiat în mod valabil obligă mandatarul să respecte limite stabilite de mandant, neputând schimba elemente ale actului juridic care urmează a fi încheiat, cum ar fi prețul unui contract de vânzare sau perioada de timp pentru care se închiriaza un apartament.

Prerogativele mandatarului diferă după cum mandatul este unul general, în care mandatarul este împuternicit de mandantul plecat pentru o perioadă de timp în străinătate să se îngrijească

de bunurile sale rămase în țară, în temeiul căruia se pot încheia doar acte de administrare, cum ar fi închirierea pentru o perioadă scurtă de timp a acelu imobil, și de conservare, respectiv efectuarea unor reparații urgente, care nu suportă amânare și în lipsa cărora bunul ar suferi deteriorări importante. Mandatul special este contractul în care se prevede în mod expres actul juridic care urmează a fi încheiat. Având în vedere importanța actelor de dispoziție, cum ar fi vânzarea, încheierea unui contract de ipotecă sau constituirea unui drept de uzufruct, acestea pot fi încheiate de mandatar doar în temeiul unei împuterniciri exprese, respectiv a unui mandat special.

Împuternicirea acordată pentru încheierea unui act juridic se întinde și asupra tuturor actelor materiale sau juridice necesare pentru încheierea acestuia, cum ar fi obținerea unui extras de carte funciară, obținerea anumitor autorizații sau îndeplinirea unor formalități.

Îndeplinirea obligației asumate de mandatar presupune ca acesta a încheiat actul juridic pentru care a fost împuternicit, punându-se astfel întrebarea care este modul în care acest act juridic își va produce efectele și care vor fi părțile ținute la executarea obligațiilor decurgând din acesta, respectiv pe cine va putea urmări vânzătorul pentru plata prețului: pe mandatar, pe mandant sau pe oricare dintre aceștia ?

Răspunsul presupune să avem în vedere faptul că în ipoteza dată, au fost încheiate în mod valabil două acte juridice, respectiv două contracte: contractul de mandat și un contract de vânzare.

Contractul de mandat, încheiat între mandatar și mandant produce efecte juridice doar între aceste părți, obligând mandatarul să încheie actul juridic pentru care a fost împuternicit, la încheierea acestui act, acționând în numele și pe seama mandatarului, iar nu în nume propriu, urmărind să își asume obligații și să dobândească drepturi pentru mandat și nu pentru sine. Astfel, chiar dacă la încheierea unui contract de vânzare participă mandatarul și o terță persoană, părțile contractului de vânzare vor fi mandatul și terțul, aceștia din urmă fiind ținuți să execute acest contract, respectiv plata prețului, sau predarea bunului va putea fi cerută doar de la mandant și nu de la mandatar, care este străin de contractul încheiat.

Desigur, în ipoteza în care mandatarul a primit prețul de la terț, acesta este obligat să remită mandantului prețul primit. Această obligație subzistă, chiar și în ipoteza în care ce a primit nu era datorat mandantului. De exemplu, un cumpărător, entuziasmat de bunul dobândit, plătește din eroare o sumă mai mare decât prețul convenit, înmânând mandatarului suma de 1500 euro, în loc de 1000 euro. Soluția își are justificare în faptul că, așa cum am arătat, contractul de vânzare încheiat de mandatar produce efecte între mandant și terț, iar acesta din urmă, va putea exercita o eventuală acțiune pentru înapoierea sumei plătite din eroare, doar împotriva mandantului.

De asemenea, în cazul în care mandatarul a primit în urma încheierii actului juridic un bun, care urmează a fi predat mandantului, acesta are obligația de a conserva bunul primit, să îl mențină în starea în care a fost primit, ferindu-l de pieire sau deteriorări.

Obligația mandatarului este de regulă una de mijloace, acesta fiind ținut să depună diligențele

Claudiu Țugui

Reichtum

necesare în vederea încheierii actului juridic, răspunderea acestuia neputând fi angajată în cazul în care, deși a depus toate diligențele necesare nu a găsit un cumpărător pentru bunul cu a cărei vânzare a fost împuternicit.

Răspunderea acestuia va putea fi angajată, fiind ținut să repare prejudiciul cauzat mandantului pentru dol sau culpă simplă, respectiv atunci când cauzează în mod intenționat un prejudiciu, cum ar fi ipoteza în care în mod voit înstrăinează bunul pe un preț derizoriu, precum și în ipoteza în care înstrăinarea în schimbul unui preț derizoriu este rezultatul neglijenței, a faptului că nu a verificat prețul practicat în acel loc. În același sens, mandatarul va fi ținut să răspundă, dacă în urma încheierii actului juridic a primit un bun care urmează a fi predat mandatarului, însă bunul este pierdut sau distrus din neglijența acestuia.

Așa cum am arătat, procura dată mandatarului pentru încheierea unui contract de vânzare, conține de regulă bunul care urmează a fi vândut și prețul, mandatarul având o libertate în alegerea partenerului contractual. În această ipoteză, dacă cumpărătorul ales de mandatar nu își îndeplinește obligația de a plăti prețul, mandatarul nu poate solicita plata prețului de la mandatar, decât în cazul în care dovedește că, la momentul încheierii contractului, mandatarul cunoștea faptul că cumpărătorul nu are resursele financiare de a plăti prețul.

Odată încheiat actul juridic pentru care a fost acordată împuternicirea, mandatarul și-a îndeplinit obligația asumată, revenind mandantului obligația de a plăti remunerația, astfel cum a fost stabilită de părți.

De asemenea, dacă în executarea contractului de mandat, mandatarul a efectuat anumite cheltuieli, cum ar fi cele necesare obținerii unor autorizații, cheltuieli de deplasare, mandantul va fi ținut să restituie mandatarului cheltuielile rezonabile efectuate. Obligația de restituire este limitată de caracterul rezonabil al cheltuielilor, care se apreciază în raport cu actul juridic care urmează a fi încheiat, precum și în raport cu actele de executare întreprinse de mandatar. Mandantul care a împuternicit mandatarul să îi vândă autoturismul la o piață organizată, nu va fi ținut să restituie mandatarului cheltuielile aferente unui prânz în cuantum de 100 euro.

De regulă, contractul de mandat, încheiat în mod valabil, produce efecte pentru trei ani de zile, cu excepția cazului în care părțile au stabilit un alt termen. Acest aspect prezintă utilitate practică, întrucât, în lipsa ajungerii la un acord cu un eventual cumpărător al bunului pe care mandatarul a fost împuternicit să îl vândă, nu se impune acordarea unei noi împuterniciri, procura anterioară continuând să producă efecte.

Efectele contractului de mandat pot înceta înainte de împlinirea termenului stabilit de părți, în cazul în care este revocat de mandant sau mandatarul renunță la mandat.

Revocarea mandatului este o prerogativă care aparține mandantului, semnificând retragerea împuternicirii acordate. Revocarea mandatului poate fi făcută oricând și poate fi expresă, în formă scrisă sau verbală, precum și tacită, cum ar fi împuternicirea acordată unui alt mandatar pentru încheierea aceluiași act juridic.

Prin efectul revocării, contractul de mandat nu mai produce efecte începând cu data revocării, însă, rămâne valabil pentru perioada anterioară revocării, mandantul nefiind liberat de îndeplinirea obligațiilor asumate față de mandatar pentru perioada de timp în care contractul a produs efecte. Acesta va fi ținut să restituie mandatarului eventualele cheltuieli angajate pentru executarea contractului.

Legea nu obligă mandantul care retrage împuternicirea să justifice manifestarea de voință sau să îndeplinească anumite formalități, precum nu sunt prevăzute condiții sau ipoteze cărorora revocarea sa le fie circumscrisă. Cu toate acestea, mandantul nu poate acționa în mod discreționar, fiind ținut să repare orice prejudiciu cauzat mandatarului prin revocarea nejustificată sau intempestivă a mandatului.

Mandatarul, nefiind cel care acordă împuternicirea, nu are prerogativa de a revoca mandatul, acesta poate însă renunța la mandat, având obligația de a notifica în acest sens mandantul.

La fel ca în cazul revocării, renunțarea la mandat semnifică încetarea producerii efectelor acestui contract, însă doar pentru viitor, mandantul fiind ținut să plătească mandatarului remunerația pentru actele încheiate pe seama mandantului anterior renunțării.

Nici în cazul renunțării la mandat nu sunt prevăzute condiții speciale în care poate interveni

Claudiu Țugui

Pe bulevard

manifestarea de voință a mandatarului, acesta din urmă fiind ținut să acționeze cu diligență în exercitarea acestui drept, întrucât, dacă renunțarea a produs mandantului un prejudiciu, va fi obligat la repararea acestuia.

În cazul în care mandatul a încetat, respectiv a fost retras sau a fost revocat, iar între acest moment și momentul informării celeilalte părți contractante au fost încheiate acte juridice sau au fost efectuate alte operațiuni în vederea încheierii actului juridic proiectat, acestea își păstrează valabilitatea.

Pornind de la ideea de încredere care fundamentează acordarea împuternicirii, în cazul în care intervine decesul mandatarului, moștenitorii acestuia au nu doar obligația de a informa de îndată mandantul, dar și obligația de a continua executarea mandatului, întârzierea acestuia riscă să pună în pericol interesele mandantului. ■

Vizitați site-ul nostru:

tribuna-magazine.com

- comentarii
- analize
- interviuri

TRIBUNA MAGAZINE,
WEEKLY MAGAZINE IN ENGLISH, ROMANIAN AND ITALIAN

Interpretări, interpretări...

Mircea Moț

Triumful talentului, triumful interpretărilor! Poemul eminescian *Lucașfărușul* a avut parte de interpretări deosebit de originale și de profunde, pe care nu este cazul să le menționez aici și acum. Mă opresc doar la „interpretarea” ironică a lui G. Călinescu de la jumătatea anilor 50, conform căreia Hyperion ar fi un tânăr proletar îndrăgostit de o fată burgheză, mare păcat în epocă, fapt ce-l obligă pe tânărul dornic să se căsătorească cu fata să ceară aprobarea responsabilului de grupă sindicală, nimeni altul decât Demiurgos.

Nu a scăpat nici Caragiale de niște lecturi neadecvate. Referindu-se la schița *25 de minute*, Duiliu Zamfirescu, într-o scrisoare către Titu Maiorescu, considera: „Caragiale ar trebui oprit, în interesul reputației sale de scriitor, de a publica fleacuri” (*Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori*, Cu un cuvânt de introducere de Emanoil Bucuța, București, Casa Școalelor, f.a., p. 73.). Să nu uităm replica pe care umoristul George Ranetti i-a dat-o lui Caragiale la apariția *Momentelor*: „Nu Momente, maestre, ci Monumente trebuia să botezi dumneata admirabilul volum, căci fiecare din paginile lui e un monument de spirit de observație, de spirit sadea, de perfecțiune artistică”. Dar despre proza scurtă a lui Caragiale mai putem citi pe ici, pe colo, că marele și profundul autor critică în proza sa educația proastă primită de copii în familiile burgheze. Și secolul este al XXI-lea!

Să nu uit! Pe la mijlocul anilor 50, Eminescu era acceptat parțial, fără *Odă (în metru antic)* și alte poeme, dar *Pe lângă plopii fără soț* nu supăra deloc epoca. Insistând asupra semnificațiilor titlului, comentatorii se întrebau de ce sunt la domnul nostru Eminescu Mihai plopii fără de soț. Nu știu dacă în vreun manual, dar într-o foaie literară sigur s-a afirmat că poezia eminesciană critică indirect regimul burghez-moșieresc, acela care a defrișat nemilos pădurile patriei noastre!

Atunci când le vorbește elevilor despre Ion Creangă, profesorul de limba și literatura română pomenește, nu se poate altfel, și de *Punguța cu doi bani*. La începutul activității mele de profesor, un coleg, subtil, nevoie mare, le-a cerut elevilor să motiveze de ce *punguța* din celebra poveste este cu doi bani! Chiar așa, de ce o fi avut oare vestita *punguță* doar doi bani? De ce nu trei? De ce nu mai mulți? Gândul te duce la expresia „de doi bani”, fără valoare, ceea ce accentuează lăcomia ieșită din comun a boierului. Nici vorbă! Dascălul de limba și literatura română a fost categoric: un ban reprezintă binele, celălalt, răul! Vai de mine, pe ce te bazași? Că pe domnul Umberto Eco nici într-un caz!

Este binecunoscut începutul (era să scriu, vai, „incipitul”, pentru a fi în pas cu moda) poeziei lui Octavian Goga, *Casa noastră*: „Trei pruni frățâni, ce stau să moară/Își scutur creasta lor bolnavă”. Elev fiind, nu am acordat prea

mare atenție celor trei pruni, frățâni cum erau ei, căci nici textul, mai ales, nu mă încuraja. Profesorul nostru, fie în veci numele lui binecuvântat, insista asupra ideii de boală și de declin. Ceea ce este adevărat! În schimb, un critic, format în anii 50, încerca să ne convingă că prin cei trei pruni, frățâni, firește, poetul face referire la cele trei provincii românești cuprinse de tristețe și tânjind după unire. Pe ce te bazezi? (vorba silișteanului).

Am avut eu însumi fericita ocazie să ascult comentariul unei distinse profesoare la poezia lui Ion Pillat, *Acîi sîsi pe vremuri*. Cu versurile: „Iar hornul nu mai trage alene din ciubuc/De când luptară-n codru și poteri, și haiduc”. După cum o cunoșteam, mă temeam ca nu cumva comentatoarea să folosească versurile ca fericit pretext pentru o campanie împotriva fumatului, lucru inutil de altfel câtă vreme, după cum se știe, tinerii nu prea apelează la ciubuc. Nici vorbă! În schimb, a susținut că versurile omagiază lupta de pe vremuri, în codru (care-i frate cu românul, nu-i așa?) a haiducilor, împotriva nedreptății sociale. Eu, care mă gândeam la un timp având reflexe de mit și baladă, de timp eroic, am tăcut mîlc.

În manualele școlare, se bucura de mare cinste înainte de 1989 modesta piesă a lui Alexandru Davilla, *Vlaicu Vodă*, pe care o storceam din răspuseri de semnificații pentru a face educația patriotică cerută. Cenzorul vigilant din regimul trecut a scăpat din vedere fragmentul în care Vlaicu suferă la moartea credinciosului său Grue, simbol al poporului, firește, după cum se preciza: „Pentru toți, cândva, cocoșul lui Sân Petru a cântat.../Numai el, poporul, fostu-mi-a statornic ne-nctat,/El, ce suferă, ce tace, ce iubește și ce crede...”. Autorii manualului de clasa a VIII-a nu s-au gândit că vreun elev ar fi curios să afle ce e cu acel cocoș al lui Sân Petru. S-a întâmplat totuși, pe la mijlocul anilor '80, ca un elev să întrebe. Și încă în timpul unei inspecții. Profesoara, uitându-se pe geam, le-a spus că e vorba de cântatul cocoșului care vestește o nouă zi. La sfârșitul orei, fără să știrbească autoritatea profesoarei și uitându-se în ochii copiilor, inspectorul le-a vorbit de trădare, de lepădare, cum scria în Carte! Și nu i s-a întâmplat nimic! Cu *Vlaicu Vodă* s-a mai slăbit pe urmă însă din alt motiv. Există în manual un fragment în care, aflând de trădarea ei, domnitorul poruncește ca doamna Clara să fie închisă, însă nu oriunde: „Pârcălab, știi porunca, te privește: mâine seară,/Vreau să știu c-a fost închisă la Snagov această fiară!” Nu, nu se putea să rămână textul așa, „se interpretează” (există o teamă de interpretare în epocă), la Snagov își are reședința „tovarășa”, academicianul de renume mondial, savant, mamă etc!

După un debut notabil cu volumul *Cântece de pierzanie*, Mihai Beniuc a făcut destule concesii, ca să mă exprim așa, dar, printre versificații, a strecurat, zică cine ce-a zice, și versuri

de bună calitate. O cunoscută poezie, *Mărul de lângă drum*, este expresie a bucuriei rodului și a dăruirii, chiar dacă poetul nu se dezmințe: „Mi-s dragi copiii legănați în ramuri,/La gât cu mici bucăți din sfinte flamuri”. De o interpretare atentă din partea unor critici de tristă faimă s-au bucurat, la momentul apariției ei, câteva versuri: „Sunt măr de lângă drum și fără gard./La mine-n ramuri poame roșii ard./Drumețele, să iei fără sfială,/Că n-ai să dai la nimeni socoteală”. De ce sunt merele roșii în poezia lui Mihai Beniuc? (În grădina bunicii mele toate merele erau roșii!). Ele, merele roșii, simbolizează sângele vărsat de popor și, mai ales, de clasa muncitoare, de-a lungul veacurilor, pentru o viață mai bună! Nu prea se potriveau clasa muncitoare cu mediul rural, al gardului beniucian, dar asta e cu totul altceva!

Ce să mai zic de o interpretare a sălăților din *Povestea lui Harap-Alb*, sălăți ce trimteau, după o dascăliță, la sărăcia și la hrana redusă la vegetal din timpurile străvechi!

În încheiere, o interpretare la un text literar „nedreptățit”, taxat ca o poezioară pentru copii: „Cățeluș cu părul creț/Fură rața din coteț./El se jură că n-o fură,/Dar l-am prins cu rața-n gură”. După cum se remarcă la o primă lectură, poezia propune o ușoară mișcare epică, în centrul ei plasându-se „actantul” care, printr-un diminutiv („cățeluș”) lasă impresia lipsei de importanță și de semnificație în ordinea lumii. Nu trebuie neglijat faptul că „personajul” are părul creț, concretizare a inelelor și a cercului ca simbol al perfecțiunii. De aici, un contrast evident între esența lui și modul de a fi în lume, de a accepta o condiție de-a dreptul umilă. Gestul personajului trebuie perceput în profunzimea lui. La nivelul convenției sociale și în limbajul uzual, el „fură” rața, în realitate o scoate din universul închis, limitat, care este cotețul (el însuși concretizare a casei, o *imago mundi*). Gestul este motivat, fiind vorba de o rață care a renunțat la spațiul ei definitiv și la adevărata sa condiție. Ea s-a dezis de acvatic, de suprafața pe care ființa sub semnul plutirii ca echilibru între două limite, înaltul celest și adâncul apei, fundul, ambele fiind semisfere ce trimit spre unitatea întregului. Este o rață timorată de perspectiva nelimitată asupra întregului, dar și de condiția ei de a se afla, prin reflectarea pe care o asigură oglinda apei, la intersecția a două extreme. Nu trebuie omis faptul că respectivul „cățeluș” se jură că nu fură. Și nu este nicicum vorba aici de un jurământ fals, el nu fură de fapt, ci re-face ordinea. Intervenția cuiva, a unui eu obedient față de lumea convențională, oprește digerarea unei rațe ce și-a trădat esența: prin mistuire, cățelușul ar fi redat-o elementarului prin care s-ar fi asigurat refacerea unei noi ființări, autentice și necompromise. Rața ar fi fost mântuită în felul acesta! Însă totul e doar un joc. Vorba poetului Ion Barbu, din binecunoscuta poezie *După melci*: „Melc, melc, ce-ai făcut?/Din somn cum te-ai desfăcut?/Ai crezut în vorba mea/Prefăcută...Ea glumea!” Pe bune, chiar glumeam!

Interpretări, interpretări...

Poezie italiană contemporană

STEFANIA ONIDI

S-a născut în Sardinia și este licențiată în limbi și literaturi străine la Universitatea din Cagliari, cu o teză despre poezia spaniolă contemporană. Locuiește în Perugia, unde este profesoară. Cea mai recentă antologie a sa, *Quadro Imperfetto*, a apărut la *Bertoni editore*, în 2017. Textele sale au fost publicate în diferite antologii, reviste, platforme literare. A fost tradusă în spaniolă și armeană. Este și pictoriță. A expus în grupuri de artă contemporană naționale și internaționale.

Douăzeci de picături de pauză
diluante în două degete de apă.
E temporar
efectul sării de lizină.
Deși ulcer
ca acel instantaneu.
Nu ajunge o pereche de ochelari întunecați.
Se înțelege
din buzele închise
de la mâinile singure.

GABRIELLA MONTANARI

S-a născut în regiunea Ravenna, în 1971, cu dublă naționalitate, italiană și franceză, licențiată în litere moderne, deține o diplomă în pictură, este poetă, scriitoare, critic literar și fotograf. Editor, traducător din franceză și din engleză, colaborează cu reviste literare, de călătorie și de artă. Poeziile și povestirile sale sunt prezente în antologii italiene și din străinătate. A publicat mai multe cărți de poezie, proză și de artă. Cea mai recentă este *Anatomie Comperate* (2018, Vague Edizioni/WhiteFly Press).

Funcții fiziologice

Printre profiluri migdalate și țeste de ghindă
țâșnesc cuvinte gravate pe frunze.
Se zice că vița de vie va naște sânge proaspăt.

Aș putea să supraviețuiesc pietrei
și asprimilor singurătății
dacă aș accepta inutilitatea sunetelor.

Pe pagina cotețului
versurile cocoșului
sunt litere de urină de neșters.
Albușurile ne învață gândul limpede.

Poezia este să alegi măruștrul stricat,
să preferi rujului, gustul.

Din *Anatomie Comperate*, Vague, 2018

ANTONELLA BARINA

Născută în 1954, este poetă, dramaturg, jurnalistă. Dintre antologiile sale: *Madre Marghera*, ediția a șaptea la l'Editrice Helvezia,

Turning; *Le città della luna*, Empiria Edizioni, Aria; *Il Prezzo della poesia*, Panda, etc. Conduce revista *Edizione dell'Autrice*, ajunsă la al 88-lea număr pe hârtie și a lansat în Veneția, în anii 2000, o editură pe cont propriu, promovând și susținând diferite trasee poetice. De asemenea promovează *M'Editare*, activitate ajunsă la a XI-a ediție anul acesta.

Coronavirus

Și veni una dintre năpaste
să ne reamintească fragilitatea de a fi
- respirul nostru fragil
- expunerea trupului
în timp ce armatele se echipau
și eșuau în unele întreprinderi spațiale
știința nu putea să facă nimic
nimic acțiunile comerciale
nimic președinții
nimic industria vaccinului
împotriva acelor măruntaie mortale
neprevăzuta virgulă
în lungul parcurs al istoriei
Avea forma sferică de asteroid
cu roșii copaci uriași
și câțiva fulgi de zăpadă
prevestită de către cartea lui Yahweh
- și de către Nostradamus
lecția răspândi groaza
Readuse gândul
la planeta ce ne găzduiește
La grimasa de durere
a unui liliac fiert de viu
de la care și mâncătorii de carne
întorceau privirea

Așteptând să învățăm
a ne hrăni cu lumină.

MARIA LUISA VEZZALI

S-a născut la Bologna, în 1964, este profesor de discipline literare la liceu, traducătoare din Adrienne Rich (*Cartografie del silenzio*, Crocetti, 2000 *La guida nel labirinto*, Crocetti, 2011, obținând premiul Universității din Bologna pentru traducere) și din Lorand Gaspar (*Conoscenza della luce*, Donzelli, 2006). A debutat cu poezie în 1987, iar cea mai recentă carte a sa este *Tutto questo* (Puntoacapo editrice, 2018). Membră a redacției *Le voci della luna* și a grupului de traducătoare WiT (Women in translation), care au tradus Audre Lorde, *D'Amore e di lotta* (Le Lettere, 2018).

Virgilio

de fapt o predăm dintotdeauna
așadar am fi trebuit să asimilăm
învățător și elev se întâlnesc în pădure
printre tufișuri uscate și umbre uriașe
cărări răsucite și spectre fără pace
în infern umblă împreună
sau pe abrupte urcușuri de ispășire
dar lucrul cel mai amar dintre toate
și spus așa defăimător cel mai pe nedrept
învățătorul nu atinge paradisul
se estompează jos, în curentul ascendent fără
niciun cuvânt
sau timp pentru un salut făcut cum trebuie
dacă reușește, reușește elevul
singur-singurel înconjurat de dragostea sa
drept înainte la izvorul foarte blând de lumină
pe care aici, jos, ni-l putem doar imagina

Din *Tutto questo*, Puntoacapo editrice, 2018

Traducerea din limba italiană
de **Claudia Albu-Gelli**

Selecție autori de
Serena Piccoli și Giorgia Monti

Claudiu Țugui

Der Wald

Cartolina fără bătrâni

Cristina Struțeanu

Dragă a mea prietenă de la Paris, prietenă de-o viață, Întâi m-am mirat. Oare de ce să fi dat statul ucuz de interdicere celor în vârstă să umble pe străzi? Familiile, da, încercau să-i protejeze, mă rog, dar statul nu putea ieși decât în câștig de mai piereau dintre ei, din pricini de virus cu coroană au ba. S-ar fi redus numărul pensiilor și oxigenul absorbit. Consumul de orice, țelul neabătut al vremurilor. Cineva m-a acuzat de gândire cinică. (Culmea, diriguțul, dirigintele epistolarelor, n-aș fi crezut...) Nici vorbă, sunt doar realistă, așa se face c-am plusat – ah, ideea e că nu s destule paturi de spital, cadre medicale, aparate de intubat, izolete, măști și mănuși, combinazoane de protecție, teste și tot tacâmul incinerator, de aceea trebuie dumnealor să stea acasă, să nu încurce lumea, să nu complice lucrurile. Asta era. Ce să fac?, nu mă pot împiedica să judec altfel. Plus că pare plauzibil ca „Cineva” să vrea să elimine segmentul ce nu mai produce, nu mai e de folos, poate numai ca votanți, ci doar consumă resurse. Niște vătafi ai bunurilor vor fi gândit așa...

Ca de obicei au apărut și scenaritele, suntem meșteri mari, calfe și zidari, cu mențiunea expresă că bătrânii erau chiar vizati. Dar era în logica situației, nimic altceva, firesc și simplu. Nici chiar așa, m-am temperat eu. Tu ce-ai zis? Oricum, toate adunate m-au făcut să mi amintesc deodată povestea aceea cu un stat tânăr, imberb, dinamic, vital, ce-a luat hotărârea să-i eradiceze pe cei prea în vârstă care le frâneau elanul cu sfaturi prudente, chilbzuite, ș.a.m.d. Pe scurt, îi iritau. Dar s-a făcut că un tânăr n-a avut duritatea necesară și și-a ascuns tatăl, nu l-a... declarat ca fiind. A fi fiind. Și atunci când un alt stat vecin - războinic și bine înarmat, care le purta sâmbetele pentru eficiența și avântul lor - le-a cerut înapoi frânghia din... nisip ce le-o împrumutase mai demult, amenințând că-i invadează peloc altminteri, situația a putut fi salvată. Tatăl a șoptit fiului să ceară atacatorilor un căpețel de sfoară, o mostră, și îndată trimit calupul cu pricina, rătăcit acum, pe moment. „Ah, mai au un bătrân!” și-au șoptit în barbă aceia, zâmbind mânzește. Și și-au propus să mai aștepte, deh. O dispăre cumva și asta. Au vârat ultimatumul în buzunărel de rezervă.

Ei bine, nu-i Nemurirea visul omenirii sau măcar împingerea cât mai mult a longevității peste limitele de până acum? Ce-i drept, ține de îndestulare, dar și cei umili și simpli și-o doresc, nu? Se calculase de curând că în anul 2050 vor fi peste un milion de oameni de 100 de ani. A devenit nostimă socoteala acum. Sunt peste 50.000 de japonezi care au sărit de sută, totuși. În Okinava, băbuțele își beau ceaiul cu vecine, cântă, și se imaginează dimpreună cu strămoșii. Și Italia, precum s-a văzut, avea o populație îmbătrânită...

Când te gândești câte absurdități s-au tot făcut de-a lungul vremurilor. Transfuzii cu sânge de fecioare, somnul printre prunci în chip de perne sau îmbăiere cu prunci (care Nero, care Mao), grefe cu testicule de maimuțe, se lua câte o linguriță cu praf dintr-o mumie măcinată, poțiuni cu mercur... Mulți împărați ai Chinei au murit din cauza otrăvirii de acest fel. Dar oamenii băgaseră de seamă că nu-i chiar utopie nemurirea. Uite, hidrele de apă dulce au celule stem ce se reproduc continuu. Viermii plăți, planarieni, tenia, cei ce dau gălbeaza oilor, își pot regenera porțiunile rupte de oriunde. Iar meduzele nu mor de bătrânețe defel. Monstrul ăla de 130 kg și doi metri diametru, Nomura din mările Japoniei,

o dată ce-l ataci ca să-l distrugi, se-nmulțește exploziv, violent, copleșitor. O meduză mărunță, de cinci mm, din Marea Caraibelor își inversează ciclul de viață și o ia de la început... Acel Corsi e Ricorsi, nu? Și Giambattista Vico nici habar n-avea de mica meduză...

Și știi ceva, dragă prietenă mult dragă, fabulos mi s-a părut că... țigani au aflat cumva de povestea meduzelor. Poate că ăia ce stau cu puradeii, dorm în mașini descărnate, peste drum de tine, și și spală seara cămeșile în apa rigolelor - că asta-i o bună obișnuință a Parisului, acel șuvoi de apă curățitor al străzilor pe-nserat - ăia n-or ști de unde le vine groaza. Pentru că moartea, strigoii, moroi, fantomele, subiecte față de care arată o ostilitate nebună și o spaimă irațională, par a fi imaginate în chipul ăsta, nu altfel... Povestea o babă că strigoii macină oasele fetelor, le lichiefiază, ca să poată trăi cu ele, doar el e... meduză și e moale, un soi de vampir flasc. I se zice „Mulo”, mort cu suflet mereu viu. Cum de-a povestit, nu știu, fiindcă e tabu, interdicție pedepsitoare cumplită. O fi fost ferită ea cumva. Și își știa puterea și protecția. Moartea e un fel de forță activă și nu trebuie invitată, chemată să-și facă treaba. Tot așa cum nu drăcu sau ar trebui. Jurământul pe morți e tot ce poate fi mai infailibil. „Jură pe morți, mă, jură!”... „Să moară mama, de-am fost io ăl de-a făcut...”

În toată nebunia asta, se cheltuiă până ieri 50 miliarde de dolari anual numai în SUA pe produse ce reduc radicalii liberi, fac și dreg, suplimente de curcuma și „iarba chineză a nemuririi”, tot felul. „Extensioniști de viață” își zic. Mânâncă doar pește, legume verzi și cartof dulce. Cei avuți și fără credință în Dumnezeu, au încropit - pe bani grei de tot - Criogenia. Un soi de thanatomahie stupidă. După ce au fost preparați, îndată la oprirea inimii, instant, cu o procedură horror (pentru cine urmărește asemenea documentar) și congelați, așteaptă cu capul în jos în niște tuburi uriașe de inox, ca sobele cu lemne din odăile de baie ale copilăriei. Așteaptă să se găsească leacul bolii care i-a ucis. Cu poza și numele aplicate pe tub. Apoi vor fi dezghețați, dacă n-au devenit praf din pricina cristalelor de gheață din corp. Ce s-a nătmplat cu creierul? Nu spun. Destul a fost macabru până acum. Cel mai vechi candidat a trecut de 50 de ani de când așteaptă să... Mă ntreb despre asta ce-or crede romii, gagii, țigani... Bănuie că și scui-pă-n sân.

Da, cei avuți își doresc cu ardoare viață lungă și plătesc din greu cercetătorilor să afle cum de trăiau atât de mult patriarhii din prima carte a Vechiului Testament. Mai cu seamă acel Matusalem, tatăl lui Lameh, bunicul lui Noe, născut în 3074 î.e.n. și mort în anul 1000 î.e.n. Matusalem era fiul lui Enoh, ultimul om ce-a mai știut limbajul îngerilor, o vorbire neumană, folosită de Adam înainte de cădere. Așa că astăzi se amintește una-două despre limba enohiană... Enoh de-altfel n-a murit, ci a fost ridicat la ceruri, precum mai târziu Ilie. Fabuloase istorii mitice. Răspunsurile savanților, toate posibile, au fost mai multe. Întâi, că vârstele uriașe scad brusc după Potop și Turnul lui Babel. Lesne de imaginat de ce. Nu zici și tu tot așa? Apoi că scribii și copiiștii le-au umflat cu bună știință durata vieții, ca să insuffle admirație și venerarea străvechilor modele. Ai și tu ideea cu... reperele și o fluturi steag mereu. Apoi, pur și simplu, că era o greșeală, că era vorba de luni, nu de ani, și toate datele trebuie împărțite la 12. N-am știut ce explicație să aleg, dar m-am bucurat să aflu că numele lui Noe din ebraică, Noakh, înseamnă „mângâiere”. Liniște sau odihnă. Sigur, gândul mi-a fugit la noemă și la

noetic, deși n-are legătură. Sau are, așa cum totul are.

Și atunci m-am scufundat în jelania, în tânguirea psalmistului, cea atât de cântată: „Anii noștri s-au socotit ca pânza unui păianjen, zilele anilor noștri sunt 70 de ani, iar de vor fi în putere 80 de ani și ce este mai mult decât aceștia osteneală și durere, că trece viața noastră și ne vom duce.” Și, „Nimicnicie vor fi anii lor, dimineața ca iarba va trece; dimineața va înflori și va trece, seara va cădea, se va întări și se va usca...., că toate zilele vieții noastre s-au împuținat”...

A mai fost doar un pas și, iată, ne aflăm în clipa extraordinară din Geneză, când, după ce Adam a gustat din fructul oprit al Întâului Pom, au răsunat cuvintele: „Iată că omul a ajuns ca unul din Noi, cunoscând binele și răul. Să-l împiedicăm dar acum, ca nu cumva să-și întindă mâna, să ia și din Pomul Vieții, să mănânce din el și să trăiască în veci.” Vasăzică, până aici ne-a fost. Și alungați, și muritori. „Mortus-coptus”, cum zici tu. Oamenii bisericii, și între ei Părintele Serafim Rose din Alaska, cumva al zilelor noastre, socotesc că Dumnezeu nu voia ca omul să ajungă nemuritor - păi... era! - fără să fie și bun. De acum aflase ce e răul și-l și făptuise, călcând opreliștea.

Ei bine, acum e acum, fiindcă „acum” circulă relatări fantasmagorice, la care ne uităm și eu și tu și ai adesea ne întrebăm dacă să le acordăm credit. Nu mereu, dar da. Treaba noastră, nu? Se zice că omenirea încă nu e pregătită să priceapă ce forță are, așa cum nu l-a înțeles nici pe Tesla, nici tehnologia atlanților sau lemuriilor... Gena divină nu e înțeleasă încă. Moștenirea noastră, hotărât, e divină. Dar legătura, linkul cuantic dintre noi și Christos, acel ceva ce rezonază cu EL, conștiința Infinitului - o reverie pură, emoție absolută mai precis, e... vânată. Cine face asta? Acel „Noi”. Poate nu e vorba despre pluralul majestății, nici despre Sfânta Treime, poate nu Dumnezeu e cel ce vorbește în acel moment cheie. Poate e o... scăpare, poate că Stăpânii, creatorii religiilor și cei ce ne-au exploatat să extragem resurse pentru planeta lor, plecați acum, s-au devoalat astfel. Dumnezeu e deasupra tuturor religiilor, ce, poate, nu sunt decât instrumente de dominare. Desigur Stăpânii aceia au folosit vătafi și urmașii acelor vătafi lucrează încă. Ca-n bancul cu „copiii șefilor noștri vor fi șefii copiilor noștri”? Ți-l amintești, da? Acești vătafi își arogă drepturi divine, manipulează conștiința maselor și nu le permit să afle cine sunt și care-i Rostul lor. Maimuțăresc Stăpânii absenți. Au folosit inginerie genetică ca să reducă durata vieții. De ce? Fiindcă abia după 100 de ani omul ar fi înmagazinat suficientă informație și ar putea începe să înțeleagă cine e, iar după 150 să aplice ceea ce a învățat. Să se trezească! Să iasă din Matrix...

Mesajul trezirii însă nu se poate făptui decât prin ritmicitate, ca-n rugăciunile musulmanilor - știu conducătorii lor ce știu - prin oxigenarea minții, prin accesarea la egregorul celor cu conștiință unică, puternică. Chiar fără cărți lămuritoare, meditația sau rugăciunea pot crea accesul la un hard spiritual, la cronicile akashice, de unde profeții nu făceau altceva decât să ne amintească ceea ce știam... În mod normal, am putea trăi mii de ani sau ne-am regenera fie și neuronii. Dar noi nu ne naștem bine, că suntem băgați în cutii, sclavii unui sistem - școală, job, familie, trăim în baxuri. La capac. Ne-au redus durata vieții, precum patronii de azi care-și țin angajații „de probă” șase luni, fără leafă cel mai ades, apoi iau alții noi. De ce?

Au scurtat telomerii, acei markeri ai vârstei, capetele cromozomilor lineari, bețișoarele din lanțul ADN-ului, ca de la 70 de ani să-nceapă îmbătrânirea. Telomeraza secretată, acea enzimă ce induce apoptoză, moarte celulară programată... Pierzi astfel statutul de ființă liberă, copil al Infinitului, rămâi urmaș al sclavilor truditatori pentru resurse folosite de stăpâni,

tu om superior ingerilor... Au încercat unii să dezvolte telocitele prin radiație Violetă și ultravioletă și prin laserul Verde. Căutau, sigur, nemurirea. Sau măcar mai mult Timp. Se investește mult în asta, dar nu e suficient. Nu avem destul timp spiritual sau pentru spiritualitate.

Trebuie să fim proprii noștri stăpâni, dar nu Luciferic, nu socotindu-ne „suverani”, ci prin Dumnezeu. Suntem o singură ființă umanitate. Omul. Hristos a fost cel care-a rupt „porțile de aramă” ale cuștii ce ni se creează de către entitatea exploatoare. Toate credințele vorbesc despre „porți de aramă”, nu? Natura umană e hristocentrică, nu autonomă, în echilibru cu orice. Nu poți fi clintit de nimic alături de Dumnezeu, nu mai poți fi sclav. Prezența divină e de fapt capacitatea de a fi centrat în Dumnezeu. Altminteri ești deviat de formele egourilor. Te așezi în materia întunecată... Câți dintre noi n-o fac?

Precum se vede, sunt două forme de a-ți dori viață lungă. Cea materialnică, înțesată de egouri și cea cu spiritualitate. Asta ne diferențiază, nu? Bănuiești că așa crezi și tu...

Deci, vătafi nu ne lasă să aflăm sensurile. Ne induc descentrarea, ceea ce induce la rândul ei pierderea vieții. Totuși, vătafi n-au putere asupra noastră decât dacă le-o dăm noi. Au îmbrăcat Adevărul în minciuna lor și ne duc de nas. Realitatea asta e o proiecție a minților noastre.

Sigur, există și o concupiscentă spirituală. Pofta, lăcomia de a ști, în afara lui Dumnezeu. Când Adam știa totul, cu Dumnezeu alături, era în mijloc. Când a vrut s-o facă de unul singur, fără Dumnezeu, prin el însuși, s-a descentrat și și-a pierdut viața. Ce-ți tot înșir eu aici? Și de ce? Ca să încercăm să înțelegem împreună, să ne scuturăm, să ne rugăm la ore fixe și... și... Poate că, spunându-ți ție, pur și simplu înțeleg și eu mai bine. Ca la școală, când repetam împreună...

Și, la urma urmei, să ne amintim că există totuși comunități în care se trăiește bine-binișor peste sute de ani, amărâta de ea. Într-un fel să revenim cu picioarele pe pământ, după ce-am bătut câmpii. Să vedem că simpla puritate are rostul ei. Precum în Hunza, ce aparține de Pakistan, la granița cu India, într-un nod dintre lanțurile muntoase ale Himalayei, Karakorum și Hindu Kuș. Se vorbește acolo o limbă amestec între macedoneana lui Alexandru cel Mare, cuceritorul, și persană, numită burushaki. Primăvara țin un post de... 2-4 luni, numai cu compot de caise. Vezi? Când a fost la Londra, nu demult, un oarecare Abdul Mobud, om sfânt al locului, a produs uluire la aeroport, fiindcă era născut în 1823. Sunt oameni veseli, harnici, joacă și cântă, urcă munții până-n alt sat doar să ducă o vorbă și revin zburând. Par paradisiaci? O remanență?

Și, dacă-i pe așa, avem și noi, pe-ai noștri. Ce bine, de ce nu? E un asemenea sat prin Bihor, Cărpineț îi zice (Oare de la carpen? Deh, era copacul folosit pentru spânzurători..., azi cam dispărut) și se trăiește „mult” acolo. Sunt destui „bătrâni uitați de moarte”, cum se zice în popor. E o vestită zonă carstică - ah, povestea de taină a peșterilor! - și plină de codrii. Unul se numește Moma (poți extrapola gândul...). Există un izbuc „La călugări”, deci dealurile erau impregnate de rugăciuni isihaste, nu? Apa morii se cheamă un anume lac. Ciobanul Lupul Bașe a trăit 225 ani... Ba fiul lui Liviu Ciulei făcuse un film despre un bătrân, personaj de fantasmă, Grațian Florea, retras în păduri și calculând vârstele universurilor... Ei?

Ei bine, da, sunt trebuitori, foarte trebuitori bătrânii, ceea ce prea puțin ne-am închipui văzând cum își târșăie pașii. Îți fac rău, spuneai. Mai gândește-te. Poate îi întâlnești doar pe cei care-au ales să se-ndoaie pe egouri... Poate sunt între ei și unii ce poartă bătrânețea ca Făt-frumos grădinar bășica de porc ce-i acoperea pletele de aur... Dea Domnul... Și iar am ajuns la basme. De ce? Și de ce nu? Iar Făt-Frumos

din „Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte” întors acasă, în acea Vale a Plângerii - ți-amintești? - ridică un capac întepenit al unei lădițe ruginite, de unde se înalță o voce stinsă, hârâită și moartea lui personală, nu alta, ce-l aștepta de veacuri sfrijită îi zice cam așa, cu un glas slăbănogit: Ah, bine c-ai venit în sfârșit, că de mai întârzi ai puțin și eu mă prăpădeam... Cum arăta Făt-Frumos acum? „Cu barba albă până la genunchi, ridicându-și pleoapele ochilor cu mâinile și abia umblând. O palmă îi trase Moartea lui, care se uscaser de se făcuse cârlig în chichiță, și căzu la pământ și îndată se făcu țărăna...”

Da, „viermele vremurilor roade-n noi”, vorbă eminesciană. Dar parcă nu asta e cel mai biruitor, superb vers din „Memento mori”, ci acel despre îmbătrânirea însuși a Timpului: „timpul mort și-ntide trupul și devine veșnicie”, nu? Slavici povestește că „Eminescu privea lucrurile din punctul de vedere al omului care nu moare niciodată...” Ei?

Și cum multora din cei mai mulți le place karaoke, (mie, nu, defel...), iată ce le propun, melodia: „Do you really want to live forever? / Forever, and ever”. Acel forever young. Să fie sănătoși, treaba lor. Nu te

supăra pe mine, dar mărturisesc că-i cuprind într-o paranteză. Nu despre ei a fost vorba aici.

Se povestește - iar o poveste - că un călător arab, oprindu-și uluit cămila în fața piramidelor, ar fi spus: „Toate lucrurile se tem de Timp, dar timpul se teme de Piramide”... Crezi? Eu, uneori, da.

În ceea ce cred însă nedezmințit e acea glăsuire din cântarea de la Înviere: „CU MOARTEA PRE MOARTE CĂLCÂND”...

Of, dragă a mea prietenă, se pare că mi-e din ce în ce mai greu să-mi opresc gândurile spre tine, așa că o să-ți spun și vorbele Sfântului Antonie cel mare, după care „tac mă cheamă” (stereotipie din povești). Zice Antonie al Pustiei: „Moartea de o va avea omul în minte, nemurire este; iar neavând-o în minte, moarte îi este”. Asta e, ca să zic așa, „punctum saliens”, acel loc, locșor din găoacea oului unde dă cu ciocul puiul, embrionul de pasăre, când crapă coaja și iese la viață. Cum de-o cunoaște bietul unde-i minima rezistență, maxima vulnerabilitate, fisura pe unde poate izbucni dintr-ascuns? Așa să știi. Știi, nu?

C.

o data pe lună

I. I.

Mircea Pora

- Doamnelor și Domnilor, suntem cu prezență perfectă acum, ne aflăm, de fapt, în faza finală a lucrărilor Congresului nostru. Pe plan european, în baza unor propuneri, vom alege președinții și pe cei doi secunzi ai lor, care vor conduce principalele compartimente medicale, la nivel central, pentru un interval de trei ani. Vă rugăm de acum încolo multă atenție pentru a fi operativi și, mai ales, pentru a nu greși. Vă mulțumim!

- Președintele comisiei de cardiologie a continentului nostru a fost ales eminentul medic de specialitate, dr. Pierre Duroc de la spitalul Ludovic al XIV-lea, Montpellier, Franța. Un om cu rezultate deosebite, un adevărat păzitor al inimilor noastre. Ca secunzi ai doctorului Duroc au ieșit la sorți doi frați gemeni, profesioniști reputați și ei, Wolfgang și Otto Schull, din landul Bavaria, Germania.

- A fost propus și Iacov Iakovlevici!

- Credem că aici lucrurile sunt clare, trecem la următorul anunț. Secția de pneumologie, la nivel continental, se află, în calitate de președinte, pentru următorii trei ani, în mâinile domnului doctor Fernand Lyonell Amancio, de la clinica Miguel Cervantes din Zaragoza. Secunzi, domnii Alfred Bont și Raoul Bastardo, ambii din Luxembourg.

- Și Iacov Iakovlevici?... E și el pe lista de propuneri.

- După atmosfera din sală și la pneumologie lucrurile sunt clare. Mergem, prin urmare, mai departe

- Comisia hepato-renală la nivelul bătrânei Europe, a bătrânului nostru continent, va fi condusă prezidențial, de academicianul doctor Zoltan Kocsis-Arady, clinica Iulius, Budapesta, Hungaria.

- Stați o clipă, e și propunerea cu...

- Cei doi secunzi, alesi și ei, un medic din Slovenia, dr. Arțar Katkovič, studii Harvard și cel dr. Petar Wondracek, studii Praga.

- Domnilor, neglijați ceva, o faceți cu intenție?... Iacov Iakovlevici nu e numit nici aici?

- Deși nu e liniște deplină, se agită aici de la o vreme un nume, o să trecem la secțiunea următoare, cea de Dermatologie. Aici, vă rog să nu vă

agitați, a fost ales președinte, vă rog liniște, chiar o vreau, a fost ales, reiau...

- Iacov Iakovlevici!

- Nici un Iacov și mai nu știu cum ci domnul Herbert Scout, șeful secției dermatologie de la marele spital Jean Calvin, Geneva. Ca și secunzi...

- Iacov Iakovlevici, unul dintre ei, măcar atât!...

- Ascultă, domnule, dumneata și cu cel de alături tulburați de mult bunul mers al lucrărilor cu strigarea acestui nume. Iacov Iakovlevici!... Să mă scuzați distinsa adunare pentru izbucnire și limbaj, cine mama dracului e acest Iacov Iakovlevici?...

- O să vă spunem... e un rus... un doctor rus dintr-un sat de lângă Tula. Ai lui spun c-ar fi descoperit ceva. Nici noi nu știm ce, dar e bine să ținem cont de asta. Nu e indicat să se facă, să se închege comisii europene de orice fel ar fi, fără să fie cuprinși în ele și ceva ruși. Domnule președinte al adunării de față, noi suntem români și am avut de-a face cu ei...

- Da, da, vă rog să ne scuzați, acum vă înțeleg. Noi n-am avut de-a face cu ei, știm câte ceva despre Stalin și celălalt, Lenin, pe asta din urmă, spunea bunicul la un vin, chiar l-am găzduit. Era o cafeana în Zurich unde tot mergea. O să facem ceva și cu Iacov Iakovlevici, cu doctorul Budov, o să-l cuprindem undeva...

- Faceți asta, vă rugăm!

- Avem o secție nouă, „Bătături”, înființată acum de când se pune accentul pe mersul pe jos. Îl putem pune secund al președintelui care este un belgian, Dr. Septimius A. Christian.

- Știți ce vă rugăm și e spre binele tuturor... Puneți-l pe Iacov Iakovlevici președinte la „Bătături” și pe Christian, indiferent de valoare, adjunct.

- Ne gândim la asta, chiar vă mulțumim pentru sugestie. Dar avem și noi o întrebare... V-ați agitat mult cu Iacov Iakovlevici, am înțeles, sunteți români, cumva și medici?

- Nu, medici nu, doar români...

The future last supper

Cristina Simion

Mai actuală ca oricând, instalația-protest a artistului multidisciplinar DORU NUȚĂ, inaugurată la finele lui februarie în Muzeul de Artă din Iași, e însăși imaginea metaforică a Europei aflate sub asediu. Acest proiect artistic ilustrează într-o manieră alegorică situația Uniunii Europene, invitând vizitatorii-participanți să gândească și să discute despre soluții posibile pentru actualele provocări sociale, economice și culturale ale spațiului european.

Concepută pentru a fi prezentată în mai multe țări ale Uniunii Europene, instalația *THE FUTURE LAST SUPPER* și-a început periplul printr-o expoziție în galeria Institutului Cultural Român din Berlin, anul trecut. Muzeul de Artă din Iași ar fi trebuit să fie doar unul dintre pilonii expoziționali, ansamblul urmând să fie prezentat în deschiderea festivalului european Douzelage (între timp, anulat, ca toate manifestările similare), de Ziua Europei, în Skofja Loka, Slovenia. Deși Muzeul de Artă din Iași nu poate fi vizitat, merită totuși să aducem în discuție mesajul artistic al unei opere complexe, care atrage tulburător atenția asupra lipsei de viziune și de pregătire în fața unor pericole reale și imediate cu care, iată, întreaga Europă se confruntă în prezent, mai de vreme decât și-ar fi imaginat cei mai mulți.

THE FUTURE LAST SUPPER, în traducere liberă „Următoarea Cină de Taină”, o parabolă contemporană a valorilor - și a falselor valori - care marchează starea actuală a Uniunii Europene, este cea mai recentă creație a artistului multidisciplinar Doru Nuță. Mixând genul său preferat în pictură, portretul, și mediul său primar de expresie, care rămâne sculptura, adăugând elemente arhitecturale simbolice mesajului său, Doru Nuță creează o instalație despre putere și nesiguranță, care depășește activismul de paradă. Cele douăsprezece personaje (douăsprezece stele de pe

pavilionul UE - care reprezintă, oarecum paradoxal, armonia - precum cei doisprezece apostoli la cina cea de taină), sunt dispuse în jurul unei mese pe care se află, atât, un pește. Heringul roșu - simbolizând propaganda, este propus privitorului ca piesă centrală și cheie alegorică pentru înțelegerea unei metafore artistice, civile, istorice și politice în același timp.

În literatura anglo-saxonă, heringul roșu este un fals indiciu, care distrage privitorul-participant de la adevăratul sens al unei situații. «To throw a red herring», o expresie care are la origine o strategie de vânatoare, cea a «înșelării prin miros» a ogarilor, e o expresie introdusă în vocabularul comun de către un jurnalist pentru a defini eforturile manipulative care distrag atenția presei - și, prin extensie, a publicului, de la adevăratele probleme, până când acestea sunt acoperite, uitate, ignorate, pierdute.

Referirea la *Cina cea de Taină* în acest context facilitează privitorului legătura dintre scena biblică cu morala și semnificațiile sale și situația actuală a UE, cea a unei mese comune, aparent armonioase, dar în care răceala, accentuată de aspectul aparent al tuturor obiectelor din instalație și de trimiterile la betonul propriu brutalismului în artă - este evidentă și unde distanțarea, punerea sub semnul îndoielii, ba chiar negarea valorilor comune sunt ubicuu prezente.

Doru Nuță prezintă prin intermediul instalației sale, într-o manieră alegorică, cu un puternic impact vizual, însă nu șocantă, o reacție contra artificialității, superficialității și ipocriziei. Recurgerea la mijloace clasice de exprimare artistică, pictura și sculptura figurativă, e - și aceasta - o strategie de comunicare. Semnalul de alarmă nu e diluat, ci sublimat în forme familiare, prietenoase chiar, care nu șochează, ci sugerează sinergia sau chiar identificarea cu personajele simbolice propuse drept fețe ale Europei contemporane.

Subtilă e și decizia de a amplasa portretele tinerilor europeni la o înălțime stânjenitor de mare pentru vizitator. Diferența de poziționare e astfel

clară, fără a fi nevoie să căutăm interpretări sofisticate. Instalația invită privitorul să gândească și să vorbească despre soluții posibile pentru provocările sociale, economice sau culturale ale Europei, despre ceea ce ne unește, ceea ce ne separă, ceea ce ne dezbină, ceea ce ne antagonizează.

Doru Nuță (n. 1971 la București, România) locuiește și lucrează în Nürnberg. După absolvirea Facultății de Arte Plastice a Universității Naționale de Arte din București în 1997, cu un masterat în sculptură, a devenit artist independent.

O selecție a expozițiilor sale personale din ultimii ani: «Doppelte Leidenschaft», pictură și sculptură, Spitzweed Kulturscheune Roßtal (2018); «Inside-Out», pictură și sculptură, Tiny Griffon Gallery Nürnberg (2017); «The Heart of Doru Nuță», pictură și sculptură, Glade Gallery, The Woodlands, Texas, USA (2015); DORU NUȚĂ, sculptură, Biblioteca Națională, Belgrad, Serbia (2014); «Adam și Eva», pictură și sculptură, ArtMonaco 13, Monte Carlo, Monaco (2013); «Armonie», Palilula Cultural Center, Belgrad, Serbia (2012); «Artpuntamento», Kaufleuten Hof, Zürich, Elveția.

Saloanele lui Denis Diderot (II)

Silvia Suci

Documentarea și redactarea articolelor din „Enciclopedie” îl pregătesc pe Denis Diderot pentru o altă misiune importantă: la cererea prietenului său, baronul Frédéric Melchior Grimm, din 1759 în 1781 Denis Diderot a redactat pentru publicația „Correspondance littéraire” articolele despre operele expuse la Salonul Academiei care avea loc din doi în doi ani la Salon Carré du Louvre. În completarea comentariilor făcute asupra a nouă saloane, a mai scris „Eseuri despre pictură” (1765-1766, publicate postum în 1796 în gazeta „Décade philosophique”) și „Gânduri detașate despre pictură, sculptură și poezie” (scrise în urma vizitelor în Olanda, Germania și Rusia din 1773 și 1774). În scrierile lui, Diderot dezvoltă o formă de critică de artă plină de sensibilitate și poezie și animată de un „infini entuziasm”, așa cum chiar el mărturisește în articolul realizat cu prilejul Salonului din 1763:

Ce trebuie să ai, prietene, pentru a descrie un Salon? Să ai gusturi diversificate, o inimă sensibilă la toate farmecele, un suflet abundând de un infinit entuziasm, o varietate de stiluri care răspund la pensule diferite; să fii măreț și voluptuos când scrii despre Deshayes, simplu și adevărat cu privire la Chardin, delicat cu Vien, patetic cu Greuze, să produci toate iluziile posibile când scrii despre Vernet.¹

Diderot descrie subiectul operei, personajul central și personajele secundare din același grup, apoi grupurile adiacente; el se referă la expresiile personajelor și la caracterul lor, iar pentru a reda atmosfera tabloului, autorul pune accentul pe culoare, pe distribuția luminii și a umbrei, pe accesorii și drapaje. Astfel, în scrierile sale Diderot se referă la „subiectul creator”, la rolul imaginației și la Sublimul care se revelează privitorului (susținând tendințele romantismului care începe să apară în Europa). În cadrul Saloanelor, ierarhia nu se face în funcție de genurile de pictură, ci după titlurile academice ale pictorilor care expuneau. Sigur că, în epocă nu exista o dihotomie între pictorii Academiei și opozanții acestora, de vreme ce artiștii cei mai buni proveneau din rândurile Academicienilor. Iar Diderot uzează de o „libertate suverană”, descriind cu elocință succesul Saloanelor și al Academiei.

Scriind despre Salonul din 1761, Diderot se referă la problemele compoziționale și tehnice, la rolul mișcării și la importanța subiectului. Referindu-se la o pânză a lui Deshayes de Colleville, Diderot ridică problema imaginației în compoziția picturală: „Există pasiuni foarte greu de reprodus. Pe care nu le întâlnești aproape niciodată în natură. Unde este modelul? Unde este pictorul? Ce mă face să spun că acesta a găsit adevărul?”² Astfel, Diderot anticipează ideea că realitatea nu există și totul depinde de unghiul din care privim.

Cu prilejul Salonului din 1763, Diderot decretează „timpul culorii”, erijându-se într-un destoinic apărător al culorii și al complexității folosirii

ei în pictura în ulei. Atitudinea sa amintește de un moment din secolul precedent: *Querelle du coloris* (cearta culorilor). Această „dezbateră estetică” i-a animat pe pictorii francezi în ultima parte a sec. al XVII-lea, la Paris, în cadrul conferințelor Academiei Regale de Pictură și Sculptură. Dezbateră se ducea între ideea de pictură ca „activitate a minții” (unde predomină desenul, expresia formelor ideale) și ideea de pictură ca „influență a spiritului” (care era sedus de culoare). Conducerea Academiei, în frunte cu Charles Le Brun, înclina către predominanța desenului, în timp ce Roger de Piles³ pune accent mai degrabă pe culoare și aduce un elogiu picturii lui Peter Paul Rubens.

În scrierile sale despre *Salon*, Diderot pune accentual asupra forței estetice și a emoțiilor care se degajă din aceasta. Pentru el, arta trebuie să fie morală și să contribuie la răspândirea binelui și a virtuților. „Oare pensula nu a fost prea mult timp consacrată viciului și dezmățului? În sfârșit, ar trebui să fim satisfăcuți să o vedem slujind arta menită să ne atingă, să ne instruiască, să ne corecteze și să ne zugrăvească virtuțile.”⁴ Astfel, Diderot scoate în evidență caracterul „educativ” al actului artistic și invită publicul, în mare majoritate de origine burgheză, să urmeze aceste modele de virtute. Poziția lui Diderot cu privire la tratarea actului artistic este conformă ideologiei Iluminismului: arta este necesară din punct de vedere moral, estetic și politic.

Diderot se oprește mai ales asupra marilor compoziții, cum este lucrarea lui Jean-Baptiste Greuze, „Pietatea filială”, expusă la Salonul din 1763. „Lângă tabloul tău era în mod constant o mulțime de oameni și a trebuit să aștept pentru

a mă apropia.”⁵ - subliniază Diderot în articol, ca și cum s-ar adresa direct artistului. Jean-Baptiste Greuze și-a construit opera după modelul basorelieurilor antice, împărțind-o în planuri precise, pentru a sublinia importanța subiectului și a moralei pe care o conține. În același timp, pictura lui se caracterizează prin redarea realistă a posturilor și gesturilor personajelor, pentru care artistul a făcut numeroase studii și desene preliminare. În scenele sale de gen, Greuze a tratat subiecte similare și face apel la dimensiunea morală idealizată în timpul Iluminismului. Lucrarea lui Greuze a înregistrat un mare succes, iar datorită criticii elogioase a lui Diderot aceasta a fost achiziționată de împărăteasa Ecaterina II a Rusiei, care era una dintre abonații la publicația „Correspondance littéraire”. Pentru o imagine și mai exactă asupra operelor prezentate la Saloane, Denis Diderot studiază articolele altor *salonarzi*, luând adesea poziție cu privire la interpretările colegilor săi.

Circulația *Saloanelor* lui Diderot în rândul francezilor din sec. al XVIII-lea a fost limitată la câteva lecturi private, organizate de obicei în saloanele pariziene, în prezența scriitorilor, artiștilor și filosofilor. În Franța, distribuția publicației „Correspondance littéraire” era redusă; aceasta a circulat sub formă de copii manuscrise, mai ales în afara țării, abonații obișnuiți fiind nobili și aristocrați străini precum Ecaterina II a Rusiei și Ducii de Saxa-Gotha: Regina Suediei Louise-Ulrike (sora lui Frederic al II-lea) și fiul său, viitorul Gustav al III-lea al Suediei.⁶

Note

- 1 J. Assézat (editor), *Denis Diderot. Œuvres complètes*, Hard Press, Miami, vol. X, p. 160.
- 2 Aurélie Gaillard (editor), „Pour décrire un Salon”: *Diderot et la peinture (1759-1766)*, Presses Universitaires de Bordeaux, Pessac, 2007, p. 184.
- 3 *Dialog despre culoare*, 1673.
- 4 J. Assézat (editor), *op. cit.*, p. 208.
- 5 *ibidem*, p. 170.
- 6 Massimo Modica, *op. cit.*, paragraf 15 - <https://journals.openedition.org/rde/79>, accesat la 14.04.2019

Jean-Baptiste Greuze

La Piété filiale.. © Ermitaj Sankt Petersburg

Claudiu Țugui: Imaginile memoriei

care-l încearcă atunci, cu emoția clipei, și să le combine în compoziția sa pe toate acestea. Marele fotograf Henri Cartier-Bresson a vorbit despre această clipă de grație într-un interviu acordat gazetei Washington Post: „Fotografia nu e ca pictura; există o fracțiune de secundă de creativitate. Ochiul tău trebuie să vadă compoziția ca o expresie a ceea ce îți oferă viața și tu trebuie să intuiești când să declanșezi aparatul. Acesta este momentul de creativitate al fotografului [...]. Dacă l-ai ratat, e pierdut pe vecie!” Și asta pentru că unealta fotografului nu este creionul sau pensula, unealta lui, dincolo de un aparat dotat cu o anumită performanță de captare a imaginii, este lumina. Mereu schimbătoare, mereu în mișcare. De fapt chiar denumirea acestei arte în limba greacă ne lămurăște cât se poate de clar: photos înseamnă lumină, iar graphein se traduce prin a desena. Așadar, a desena cu lumină!

În zilele noastre, în epoca de glorie a rețelelor de socializare, fotografia este o modalitate de exprimare extrem de răspândită. Am putea spune că trăim, practic, în era selfie-ului și a fotografiatului constant a tot ceea ce ne înconjoară. Se scriu, în fiecare clipă, istorii personale și colective exclusiv prin intermediul imaginilor postate în online. Dar între acestea și fotografia de artă există o mare, o foarte mare diferență. Iar asta constă, în primul rând, în creativitate. Privind fotografiile lui Claudiu Țugui, devin evidente sensibilitatea artistică,

intuiția, capacitatea de creație a persoanei care privește prin lentila aparatului de fotografiat. În viață, o secundă nu seamănă niciodată cu alta, o imagine din natură nu este repetabilă, o expresie pe un chip este unică și efemeră, oricât ar fi de dispus cineva să pozeze într-o ipostază anume. Talentul artistului constă în a surprinde clipa care să exprime exact ceea ce dorește el să transmită apoi prin imaginea creată, adică să transforme o realitate evidentă într-o ficțiune pe care o construiește în mintea sa. „Îmi situez munca undeva aproape de linia dintre realitate și ficțiune, oscilând ușor dintr-o parte în alta” – spune artistul, în aceeași prezentare la care făceam referire în debutul acestui text.

Pe lângă imaginile menționate deja, mi-au atras atenția, răsfoind prin portofoliul pus la dispoziție de artist pentru ilustrarea Revistei, și cele din Paris, diurne sau nocturne, deopotrivă, încărcate de aceeași melancolie, făcând același recurs la memorie. Un fel de temps passé din care răzbat, am senzația, ecouri de chansonnette.

Extrem de „grăitoare” sunt și figurile feminine, compoziții de atelier, de data aceasta, care atrag atenția prin încărcătura emoțională, și care transmit mesaje criptate despre adevăruri tulburătoare ale existenței într-o societate avidă de forme și tot mai goală de fond.

Claudiu Țugui este un artist în plină afirmare. Cu siguranță va avea încă multe de spus în arta pe care a îmbrățișat-o. A avut deja mai multe expoziții în Germania: mai 2015 – supermArt Nürnberg; octombrie 2015 – consumArt Nürnberg; februarie 2016 – Ludwig café bar Nürnberg; mai 2016 - supermArt Nürnberg. A expus de asemenea în galeria

Claudiu Țugui

Autoportret

Raum für zeitgenössische kunst. Laurentiu Feller - Nürnberg. Fotografii ale sale au fost publicate în prestigioasele reviste Vogue Italia, ND Magazine și Stern View. Se adaugă acestora și Tribuna, cu generozitatea cu care a susținut mereu actul artistic de valoare. ■

Claudiu Țugui

Turistul

sumar

bloc-notes

Eduard Boboc

Expoziții online la Muzeul Memorial „Octavian Goga” 2

editorial

Mircea Arman

Expunerea prealabilă a noțiunii de adevăr și autenticitate raportată la structura apriorică a imaginativului (XIII) 3

religie

ÎPS Mitropolit Andrei

Pastorală de Paști 5

comentarii

Adrian Lesenciuc

Modalități matematice de obținere a condițiilor de optimalitate în comunicare 7

Elena Vieru

Iubirea care învinge moartea sau ipostaze ale singurătății omului contemporan? (I) 8

Ștefan Manasia

Cum vede un extraterestru opera lui Peter Handke? 9

cartea străină

Irina-Roxana Georgescu

Cartea de zăpadă 10

memoria literară

Constantin Cubleşan

Marile întrebări tragice (Aura Christi) 11

diagnoze

Andrei Marga

De la criza predicției la curajul de a schimba 12

polemos

Alexandru Dobrescu

Polemică și adevăr (I) 15

eseu

Christian Crăciun

Timpul sfârșitului 19

filosofie

Alexandru Surdu

De la meditația speculativă la rațiunea speculativă 21

Viorel Igna

Provocarea Sofisticii (II) 22

societate

Serena Piccoli

Pandaemonium 24

juridic

Ioana Dragoste

Despre mandat 27

însemnări din La Mancha

Mircea Moș

Interpretări, interpretări... 29

traduceri

Poezie italiană contemporană 30

genul epistolar

Cristina Struțeanu

Cartolină fără bătrâni 31

o data pe lună

Mircea Pora

I. I. 32

arte

Cristina Simion

The future last supper 33

conexiuni

Silvia Suci

Saloanele lui Denis Diderot (II) 34

plastica

Ani Bradea

Claudiu Țugui. Imaginile memoriei 36

plastica

Claudiu Țugui Imaginile memoriei

Ani Bradea

Claudiu Țugui

Culori

Artist vizual, interesat în mod constant de găsirea unor noi modalități de exprimare artistică, după cum se autodefinește, Claudiu Țugui s-a născut în România, dar în prezent locuiește în Germania. Spune despre el că își are rădăcinile artistice în copilărie și adolescență, iar la vârsta de 14 ani a primit în dar un aparat foto analog, acel moment fiind decisiv pentru o pasiune devenită în timp preocupare constantă, artistul declarându-se un autodidact care i-a studiat cu mult interes pe marii fotografi ai lumii.

Este atras de imaginile din realitatea imediată, din mediul cu care interacționează frecvent și mai puțin de cadrele „aranjate”, de compozițiile de atelier, de altfel, în textul de prezentare cu care-și însoțește expozițiile, artistul mărturisește: „Pozele mele vin din interior, nu sunt regizate, nu am un scenariu, de multe ori e vorba despre un sentiment care străbate din interior și se oprește pe retină. Adică, în cazul meu, pe lentila camerei.” Iar acest lucru este cât se poate de vizibil, temele sale preferate fiind decupările din viața de zi cu zi, sau din natură, ori micile detalii încărcate de simboluri, care pot fi întâlnite oriunde, la orice pas, în cotidianul banal. Deși artistul „îngheață”, cu aparatul său, mostre de existență contemporană, imaginile par totuși desprinse din alt timp. Un timp al memoriei, al amintirilor din vremuri trecute sau în curs de a se trece. Peisajele de iarnă, de pildă, cu trenuri înzăpezite, treceri de cale ferată care sparg, cu luminile roșu aprinse, albul

ce pare să fi înghițit tot restul lumii, ori trăsăturile ce se pierd într-un cadru de roman rusesc, dintr-o Siberie eternă, sunt mai mult decât simple instantanee surprinse în ierni rurale, probabil undeva în România (există indicii în imagini care mă îndreptătesc să cred că e așa). Din punctul meu de vedere, acestea sunt povești salvate dintr-o realitate care a făcut, sau, pe alocuri, mai face parte încă din viața noastră. Dar nu pentru multă vreme. E o lume care se trece, așa cum spuneam, o lume care a căpatat deja patina timpului. Sau, altfel spus, în care s-a strecurat deja culoarea timpului. M-am întrebat, privindu-le, de ce nu e niciodată soare în imaginile lui Claudiu. De ce de nicăieri nu răzbate o rază orbitoare, până și umbrele par generate tot de o atmosferă umbroasă. Fie că e vorba de peisajele de iarnă, sau de roata de bălci proiectată pe cer, fondul imaginilor nu este unul însorit, dând senzația de gri, de înnoțat. Melancolia aceasta mă determină pe mine, privitorul, să simt că mă aflu în fața unor instantanee scoase din memoria artistului. Dar să nu uităm, totuși, că avem în față fotografii, nu picturi! Deci, cu atât mai interesant. O pictură are cromatica dată de pictor și transmite emoția pe care acesta alege să o transpună pe pânză. O fotografie, însă, e un stop cadru al unei realități, al unei creații divine în desfășurare, iar artistul, în acest caz, are marele merit de a intui momentul, de a sincroniza imaginea relevată în fața ochilor săi cu sentimentul

Continuarea în pagina 35

ABONAMENTE

Prin toate oficiile poștale din țară, revista având codul 19232 în catalogul Poștei Române, sau prin expedierea sumelor: 40,8 lei – trimestru, 81,6 lei – semestru, 163,2 lei – un an, prin mandat poștal pe adresa redacției (Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1).

Tiparul executat de:
TIPOGRAFIA ARTA Cluj

6423416400180